The Gleaner

Vol 9 (1971)

Τα παλαιά ελληνικά βιβλία του Ελληνικού Κολλεγίου του Αγίου Αθανασίου της Ρώμης. Με Συμπληρώσεις στις Βιβλιογραφίες των E. Legrand και Δ. Γκίνη — Β. Μέξα

Μάρκος Φώσκολος

doi: [10.12681/er.9945](https://doi.org/10.12681/er.9945)

Copyright © 2016, Μάρκος Φώσκολος

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Φώσκολος Μ. (2016). Τα παλαιά ελληνικά βιβλία του Ελληνικού Κολλεγίου του Αγίου Αθανασίου της Ρώμης. Με Συμπληρώσεις στις Βιβλιογραφίες των E. Legrand και Δ. Γκίνη — Β. Μέξα. *The Gleaner*, 9, 1–62.
<https://doi.org/10.12681/er.9945>

ΤΑ ΠΑΛΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΟΛΛΕΓΙΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ

Με Συμπληρώσεις στις Βιβλιογραφίες τῶν E. Legrand
καὶ Δ. Γκίνη — Β. Μέξα

Τὸ Ἑλληνικὸ Κολλέγιο (φέρει καὶ τὶς ὀνομασίες: Φροντιστήριον τῶν Ἑλλήνων, Ἑλληνικὸ Γυμνάσιον, Ἑλληνικὴ Θεολογικὴ Σχολή, ποὺ εἶναι νεώτερη, κλπ.), ιδρύθηκε ἀπὸ τὸν Πάπα Γρηγόριον ΙΓ' μετὰ τὴ Βούλλα «Τῆς Ἀποστολικῆς Ἑδρας τὰ ἐνδιαφέροντα» (In Apostolicae Sedis specula) τῆς 13 Ἰανουαρίου 1577¹. Πρὶν ἀπὸ τὸ Κολλέγιο τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου, ὑπῆρχε στὴ Ρώμῃ τὸ Ἑλληνικὸ Κολλέγιο τοῦ Ἰανοῦ Λάσκαρη ποὺ ἱδρυσε ὁ Πάπας Λέων Ι' (1513-1521)². Ὁ σκοπὸς τῶν δύο Κολλεγίων διαφέρει ἀλλὰ ἔχει καὶ κοινὰ σημεῖα, ποὺ ὅμως δὲν πρέπει νὰ συγχέονται. Ὁ σκοπὸς τοῦ Κολλεγίου τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου καθορίζεται στὴν προαναφερθεῖσα Βούλλα: «... (σ' αὐτὸ τὸ Κολλέγιο) οἱ νέοι καὶ οἱ ἔφηβοι Ἕλληνες, ἀπ' τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀπὸ ἄλλες ἐπαρχίες καὶ τόπους, θὰ διαμένουν... καὶ θὰ διαπαιδαγωγοῦνται ἀπὸ ἄνδρες σταθερῆς πίστεως καὶ παιδείας στὰ ἑλληνικὰ γράμματα, στὰ ἐλευθέρια μαθήματα καὶ ἐπιστῆμες καὶ ἰδιαιτέρα στὴν ἱερὰ Θεολογία καὶ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ρυθμοὺς (σ. μ. δηλ. στὸ λειτουργικὸ τυπικὸ) καὶ ἔτσι θὰ σταθεροποιηθοῦν στὴν καθολικὴ πίστιν... καὶ ἀφοῦ ἐπιστρέψουν στὴν πατρίδα τους, ἄλλοι μὲν (μοναχοί)... θὰ μορφώσουν τοὺς ἄλλους μοναχοὺς..., ἄλλοι (κληρικοί)... θὰ προσδεύουν καὶ θὰ προΐστανται ἀνάμεσα στὸ λαὸ τῆς πατρίδας τους... οἱ ὑπόλοιποι δὲ (λαϊκοί)... θὰ διδάξουν τὴν προπαίδεια καὶ τὴν ἀλήθεια τῆς πίστεως, τὴν παιδεία καὶ τὶς ἐλευθέρια τέχνες, καθὼς ἐπίσης θὰ διατηρήσουν τὴ λατρεία τῆς ὀρθοδόξου θρησκείας...». Σ' αὐτὸ τὸ κομμάτι δια-

1. *Bullarium diplomatum et Privilegium sanctorum Romanorum Pontificum*, ed. Taurinii, VIII, 1863, σελ. 159 - 161. Ἡ μετάφραση ἀπὸ τὰ λατινικὰ εἶναι δική μου.

2. Σχετικὰ μετὰ τὸ Κολλέγιο τοῦ Λέ-

οντος Ι', βλ. Μ.Ι.Μανούσκα, Ἡ παρουσία ἀπὸ τὸν Ἰανὸ Λάσκαρη τῶν πρώτων μαθητῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Γυμνασίου τῆς Ρώμης στὸν Πάπα Λέοντα Ι', «Ὁ Ἑρμηνεύτης» 1 (1963), σελ. 161-172, ἔπου καὶ βιβλιογραφία.

γράφεται ό άρχικός σκοπός του Κολλεγίου που πολύ σύντομα υπέστη μεταλλάγες.

Μιά πλήρη και λεπτομερή ιστορία του 'Ελληνικού Κολλεγίου δέν είδε ακόμη τό φώς τής δημοσιότητος. Γνωστοί 'Ανατολιστές δημοσίευσαν κατά καιρούς κείμενα άπό τό 'Αρχείο του Κολλεγίου ή μονογραφίες πάνω στη ζωή και τη δράση τών μαθητών του που διαφωτίζουν κυρίως τά πρώτα χρόνια τής ιστορίας του μόνο³.

Παρατηρώντας τά διάφορα έργα που γράφτηκαν σχετικά μέ τη δραστηριότητα τών 'Ελλήνων μετά τη πτώση τής Κωνσταντινουπόλεως και ξεφεύγοντας άπό τη πολεμική —δίκαια και μή— γύρω άπό τόν προσηλυτισμό που ή Καθολική 'Εκκλησία έξάσκησε μέ τούς μαθητές του Κολλεγίου προς τούς πιστούς τής 'Ορθόδοξου 'Εκκλησίας, δέν μπορούμε παρά νά χαρακτηρίσουμε θετική τήν όλη δραστηριότητα τών μαθητών και κυρίως τη προσφορά τους στά έλληνικά γράμματα, στίς

3. Οι δύο πρώτες προσπάθειες για τη συγγραφή τής 'Ιστορίας του Κολλεγίου, πρέπει νά άποδοθοῦν στους δύο διάσημους μαθητές του: τόν Πέτρο 'Αρκούδιο και τόν Λέοντα 'Αλλάτιο: P. Arcudius, *Collegii Graecorum de Urbe primordia*, που βρίσκεται χειρόγραφο στό 'Αρχείο του Κολλεγίου (τόμος 10) και που δημοσίευσε ό Le-grand, *Bibliographie Hellénique*, IZ' αί., III, σελ. 481-493· L. Allatius, *De Ecclesiae Occidentalis atque Orientalis perpetua consensione*, Coloniae 1648, σελ. 985 - 996. 'Ακολουθοῦν: R. Netzhammer, *Das griechische Kolleg in Rom*, Salzburg 1905, που μεταφράσθηκε στα έλληνικά άπό τό «Δελτίον τής 'Ιστορικῆς και 'Εθνολογικῆς 'Εταιρείας» 9 (1926) σελ. 648 - 70· Pl. de Meester, *Le Collège Pontifical Grec de Rome*, άνάτυπο άπό «La semaine de Rome», Rome 1910· Moroni, *Dizionario di erudizione storica ed ecclesiastica*, Venezia 1842, XIV, σελ. 166 - 170· P. Rodotà, *Dell'origine, progresso e stato presente del rito greco in Italia*,

Roma 1763, III, σελ. 146 - 220· C. Korolevskij, *Les premiers temps de l'histoire du Collège grec de Rome (1576 - 1622)*, «Stoudion» 3 (1926), σελ. 33 - 39, 80 - 89· 4 (1927), σελ. 81 - 97, 138 - 151· 6 (1929 - 30), σελ. 40 - 48, 49 - 75 (διακόπηκε)· C. Korolevskij, *Documenti inediti per servire alla storia delle Chiese italogreche, II: cinque anni della storia del Collegio Greco di Roma: 1591 - 1595*, «Bessarione» 14 (1909 - 1910), τόμ. VIII, σελ. 398 - 423· J. Krajkar, *The Greek College under the Jesuits for the first time (1591-1604)*, «Orientalia Christiana Periodica» 31 (1965), σελ. 85 - 118· του ίδιου, *The Greek College in the Years of Unrest*, «Orient. Christ. Periodica» 32 (1966), σελ. 5 - 38· Vitt. Peri, *La Congregazione dei Greci (1573) e i suoi primi documenti*, «Studia Gratiana» 13 (1967), Collectanea S. Kuttner III, σελ. 129 - 256· του ίδιου, *Inizi e finalità ecumeniche del Collegio Greco in Roma*, «Aevum» 44 (1970), σελ. 1 - 71.

άνθρωπιστικές ἐπιστῆμες, στὴ Θεολογία, στὴ φιλοσοφία, κλπ.⁴

Ὅλοι οἱ Πάπες ποὺ ὑποστήριξαν τὸ Κολλέγιο, ἐνδιαφέρθηκαν γιὰ τὶς ἐσωτερικὲς καὶ ἐξωτερικὲς σπουδὲς τῶν μαθητῶν. Ὁ Γρηγόριος ὁ ΙΓ' συμβουλευθῆκε καὶ διαφόρους Ἑλλήνες τῆς ἐποχῆς του ποὺ βρισκόταν στὴν Ἰταλία σχετικὰ μὲ τὴ μόρφωση ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ λάβουν οἱ μαθητές.

Ὁ Vitt. Peri⁵ δημοσίευσε τὸ Βαλλικελιανὸ κώδικα K 17, φύλλα 118-120, ποὺ χρησίμευσε σὰν βασικὸ κείμενο γιὰ τὴ σύνταξη τοῦ πρώτου Κανονισμοῦ τοῦ Κολλεγίου, τὸν ὁποῖο δημοσίευσε ὁ Legrand, B.H., IZ' αἰ., τ. III, σελ. 494-513. Πάνω σ' αὐτὸ τὸ σχῆμα σπουδῶν μορφώθηκαν οἱ πρώτες γενεὲς τῶν Ἑλλήνων μαθητῶν στὸ Κολλέγιο, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους κατατάσσονται: ὁ Λέων Ἀλλάτιος, ὁ Πέτρος Ἀρκούδιος, ὁ Νεόφυτος Ροδινός, ὁ Ἰωάννης Κωττούνιος, ὁ Νικόλαος Κομνηνὸς Παπαδόπουλος, ὁ Θεόφιλος Κορυδαλλεύς, κλπ. Ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις ποὺ προτείνει ὁ ἐπιστολογράφος, γνωρίζουμε ἀρκετές. Οἱ πιὸ γνωστὲς ἀπ' αὐτὲς εἶναι ἡ Γραμματικὴ τοῦ Κωνσταντίνου Λάσκαρη τοῦ 1608 (Legrand, B.H., IZ' αἰ., τόμ. I, ἀρ. 40)· δέκα Λόγοι τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ἄγνωστη ἑλληνικὴ ἔκδοση μέχρι σήμερα (βλ. τὶς Συμπληρώσεις μας, ἀρ. 7)· ἡ Ἀσκητικὴ τοῦ Μεγάλου

4. E. Legrand, *Bibliographie Hellénique*, IZ' αἰ., τόμοι I - V. Ἀπ. Βακαλόπουλος, *Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ*, τ. 3, Θεσσαλονίκη 1968, σελ. 204 κλπ. Π. Γρηγορίου, *Σχέσεις Καθολικῶν καὶ Ὁρθοδόξων*, Ἀθῆναι, 1958, σελ. 574 - 578. Κωνστ. Σάθας, *Νεοελληνικὴ Φιλολογία*, Ἀθῆναι 1868. Σπ. Λάμπρος, *Τὸ ἐν Ρώμῃ Ἑλληνικὸν Γυμνάσιον καὶ οἱ ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ αὐτοῦ ἑλληνικοὶ κώδικες*, «Νέος Ἑλληνομνήμων» 10 (1913), σελ. 3-32. Δὲν ἀναφέρουμε τὶς μονογραφίες σχετικὰ μὲ διαφόρους μαθητές, ποὺ εἶναι πάρα πολλές.

5. Vitt. Peri, *Inizi e finalità ecumeniche del Collegio*, βλ. σημ. 2, ντοκουμέντο 15, σελ. 53 - 55. Τὸ ἴδιο ντοκουμέντο χρησιμοποίησε καὶ ὁ C. Korolevskij ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖο τοῦ Βατικανοῦ (Archivio di Castello 3539)

καὶ σκεπτόταν νὰ τὸ δημοσιεύσῃ στὸ τέλος τῆς σειρᾶς τῶν ἄρθρων του. Πρόκειται γιὰ τὸ ντοκ. 3 τῆς σημ. 2 εἰς «Stoudion» 4 (1927), σελ. 92. Σὰν συγγραφέα του θεωροῦσε τὸν Ἰωάννη Εὐδαιμονογιάννη, ἱσως συγγενῇ τοῦ Ἀνδρέα ποὺ ἦταν καθηγητὴς τῆς Λογικῆς στὸ Κολλέγιο καὶ κατόπιν Διευθυντῆς του, ἀπὸ τὴν 31 Ὀκτωβρίου 1622 (βλ. «Σύνδεσμος» τοῦ 1939, σελ. 20, ἀρ. 23 καὶ B.E. IZ' αἰ., τόμ. III, σελ. 193 - 195). Αὐτὸ τὸ ντοκουμέντο ἔχει καὶ βιβλιογραφικὸ χαρακτῆρα γιὰτὶ προτείνει ἕνα ὀρισμένο ἀριθμὸ ἐκδόσεων ποὺ πρέπει νὰ γίνουν, ἀποκλειστικὰ γιὰ τοὺς μαθητὲς τοῦ Κολλεγίου καὶ γιὰ τὶς ὁποῖες θὰ μιλήσουμε ἀμέσως παρακάτω. Σχετικὰ μ' αὐτὸ τὸ κείμενο, βλ. τὸ προαναφερόμενο ἄρθρο τοῦ Vitt. Peri, σελ. 11 - 13.

Βασιλείου τοῦ 1578 (Legrand, B.H., IZ' αἰ., τόμ. II, ἀρ. 160): ἡ ἔκδοσι τοῦ ἔργου τοῦ (Ψευδο-)Σχολαρίου: «Defensio quinque capitum quae in Sancta et oecumenica Florentina Synodo continentur» τοῦ 1579 (Legrand, B.H., IZ' αἰ., τόμ. IV, ἀρ. 738). Σχετικὰ μὲ τὴ «Μικρὴ Κατήχησι» ποὺ ἀναφέρεται στὴν ἀρχὴ τῆς παραγράφου ποὺ ἐξετάζει τὴ μόρφωση τῶν μαθητῶν, δὲν ξέρουμε ἂν τυπώθηκε. Εἴμαστε περισσότερο τῆς γνώμης ὅτι δὲν ἔγινε παρόμοια ἔκδοσι γιὰ τοὺς μαθητές. Ἡ κατήχησι τοῦ π. Λεδέσμα τοῦ 1595 (Legrand, B.H., IZ' αἰ., τόμ. II, ἀρ. 286) ὅπως καὶ ἡ ἔκδοσι τοῦ 1604 (βλ. τὶς Συμπληρώσεις μας, ἀρ. 12) ἐξ αἰτίας τοῦ ἀπλοῦχοῦ χαρακτηῖρα των, θὰ πρέπει νὰ ἀποδοθοῦν περισσότερο στὴν προσπάθεια γιὰ τὴ χριστιανικὴ μόρφωση τῶν Καθολικῶν τῆς Ἑλλάδος. Γιὰ τοὺς μαθητὲς τοῦ Κολλεγίου θὰ προσαρμοζόταν περισσότερο ἡ Κατήχησι τοῦ Καρδινάλιου Βελλαρμίνου τοῦ 1616 (Legrand, B.H., IZ' αἰ., τόμ. I, ἀρ. 87) ποὺ φέρει τὶς παρατηρήσεις τοῦ Ἀνδρέα Εὐδαιμονογιάννη καὶ τοῦ Πέτρου Ἀρκούδη. Σίγουρα στὸ Κολλέγιο μεταχειρίσθηκαν καὶ τὶς μετέπειτα ἐκδόσεις τῆς ἴδιας κατηχήσεως, π. χ. τοῦ 1633 (Legrand, B.H., IZ' αἰ., τόμ. I, ἀρ. 223) κλπ. Σχετικὰ μὲ τὴ μετάφρασι τῆς «Ρωμαϊκῆς Κατηχήσεως» ποὺ ἔκανε ὁ Ματθαῖος Δεβάρης καὶ ποὺ ἀναγγέλλεται καὶ σ' αὐτὸ τὸ κείμενο ὅτι πρόκειται νὰ ἐκδοθῇ, ὅπως εἶχε ἀναγγεῖλει καὶ ὁ ἀνηψιός του, ὁ Πέτρος Δεβάρης⁶, φαίνεται ὅτι δὲν εἶδε ποτὲ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος⁷.

Ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ Κολλεγίου. Διαιρεῖται σὲ δύο μεγάλες ὑποδιαίρεσεις: τὴ «Βιβλιοθήκη» («Bibliotheca», ποὺ στίς παραπομπὲς παρακάτω ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ ἓνα Β) καὶ τὸ «Σπουδαστήριον» («Scriptorium», ποὺ ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ ἓνα Σ). Στὴν πρώτη βρίσκονται σχεδὸν μόνο παλαιὰ βιβλία, τὰ λειτουργικὰ βιβλία καὶ ὠρισμένες σειρὲς ἀπὸ περιοδικά. Στὴ δεύτερη, ἐκτὸς ἀπὸ ἓνα μικρὸ ἀριθμὸ παλαιῶν βιβλίων, ὑπάρχουν μόνο καινούργια βιβλία, τῶν ὁποίων αὐξάνεται συνεχῶς ὁ ἀριθμός. Κατὰ γενικὸ κανόνα, δὲν ἔγινε ποτὲ μιὰ συστηματικὴ συλλογὴ ἀπὸ βιβλία (στὸ παρελθόν) ἀλλὰ προσπαθοῦσαν νὰ ἔχουν ἔργα μόνο γιὰ τὴν ἐνημέρωσι καὶ σπουδὴ τῶν μαθητῶν. Γι'

6. Εἰσαγωγὴ στὸ ἔργο τοῦ θείου του: *De graecae linguae particulis*, Romae 1588, βλ. Legrand, B.H., IE' - IET' αἰ., τ. II, σελ. 57 - 58.

7. Κωνστ. Σάθας, *Νεοελληνικὴ Φιλολογία*, Ἀθῆναι 1868, σελ. 160. Σχε-

τικὰ μίλησε καὶ ὁ Vitt. Peri στὸ Ἱστορικὸ Διεκκλησιαστικὸ Συνέδριον τοῦ Bari, τὸ 1969. Τὴ στιγμὴ ποὺ γράφουμε, οἱ διαφορὲς ἀνακοινώσεις καὶ τὰ πρακτικὰ τοῦ Συνεδρίου βρίσκονται στὸ τυπογραφεῖο.

αὐτὸ τὸ λόγο ὑπάρχουν καὶ ἄφθονες χειρόγραφες σημειώσεις στὸ περιθώριο πολλῶν βιβλίων. Ἡ «Βιβλιοθήκη» περιέχει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον : κείμενα κλασσικῶν συγγραφέων, ἐλλήνων καὶ λατίνων, πατερικὰ κείμενα, ἀνατολικά καὶ δυτικά, ἀρκετὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα στὴν πρώτη τους ἔκδοση (editio princeps), φιλοσοφικά καὶ θεολογικά συγγράμματα, ἀπολογητικά ποὺ ἀναφέρονται στὸ σχίσμα, ἀνατολικὸ καὶ δυτικὸ, κείμενα πνευματικῆς καταρτίσεως, ἱστορικά συγγράμματα κλπ.

Τὸ «Σπουδαστήριον» διαιρεῖται, σύμφωνα μὲ τὴν ὕλην σέ: Ἀγία Γραφή, Δυτικὴ καὶ Ἀνατολικὴ Θεολογία, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Ἀνατολή, Ἑλλάδα, Ἀλβανία, Βυζάντιο, Βυζαντινὴ Τέχνη, πατερικὲς σειρὲς καὶ κείμενα καὶ μελέτες, ἔργα πνευματικῆς καταρτίσεως, Λειτουργική, Ποιμαντική, Κανονικὸ Δίκαιο, Φιλοσοφία καὶ Ψυχολογία. Ὑπάρχει καὶ μιὰ ἀρκετὰ καλὴ συλλογὴ ἀπὸ περιοδικὰ ἀνατολικοῦ καὶ θεολογικοῦ περιεχομένου.

Ἐνα μεγάλο μέρος τῆς «Βιβλιοθήκης» ἀποτελεῖται ἀπὸ τὶς βιβλιοθήκες τοῦ Λέοντος Ἀλλατίου καὶ τοῦ Πέτρου Ἀρκούδη⁸. Κατὰ τὴ τρίτη δεκαετία τοῦ αἰῶνα μας ἔγινε μιὰ νέα κατάταξη τῆς Βιβλιοθήκης ποὺ δὲν τήρησε στὸ ἀκέραιο τὴ διόριση τῶν βιβλιοθηκῶν τῶν δύο μαθητῶν. Ἔτσι, βιβλία ποὺ ἀνήκουν στὴ βιβλιοθήκη τοῦ Ἀλλατίου βρίσκονται ἔξω ἀπ' αὐτή. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὴ βιβλιοθήκη τοῦ Π. Ἀρκούδη.

Μὲ μιὰ καλὺτερη διαίρεση τῆς Βιβλιοθήκης θὰ ἦταν δυνατό νὰ ὑπάρχουν καὶ ἄλλες βιβλιοθήκες μαθητῶν ἢ ἄλλων προσώπων ποὺ εἶχαν σχέσεις μὲ τὸ Κολλέγιο, ὅπως ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος ἐξ Ἰωάννου⁹, ὁ Στέφανος Μισσίρ¹⁰, ὁ Ἰωάννης - Ἀνδρέας Τυπάλδος¹¹, κ.λ.π.

8. Ὅπως εἶναι γνωστό, ὁ Ἀλλάτιος καὶ ὁ Ἀρκούδιος ἄφησαν μὲ τὴ διαθήκη τους τὴ βιβλιοθήκη τους στὸ Κολλέγιο, βλ. Legrand, B.H., IZ' αἰ., τόμ. III, σελ. 218 - 219 καὶ σελ. 451. Στὸν κατάλογό μας τὰ βιβλία τοῦ Ἀλλατίου ἔχουν τὴν ἔνδειξη B All καὶ τοῦ Ἀρκούδη B Arc.

9. Βλ. τὴ βιβλιογραφικὴ σημείωση ἀριθ. 13.

10. Ὁ Στέφανος Μισσίρ γεννήθηκε στὴν Σμύρνη τὴν 23 Μαΐου 1806. Ὑπῆρξε διευθυντὴς τοῦ Κολλεγίου ἀπὸ τὸ 1835 μέχρι τὸ 1845 («Σύνδεσμος» 1939 σελ. 22). Χειροτονήθηκε τιτουλάριος Ἐπίσκοπος Εἰρηνοπόλεως γιὰ

τὶς χειροτονίες στὸν Ἑλληνικὸ Ρυθμὸ στὴ Ρώμη. Πέθανε στὴ Ρώμη τὴν 10 Δεκεμβρίου 1845. Βλ. ἐφ. «Καθολικὴ» τῆς 30/3/1971, ἀρ. φύλ. 1718, σελ. 2. ὅπου καὶ δημοσιεύεται ἡ προσωπογραφία τοῦ Μισσίρ ποὺ φυλάσσεται στὸ Κολλέγιο. Βλ. ἐπίσης R. Ritzler-P. Sefrin, *Hierarchia Catholica Medii et Recentioris Aevi*, t. VIII, Patavii 1968, σελ. 225, Irenopolitani, n. 2. Δυστυχῶς, ἡ περίοδος ποὺ διετέλεσε διευθυντής, δὲν μπορεῖ νὰ χαρακτηρισθῇ, γιὰ διαφόρους λόγους, ἀπὸ τὶς πιὸ ἐνδοξες.

11. Βλ. τὶς Συμπληρώσεις μας, ἀριθ. 40.

Στὴ Βιβλιοθήκη διατηρεῖται μιὰ κολὴ συλλογὴ λειτουργικῶν Ἑλληνικῶν βιβλίων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα μερικὰ δὲν ἔχουν καταχωρισθῇ στὴ Βιβλιοθήκη καὶ βρίσκονται σὲ διαφορετικὸ δωμάτιο καὶ τὰ ὁποῖα στὸν κατάλογό μας ἔχουν τὴν ἔνδειξη L. Πολλὰ ἀπ' αὐτὰ τὰ βιβλία χρησίμευαν, κατὰ καιροῦς, γιὰ τὶς διάφορες τελετὲς καὶ γι' αὐτὸ μερικὰ εἶναι ἀρκετὰ ἐφθαρμένα καὶ ὄχι πάντα ἀκέραια.

Ἐνα ἀπὸ τοὺς πρώτους καταλόγους τῆς Βιβλιοθήκης βρίσκουμε στὸ Βατικανὸ κώδικα λατίνου 5527, φύλλα 40α - 45β. Τὰ ἑλληνικὰ βιβλία, ὅπως καὶ τὰ λατινικά, ἔχουν καταλογογραφηθῇ ἀλφαβητικά, κατὰ συγγραφέα. Αὐτὸς ὁ κατάλογος δημοσιεύθηκε ἀπὸ τὸν Vitt. Peri¹².

Οἱ τόμοι 57 καὶ 58 τοῦ Ἀρχείου τοῦ Ἑλληνικοῦ Κολλεγίου (στὸ ἐξῆς ΑΕΚ) ἀποτελοῦν τοὺς ἀλφαβητικούς καταλόγους, πάντα κατὰ συγγραφέα, τῶν βιβλίων ποὺ περιεῖχε ἡ βιβλιοθήκη κατὰ τὸν ΙΖ' καὶ ΙΘ' αἰ. ἀντιστοίχως.

Ὁ τόμος 19 τοῦ Ἀρχείου ἀποτελεῖ τὸν κατάλογο τῆς βιβλιοθήκης, σύμφωνα μὲ τὴ διαίρεσή της σὲ ράφια. Εἶναι χειρόγραφος, διαστάσεων 18X26, ἀποτελεῖται ἀπὸ 345 φύλλα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ 60 εἶναι λευκά. Ἀριθμεῖ 5625 τόμους καὶ ἔγινε ἀπὸ τὸ Λιθουανὸ μαθητὴ Πορφύριο Wazynski¹³ τοῦ μοναχικοῦ τάγματος τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, τὸ ἔτος 1756. Πρὸς τὸ τέλος τοῦ τόμου ὑπάρχουν καὶ ἄλλες προσθήκες, ἀπὸ ἄλλους δύο διαφορετικούς γραφεῖς.

Θὰ ἀναφερθοῦμε περιληπτικὰ καὶ στὸ Ἀρχεῖο τοῦ Κολλεγίου, ποὺ διαιρεῖται σὲ 4 μέρη: τὸ α' ἀποτελεῖται ἀπὸ 200 περίπου τόμους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους μερικοὶ δὲν ἔχουν ἀκόμη δεθῇ. Πρόκειται γιὰ χειρόγραφους τόμους ποὺ εἶναι ἡ κυρία πηγὴ γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ Κολλεγίου καὶ τῶν μαθητῶν του. Ἀπ' ὅ,τι ξέρουμε, ὁ π. Ehrle ἔκανε τὸ πρῶτο εὐρετήριο

12. Vitt. Peri, *Inizi e finalità ecumeniche*, Docum. V, σελ. 6 καὶ 43-47.

13. Ὁ Πορφύριος Skarbek Wazynski γεννήθηκε τὴν 5 Αὐγούστου 1732 στὴ Λιθουανία ἀπὸ τὸν Καζιμίρο καὶ τὴ Βικτωρία. Εἰσῆλθε στὸ Κολλέγιο τὴν 26 Ὀκτωβρίου 1754 ὅπου σπούδασε θεολογία καὶ ἔφυγε τὴν 27 Μαρτίου 1758 (ΑΕΚ 13, φφ. 10β - 11α). Χειροτονήθηκε ἀργότερα ἐπίσκοπος τῆς διοικήσεως Chelmen-sis στὴν Πολωνία. Πέθανε στίς 9 Μαρτίου 1804. Στὸ τόμο 19 τοῦ Ἀρχείου,

ὑπάρχει μιὰ ιδιόχειρη σημείωσή του, στὸ τέλος τοῦ ραφιοῦ N. VIII (ὁ τόμος δὲν ἔχει φυλλομετρηθῇ): «Scribebat Porphyrius Wazynski Lituanus, humilis monachus instituti D. Basilli Magni Congregationis Ruthenorum. Collegii Graecorum Alumnus coepit anno 1756 XV Kalend. Jul. ipso Corporis Χρῆ die. Finem vero imposuit eodem anno XVI Kalend. Octobris die Beato Martyri Josaphat Archiepiscopo Polocensi sacro».

καὶ τὸ δημοσίευσε ὁ Legrand (B.H., IZ' αἰ. τόμ. III, σελ. VII κλπ.). Ἀκολούθησαν καὶ ἄλλες ἀνακατατάξεις μέχρι τὶς 15 Δεκεμβρίου 1938, ὅταν ὁ C. Vagaggini ἔκανε ἓνα καινούργιο εὐρετήριο καὶ τὸ ὁποῖο βρίσκεται μέχρι σήμερα σὲ χρῆση¹⁴.

Τὸ β' μέρος ἀποτελεῖται ἀπὸ μιὰ συλλογὴ περγαμηνῶν ποὺ περιέχουν ἀρχαιοτάτες Βοῦλλες Παπῶν, πρεσβευτῶν τοῦ Σουλτάνου κλπ., καὶ τῶν ὁποίων δὲν ἔχει γίνεи ἀκόμη ἓνας καλὸς κατάλογος¹⁵. Τὸ γ' μέρος εἶναι μιὰ συλλογὴ ἀπὸ 58 τόμους χειρόγραφους, γραμμένους ἀπὸ μαθητὲς ἢ ἀνωτέρους τοῦ Κολλεγίου, ποὺ περιέχουν πατερικὰ κείμενα (17ος αἰ.), θεολογικὰ καὶ φιλοσοφικὰ συγγράμματα, τὰ περισσότερα γιὰ πανεπιστημιακὴ χρῆση, λειτουργικὰ κείμενα κλπ. Κατάλογος αὐτοῦ τοῦ μέρους τοῦ Ἀρχείου δὲν ὑπάρχει καὶ προτίθεται νὰ ἀναλάβω αὐτὴ τὴν ἐργασία τὸ συντομώτερο.

Τὸ δ' μέρος ἀποτελεῖται ἀπὸ 22 κώδικες χειρόγραφους ποὺ ἀνάγονται ἀπὸ τὸν IB' (κώδ. 2) μέχρι τὸν IH' αἰ. (κώδ. 15). Αὕτὴ ἡ συλλογὴ, κατάλοιπο μιᾶς πολὺ μεγαλύτερης συλλογῆς, τὴν καταλογογράφησε ὁ Σπ. Λάμπρος¹⁶.

Ὁ Αἰμίλιος Legrand πέρασε ἀπὸ τὸ Κολλέγιο ἀλλὰ γιὰ ἄγνωστους λόγους δὲν συμβουλευθῆκε καθόλου τῇ Βιβλιοθήκῃ. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς πρώην μαθητὲς ἔστειλαν στὴ Βιβλιοθήκῃ τὰ βιβλία τους καὶ ἂν τυχὸν ἐρευνῶσε θὰ μπορούσε νὰ συμπληρώσει τὴ Βιβλιογραφία του, μέχρι σ' ἓνα ὥρισμένο βαθμό. Αὐτὸ τὸ κενὸ τῆς Βιβλιογραφίας του θέλουμε νὰ συμπληρώσουμε μ' αὐτὴ τὴν ἐργασία, ποὺ θὰ ἤθελα νὰ ἦταν μιὰ μικρὴ προσφορὰ στὴ προσπάθεια γιὰ μιὰ καλύτερη καὶ πιὸ ἀντικειμενικὴ γνωριμία τοῦ Κολλεγίου στὸ ἐλληνικὸ ἐπιστημονικὸ κοινὸ ποὺ ἀσχολεῖται μὲ προβλήματα, ἱστορικὰ καὶ θρησκευτικὰ, στὰ ὁποῖα ἔλαβε μέρος καὶ τὸ Κολλέγιο σὰν Ἰδρυμα. Θὰ ἤθελα ἐπίσης νὰ ἦταν ἓνα «εὐχαριστῶ» καὶ στὸ ἴδιο τὸ Κολλέγιο τοῦ ὁποῖου εἶμαι μαθητῆς ἀπὸ 5 χρόνια κατὰ τὴ διάρκεια τῶν φιλοσοφικῶν καὶ θεολογικῶν μου σπουδῶν.

14. Σήμερα ἐργάζεται ὁ μαθητὴς τοῦ Κολλεγίου κ. Ant. Scordino γιὰ μιὰ τελειότερη καὶ πιὸ λεπτομερῆ καταλογογράφηση αὐτοῦ τοῦ μέρους τοῦ Ἀρχείου.

15. Ὁ μοναδικὸς κατάλογος, ἀτελὴς καὶ μὲ λάθη, εἶναι τοῦ P. Battifol, *Das Archiv des Griechischen Colleg's in Rom*, «Romische Quartalschrift», 1887, σελ. 217 - 221.

16. Σπ. Λάμπρος, *Τὸ ἐν Ρώμῃ Ἑλληνικὸν Γυμνάσιον*, κλπ., «Νέος Ἑλληνομνήμων» 10 (1913) σελ. 3 - 32. Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Ἀρχιερατείας τοῦ Πάπα Παύλου Ε' (1605-1621) πολλοὶ κώδικες πῆγαν στὴ Βατικανὴ Βιβλιοθήκῃ. Βλ. Hen. Follieri, *Codices graeci Bibliothecae Vaticanae selecti (Exempla Scripturarum IV)*, Biblioth. Vaticana 1969, σελ. 83, n. 200.

Τὰ κριτήρια μὲ τὰ ὁποῖα συνέταξα τὸν κατάλογο τῆς Βιβλιοθήκης καὶ τὶς Συμπληρώσεις στὴν Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία, εἶναι τὰ ἴδια μὲ ἐκείνων ποὺ ἐργάσθηκαν πρὶν ἀπὸ μένα σ' αὐτὸν τὸν τομέα¹⁷.

Στὸν κατάλογο τῆς Βιβλιοθήκης ἡ τάξη ποὺ ἀκολουθοῦμε εἶναι ἡ ἐξῆς: προηγεῖται τὸ ἔτος τῆς ἐκδόσεως, ἀκολουθεῖ ἡ παραπομπὴ στὴ σχετικὴ βιβλιογραφία καὶ στὸ τέλος βρίσκεται ἡ ἔνδειξη τῆς κατατάξεώς του στὴ βιβλιοθήκη. Ὅταν μετὰ ἀπ' αὐτὴ τὴν ἔνδειξη ἀκολουθεῖ μιὰ παραπομπή, παραπέμπουμε στὶς βιοβιβλιογραφικὲς σημειώσεις ποὺ ἀκολουθοῦν τὸν κατάλογο. Οἱ ἐκδόσεις ποὺ γίνονται γνωστὲς μ' αὐτὴ τὴν ἐργασία περιλαμβάνονται στὸ τέλος κάθε ἔτους καὶ γίνεται λεπτομερὴς περιγραφή των στὶς Συμπληρώσεις, σημειώνονται δὲ μ' ἓνα ἀστερίσκο. Γιά τὴ βιβλιογράφηση ἔχω σὰν ὑπόδειγμα, μέχρι τὸ 1800, τὶς ἐργασίες τῆς ὑποσημ. 17 καὶ ἀπὸ τὸ 1800 ἕως τὸ 1863 τὴ Βιβλιογραφία τῶν Δ. Γκίνη-Β. Μέξα καὶ τῶν συμπληρωμάτων ποὺ δημοσιεύθηκαν στὸ περιοδικὸ «Ὁ Ἑρανιστὴς» (βλ. τὶς παρακάτω συντομογραφίες).

Γιά τὴ σύνταξη αὐτοῦ τοῦ καταλόγου ἀναγκάσθηκα νὰ κοιτάξω τὴ βιβλιοθήκη βιβλίῳ πρὸς βιβλίῳ, ἐξ αἰτίας τῶν δελτίων τῆς δελτιοθήκης ποὺ ἔχουν γίνεῖ μὲ βιβλιογραφικὰ κριτήρια διαφορετικὰ ἀπὸ τὰ σημερινὰ καὶ πολλὰ δὲν εἶναι σωστά.

Θεωρῶ ὑποχρέωσή μου νὰ εὐχαριστήσω τὸν πανοσιολογιώτατο Ἀρχιμανδρίτη π. Olivier Raquez, διευθυντὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κολλεγίου, γιὰ τὴ βοήθεια καὶ τὶς συμβουλές του, ποὺ βοήθησαν στὴ τελειότερη παρουσίαση αὐτῆς τῆς ἐργασίας καὶ γενικὰ ὅλους τοὺς ἀνωτέρους καὶ συναδέλφους μου στὸ Κολλέγιο ποὺ μὲ βοήθησαν, ὁ καθένας μὲ τὸν τρόπο του, νὰ τὴν φέρω εἰς πέρας. Οἱ εὐχαριστίες μου ἀπευθύνονται ἐπίσης στὸν ὑφηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Ἰωάν. Χασιώτη ποὺ μὲ προέτρεψε σ' αὐτὴ τὴν ἐργασία καὶ στὸν κ. Γ. Πλουμίδη, τοῦ Ἑλλη-

17. Μ. Ι. Μανούσκακας, *Προσθήκαι καὶ συμπληρώσεις εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Βιβλιογραφίαν τοῦ Ε. Legrand* (Συμβολὴ πρώτη), «Ἐπετηρίς τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου» τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 7 (1958), σελ. 34-83 καὶ 137. Γ.Σ. Πλουμίδης, *Τὰ ἐν Παδούῃ παλαιὰ ἑλληνικὰ βιβλία μετὰ προσθηκῶν εἰς τὰς Βιβλιογραφίας Ε. Legrand καὶ Δ.*

Γκίνη-Β. Μέξα, «Θησαυρίσματα» 5 (1968), σελ. 204-248· τοῦ ἴδιου, *Τὰ παλαιὰ ἑλληνικὰ βιβλία τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου Βενετίας μετὰ προσθηκῶν εἰς τὰς βιβλιογραφίας Ε. Legrand καὶ Δ. Γκίνη-Β. Μέξα. «Θησαυρίσματα»* 6 (1969), σελ. 121-156.

νικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Βενετίας ποὺ εἶχε τὴν εὐγενῇ καλωσύνη νὰ κοιτάξῃ καὶ νὰ διορθώσῃ τὸ χειρόγραφο καὶ νὰ μὲ βοηθήσῃ μὲ τίς πολυτιμὲς συμβουλές του.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΕΚ	Ἀρχεῖο Ἑλληνικοῦ Κολλεγίου.
Β. Η.	Βλ. LEGRAND.
ΒΡΕΤΟΥ	Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΒΡΕΤΟΥ, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, ἤτοι κατάλογος τῶν ἀπὸ πτώσεως τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας μέχρι ἐγκαθιδρύσεως τῆς ἐν Ἑλλάδι Βασιλείας τυπωθέντων βιβλίων παρ' Ἑλλήνων εἰς τὴν ὁμιλουμένην ἢ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἐν Ἀθήναις, μέρος Α' 1854, μέρος Β' 1857.
ΓΚΙΝΗ - ΜΕΞΑ	ΔΗΜ. ΓΚΙΝΗ - ΒΑΛ. ΜΕΞΑ, Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία, 1800 - 1863. Ἀναγραφή τῶν κατὰ τὴν χρονικὴν ταύτην περίοδον ὅπου δῆποτε ἑλληνιστὶ ἐκδοθέντων βιβλίων καὶ ἐντύπων ἐν γένει, Μετὰ πίνακος τῶν ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν τῆς περιόδου ταύτης, ἐν Ἀθήναις, τόμ. Α' (1800 - 1839), τόμ. Β' (1840 - 1855), τόμ. Γ' (1856 - 1863) 1939 - 1957, («Πραγματεῖαι τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν» 11).
DTC	Dictionnaire de Théologie catholique, vol. 16, Paris 1903 - 1951.
JACONO	C. JACONO, Bibliografia di Leone Allacci (1588-1669), Quaderni dell' Istituto di Filologia greca dell' Università di Palermo pubblicati da Br. Lavagnini, 2. Palermo, Presso l'Accademia 1962.
ΛΑΔΑ - ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΥ	Γ. ΛΑΔΑ - ΑΘ. ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΥ, Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία. Συμβολὴ στὸ δέκατο ὄγδοο αἶώνα. Ἀθήνα 1964.
ΛΑΔΑ - ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΥ II	Γ. ΛΑΔΑ - ΑΘ. ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΥ, Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία τῶν ἐτῶν 1791 - 1795, Ἀθήνα 1970.
LEGRAND	E. LEGRAND, Bibliographie Hellénique ou description raisonnée des ouvrages publiés en grec par des Grecs, Paris, XVe - XVIe s., vol. I - IV, 1885 - 1906, XVIIe s., vol. I - V, 1894 - 1903, XVIIIe s. (oeuvre posthume complétée et publiée par Louis Petit et Hubert Pernot), vol. I - II, 1918 - 1928.

ΜΑΝΟΥΣΑΚΑ

M. I. ΜΑΝΟΥΣΑΚΑ, Προσθήκαι και συμπληρώσεις εις την 'Ελληνικὴν Βιβλιογραφίαν τοῦ E. Legrand (Συμβολή πρώτη), «Ἐπετηρίς τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου», 7 (1958), σελ. 34 - 83 καὶ 137.

PETIT

Louis PETIT, Bibliographie des Acolouthies Grecques, Subsidia Hagiographica 16, Bruxelles, Société des Bollandistes, 1926.

ΠΛΟΥΜΙΔΗ 5

Γ. Σ. ΠΛΟΥΜΙΔΗ, Τὰ ἐν Παδοῦη παλαιὰ ἑλληνικά βιβλία (Biblioteca Universitaria - Biblioteca Civica). Μετὰ προσθηκῶν εἰς τὰς Βιβλιογραφίας E. Legrand καὶ Γκίνη - Μέζα, «Θησαυρίσματα» 5 (1968), σελ. 224.

ΠΛΟΥΜΙΔΗ II 11

Γ. Σ. ΠΛΟΥΜΙΔΗ, Τὰ παλαιὰ ἑλληνικά βιβλία τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου Βενετίας, μετὰ προσθηκῶν εἰς τὰς Βιβλιογραφίας E. Legrand καὶ Γκίνη - Μέζα, «Θησαυρίσματα» 6 (1969), σελ. 145.

SALAVILLE-DALLEGGIO S. SALAVILLE - E. DALLEGGIO, Karamanlidika, Bibliographie analytique d' ouvrages en langue turque imprimés en caractères grecs, tome I, 1584 - 1850, Athènes 1958.

Χ'ΔΗΜΟΥ-ΣΙΜΟΥ Α464

ΑΘ. ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΥ - Γ. ΣΙΜΟΥ, Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία 1800 - 1863, Προσθήκες, «Ὁ Ἑρανιστής» 3 (1965), σελ. 264.

ΣΧΗΜΑΤΑ ΒΙΒΛΙΩΝ

*Ὅταν σημειώνουμε ὅτι ἓνα βιβλίον ἔχει σχῆμα φύλλου, σημαίνει ὅτι τὸ ὕψος τοῦ ὑπερβαίνει τὰ 30 ἑκατοστά:

σχ. 40	ἔχει ὕψος	25 - 30 ἐκ.
σχ. 80	»	20 - 25 ἐκ.
σχ. 120	»	17,5-20 ἐκ.
σχ. 160	»	15-17,5 ἐκ.
σχ. 240	»	12,5-15 ἐκ.
σχ. 320	»	10-12,5 ἐκ.

Σημ. Μείναμε πιστοὶ στὴν ἀντιγραφή τοῦ κάθε τίτλου. Δὲν σημειώνουμε πάντα ὅτι ἀντιγράψαμε πιστὰ τὰ διάφορα ὀρθογραφικὰ ἢ τυπογραφικὰ λάθη ποὺ συναντήσαμε.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΠΑΛΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ
ΕΝΤΥΠΩΝ (1499 - 1863)

Έτος	Βιβλιογραφία	Ένδειξη
1499	Legrand I 22	B IX 6/12
1510	» III 149	B All XVII 5/20
1512	» III 154	B XV 1/2
1515	» I 45	B All XVII 2/7
1515	» I 47 - Βρετοῦ Β' 18	B IX 5/5
1515	» I 48 - Βρετοῦ Β 20	B All XIX 5/24
1516	» I 50	B All XVIII 2/8
1516	» III 176	B All XX 7/3
1517	» I 52	B All XVI 6/29
1517	» I 53	B All XVI 6/29
1518	» I 60 - Βρετοῦ Β' 26	B IX 5/11
1521 *		B All XIX 4/18
1525	» III 272	B All XVIII 2/24
1526	» I 75	B All XVI 4/20 ⁽¹⁾
1535	» I 93 - Βρετοῦ Β' 38	B All XX 1/7
1541	» III 412	B XIII 4/6
1542	» I 101	B Arc XXI 4/3
1544	» III 449	B Arc XXIII 1/4
1545	» III 467	B All XVII 3/20
1546	» III 475	B XIV 5/11
1547	» III 477	B XIII 6/20
1547	» III 478	B All XIX 2/22
1547 *		B All XVII 8/19
1550	» I 127	B VI 6/20
1551	» IV 521	B Arc XXII 2/7
1552 *		L
1562	» IV 614	B All XIX 10/5
1563 *		B XIII 9/29
1576 *		B II 1/15
1577	» II 156 - Βρετοῦ Α' 17	B Arc XXII 3/10
1577 *		B VI 6/21
1578	» II 160	B XXVIII 4/21
1579	» IV 738	B Arc XXI 2/18
1581 *		B Arc XXIII 1/5
1582	» IV 763	B All XVII 3/25
1583	» II 168	B XXVII 5/8 ⁽²⁾
1583 *		B VII 2/3 (;)
1584	» II 170	B VII 1/20
1584	» IV 778	B VII 2/22
1584	» IV 779	B VI 3/34
1584	» IV 787	S VII 4

Ἔτος	Βιβλιογραφία	Ἐνδειξη
1584	Legrand IV 788	B All XIX 6/1
1585	» IV 792	B All XIX 6/1
1585 *		B VII 4/6
1588	» II 179	B Arc XXII 2/15
1592	» IV 833	B VI 3/35
1593	» II 201	B VI 4/1
1595	» II 213	B VI 4/2
1595	» II 215	B VI 4/3
1598	» II 225 - Βρετοῦ Α' 24	B VI 1/16
1600	» II 231	B All XVII 4/9 ⁽³⁾
1600	» II 235 - Βρετοῦ Α' 27	B Arc XXI 2/9
1600 *	» IV 863	B VI 3/33
1601	» I 2	B IV 4/9
1601	» III 699	B All XVII 4/23
1601	» V 4	B All XVII 2/10
1602	» I 11	B VI 4/4
1602	» III σ. 225	B All XVIII 4/13
1603	» I 12	B VI 4/5
1603 *		B All XVII 2/10
1604 *		L
1606	» V 15	L ⁽⁴⁾
1608	» I 40	B VII 1
1608	» V 17	B All XVIII 2/11
1610	» I 54	B VI 4/7
1610	» I 55	B VI 4/6
1612 *		B All XVII 10/1
1613	» I 76	B All XVI 8/3
1616	» I 87	B Arc XXIII 2/11
1618	» I 98	B All XIX 5/10
1618	» I 95	B All XVIII 6/21
1619	» I 100B - Βρετοῦ Α' 38	S XIII 7
1919	» V 42	B All XVII 6/14
1623	» I 127	B Arc XXII 3/3
1623	» I 126 - Jacono 2	B All XIX 9/3 ⁽⁵⁾
1624	» I 131	B All XVII 4/24
1625	» I 144 - Βρετοῦ Β' 49	B X 1/25
1625	» I 145	B All XVII 6/20
1626	» I 153	B All XIX 7/9
1626	» I 155	B All XX 3/12
1626	» I 160	B All XVII 4/10
1627	» I 166	B XXVIII 6/14 ⁽⁶⁾
1628	» I 177	B VI 4/7
1628	» I 179	B All XVI 12/3

Έτος Βιβλιογραφία			Ένδειξη
1628	Legrand	I 181	B Arc XXII 2/22
1628	»	I 182	B All XVI 12/3
1628	»	I 184	B I 4/13
1628	»	I 186	B XXVIII 6/23
1629	»	I 187	B All XIX 4/24
1629	»	I 196 - Jacono 4	B IX 5/2
1630	»	I 201	B All XIX 4/29
1630	»	I 202	B All XVI 12/6
1630	»	I 204	B XXIX 3/10
1631	»	I 208	B XXXII 4/28
1631	»	I 209	B All XVI 1/28
1631	»	I 212	B I 4/8
1632	»	I 214	B All XIX 4/28
1632	»	I 216	B All XVI 12/8
1632	»	I 217	B All XIX 2/5
1632	»	I 218	B All XIX 4/27
1633	»	I 224	B All XVI 12/11
1633	»	I 226 - Jacono 8	B All XX 2/11
1634	»	I 232 - Jacono 10	B All XX 2/8
1635	»	I 238	B All XVIII 2/27
1635	»	I 241	B XXXII 4/29
1635	»	I 242 - Jacono 11	B All XX 2/14
1636	»	I 251	B All XVI 12/8
1636 *			B All XVII 7/16
1637	»	I 254	B All XIX 4/26
1637	»	I 257	B XXXII 1/11
1637	»	I 258a	B XXVIII 5/12
1637	»	I 258b	B All XVI 12/6
1637	»	I 259	B All XVI 10/7
1637	»	I 261	B All XVIII 4/5
1637	»	I 262 - Jacono 14	B All XX 5/8
1637	»	I 263	B All XVIII 6/6
1638	»	I 274 - Jacono 17	B All XX 1/4
1638	»	I 276 - Jacono 16	B All XX 2/12
1639	»	I 283	B All XIX 5/25
1640	»	I 289	B All XIX 4/2
1640	»	I 291 - Jacono 20	B All XX 2/4
1640	»	I 292 - Jacono 18	B All XX 5/9
1640	»	I 293 - Jacono 19	B All XX 2/10
1640 *			B All VII 1/23
1641	»	I 305 - Jacono 22	B All XX 5
1641	»	I 306	B All XVII 4/21
1642	»	I 309	B VI 4/6

Ἔτος	Βιβλιογραφία	Ἐνδειξη
1642	Legrand I 310	B VI 4/10
1642	» I 311	B VI 4/11
1642	» I 312	B VI 4/12
1642	» I 320 - Jacono 18	B All XX 2/18
1642	» I 323 - Jacono 24	B All XX 5/15
1642 *		B All XVIII 2/26
1643	» I 327	B All XVIII 6/2
1643	» I 328	B All XIX 4/19
1643 *		B XIV 1/9
1643 *		B All XVI 13/16
1643 *		B All XVI 12/10
1644	» I 347	B All VI 3/14
1644	» I 353	B VI 4/13
1644	» I 364bis	B All XVI 4/28
1644 *		B All XVI 6/27
1644 *		B All XVI 3/7
1644 *		B All XVI 13/11
1644 *		B XIV 1/9
1645	» II 369	B VI 4/8
1645	» II 371	B All XIX 2/4
1645	» II 374 - Jacono 28	B All XX 5/14
1645	» II 375 - Jacono 30	B All XX 5/13
1645	» II 376 - Jacono 5	B All XX 5/18
1645	» II 377 - Jacono 29	B All XX 5/17
1645	» II 378	B All XVI 13/23
1645 *		B All XVI 11/6
1646	» II 383	B All XVIII 4/16
1646	» II 384 - Βρετοῦ Α' 95	B All XVIII 4/18
1646	» II 385	B All XVI 2/3
1646 *		Ἀρχεῖο
1647	» V 82	B VI 5
1647 *		B All XVI 10/17
1647 *		B All XVIII 5/7
1648	» II 389	B All VII 4/7
1648	» II 391 - Jacono 31	B All XX 6/1
1648	» V 83	B II 5/10
1648 *		B All XIX 1/27
1648 *		B All XVI 13/2
1649 *		B All XVI 5/26
1650	» II 396	B All XVI 7/25
1651	» II 399 - Jacono 32	B All XX 10/9
1652	» II 401 - Jacono 34	B All XX 5/1
1652	» II 402 - Jacono 34	B All XX 5/2

Έτος	Βιβλιογραφία	Ένδειξη
1653	Legrand II 403	B All XVI 11/33
1653	» II 404 - Jacono 36	B All XX 5/15
1654	» II 413 - Jacono 37	B All XX 5/15
1654 *		B All XVI 6/17
1655	» II 411 - Jacono 39	B All XX 5/20
1655	» II 413 - Jacono 40	B All XX 5/15
1656	» II 415	B All XVII 5/21
1656	» II 417	B All VII 1/21 ⁽⁷⁾
1656	» II 419 - Jacono 42	B All XX 2/9
1657	» II 420 - Jacono 44	B All XVI 6/5
1657 *		B XXVI 9/21
1658	» II 427	B III 2/10 ⁽⁸⁾
1658 *		B All VI 1/4
1658	» II 430 - Jacono 45	B All XX 2/19
1659	» II 431 - Jacono 47	B All XX 5
1659	» II 433	B All XVIII 6/3
1659	» II 435	B All XVI 12/5
1659 *		B All VII 1/22
1660	» II 436dis - Jacono 48	B All XX 3/4
1660	» V 114	B XIII 9/43
1661	» II 439 - Jacono 49	B All XX 5/19
1661	» II 441 - Jacono 51	B All XX 2/2
1662	» II 446 - Jacono 52	B All XX 2/3
1663	» II 452	B Arc XXII 2/14
1664	» II 457 - Jacono 53	B All XX 5/15
1665	» II 465 - Jacono 54	B All XX 5/16
1666	» II 466 - Jacono 55	B All XX 2/20
1668	» II 478 - Jacono 56	B All XX 6/18
1670	» V 137	B All XIX 4/29
1671	» II 498	B XXVII 4/13
1671	» II 500	B All XVI 12/2
1671	» III 712	B VI 6/19
1671	» III 713	B VI 6/19
1673	» II 516	B VII 4/10
1675	» II 524	B All XVI 11/10
1676 *		B VI 5
1677	» II 538	B VII 3/5
1678	» V 168	B VI 4/14
1681	» II 566	B XV 5/5
1682	» V 184	B VI 4/15
1683	» II 576	B XXVIII 5/17
1683	» II 579	B VI 6/4

Ἔτος	Βιβλιογραφία	Ἐνδειξη
1685	Legrand V 208	B VI 4/17
1686	» II 601	B VI 6/11
1686 *		B VI 6/11
1687	» II 614	B VI 3/14b
1689 *		B VI 4/18
1692 *		B XV 5/8
1694	» III 657	B VII 1/27
1695	» III 664	B XXXI 3/13
1695	» V 248	B VI 5/16 ⁽⁹⁾
1697	» III 675	B XXX 9/15
1701	» I 1	Ἀρχεῖο ⁽¹⁰⁾
1701 *		B VII 5/17
1702 *		B IV 1/10
1703	» I 24	B XXIX 5/34
1703	Λαδᾶ-X''δῆμου I 201	B VI 5/14
1706 *		B XXVII 5/9
1713	Legrand I 89	B All XVII 5/17
1714	» I 93	L
1716	» I 103	B I 3/5
1719	» I 126	B XXVIII 7/33
1720 *		B VII 3/11
1720 *		B VII 1/24
1720 *		B VII 1/24
1723	» I 151	B XXXI 5/12
1724	» I 162	B VI 5/11
1725 *		B XXX 1/15
1726	» I 168	B All XIX 8/11
1727	Λαδᾶ-X''δῆμου 13	B VII 4/12
1729 *		B VII 2/9
1730 *		B VII 3/14
1730 *		L
1731	Legrand I 205	B VI 4/19
1731	» I 206	B XXVII 9/3
1731	» I 207	B XXVII 9/3
1732	» I 210	B VI 4/19
1732	» I 211	B VI 4/19
1732	» I 212	B VI 4/19
1732	» I 213	B VI 4/19
1732	» I 215	B VI 4/19
1732	» I 216	B VI 4/19
1734 *		B VI 1/5
1737	» I 238	B VII 4/13

Έτος	Βιβλιογραφία	Ένδειξη
1737 *		B VII 5/21
1738	Legrand I 245	B VII 5/3
1738	» I 246	B VI 2/4
1738	» I 247	B VI 2/3
1738	» I 248	B VI 2/4
1738	» I 249	B VI 3/11
1738	» I 250	B VI 3/32
1738	» I 251	B VI 2/9
1738	» I 252	B VII 5/6
1738	» I 253	B VII 5/15
1740	Πλουμίδη 5	B VII 3/15
1740 *		B VI 1/9
1741	Legrand I 284	B XIV 1/22
1742	» I 293	B VI 5/13
1745	» I 322	B VI 1/23 ⁽¹¹⁾
1748	» I 366	B VI 5/15
1748 *		B VI 4/19
1749	» I 372	B VI 4/19
1749 *		B VI 4/19
1750	» I 395	B XXVIII 5/8
1752	» I 411	B XXX 1/9
1752 *		B VI 1/22
1754	» I 436	B VII 4/8 ⁽¹²⁾
1755	» I 459	B VI 5/17
1755	» I 460	B VI 5/17
1755	» I 463	B VI 5/17
1755	Legrand I 464	B VI 5/17
1755	» I 465	B VI 5/17
1755	» I 466	B VI 5/17
1755	» I 467	B VI 5/17
1755	» I 468	B VI 5/17
1755	» I 469	B VI 5/17
1755 *		B VI 5/17
1757	Πλουμίδη II 11	B VII 1/31
1758	Legrand I 516	B VII 4/11
1761 *		B VI 5/17
1763 *		B VII 3/8
1764 *		B VII 3/12
1766 *		B VII 1/26
1768	» II 685	B VI 5/17
1768	Λαδᾶ-X' δήμου 108	B XV 2/20
1769 *		B VII 3/12
1772 *		B VII 3

Ἔτος	Βιβλιογραφία	Ἐνδειξη
1776	Legrand II 846 - Petit σελ. 107	B VII 3/24
1777	» II 874	B XIV 7/22
1778	» II 917-Petit σελ. 259n.14	B VII 3/24
1780	» II 997	L
1780	» II 1007	B VI 2/9 bis
1781	» II 1034	B XXX 8/11 ⁽¹³⁾
1782	» II 1088 - Salaville - - Dalleggio 16	B VII 5/4
1785	» II 1149	B VI 3/24
1787	» II 1186	B VII 1/11
1789	» II 1258	S VIII 3
1793	Λαδᾶ-X' δήμου II 110	B VI 3/13
1796	Βρετοῦ A 346	B VI 2/1
1800	Γκίνη - Μέξα 33	B XIII 6/1
1803 *		B XIII 6/23
1803	» 199	B VI 3/12
1805	» 309	B VI 3/17
1806	Salaville - Dalleggio 37	B VII 5/4
1807	Γκίνη - Μέξα 460	B XXVIII 7/19
1810	» 597	B XIV 2/4
1813	» 3237	B VII 3/13
1815	» 838	B XXVII 1/17
1815	» 850	B XXVIII 8/34
1815	» 855	B XXX 5/23
1817	» 939	B VI 3/29
1818	» 1055	S XI 6
1820	» 1213	B VI 5/9
1820	» 1287	B VII 5/18
1825	» 1481	B XIII 4/31
1825 *		B XXVII 12
1830	» 1911	B VI 3/18
1830 *		L
1831	» 2143	B VII 3/9
1835	» 2481	L
1836	» 2618	B XIV 6/24
1836	» 2642	S III 1
1836	» 2706	B XIII 8/53
1836	» 2733	B XXX 6/42
1836	X' δήμου-Σίμου A 464	B VI 1/11
1837	Γκίνη - Μέξα 2899α	L
1841	» 3419	L
1841	» 3455α	L

Έτος	Βιβλιογραφία	Ένδειξη
1842	Γκίνη - Μέξα 3661	B XIII 8/37
1843	» 3825	L
1843	» 3827	L
1843	» 3829	L
1843	» 3831	L
1843	» 3833	L
1843	» 3835	L
1843	» 3837	L
1843	» 3839	L
1843	» 3841	L
1843	» 3843	L
1843	» 3845	L
1843	» 3847	L
1844 *		B XIV 7/21
1844 *		B VI 1/2
1845	» 4106	B VI 3/25
1845	» 4247	B VII 4/2
1850	» 5259	B XXX 4/17
1851	» 5433	B VII 4/4
1851	» 5529	B XIII 8/41
1851	» 5598	B XIV 11/20
1852	» 5854	S XIII 7/1
1853	» 6130	S XIII 7/1
1854	» 6284	B XXIX 2/34 ⁽¹⁴⁾
1854	» 6351	S XIII 7/1
1855	» 6388	B XXX 4/20
1855	» 6555	S XIII 7/1
1856	» 6892	L
1856	» 6933	B XXX 6/42
1856	» 7011	B XIII 8/35
1856	» 7114	B VII 3/4
1858	» 7479	B XXVIII 7/13
1858	» 7494	B XVI 14/5
1858	» 7499	B XIII 8/35
1859	» 8044	S XIII 7/1
1860 *		B XIV 6/23
1860	» 8180	S XIII 7
1861	» 8679	S XI 6
1861	» 8809	B VI 3/37
1862	» 9398	B XIII 9/25
1862	» 9430	B XII 4/1
1863	» 9523	B XXVIII 7/15

Σημείωση: Υπάρχουν στη βιβλιοθήκη 3 εκδόσεις του «Αποστόλου»,

ένα «Ευχολόγιον», 2 εκδόσεις τής «Θ. Λειτουργίας», 2 «Οκτώηχοι» καὶ 4 «Ὁρολόγια». «Ὅλες αὐτὲς οἱ ἐκδόσεις εἶναι ἐλλιπεῖς καὶ δὲν μπόρεσα νὰ βρῶ σὲ ποιά γνωστὴ ἐκδοσὴ ἀνήκουν. Μερικὰ ἀπ' αὐτὰ τὰ ἀντίτυπα, ἔχοντας ὑπ' ὄψιν τὴ περιγραφή, ἀνήκουν σὲ ἀγνωστες ἐκδόσεις ἀλλὰ εἶναι ἀδύνατο νὰ τις περιγράψω. Γιὰ ἄλλες ἐκδόσεις, κατέφυγα σὲ ἄλλες βιβλιοθήκες ὅπου μπόρεσα νὰ βρῶ τὸ ἀντίτυπο ὁλόκληρο καὶ νὰ τὸ περιγράψω μὲ περισσότερὴ ἀκρίβεια (βλ. στὸ Συμπλήρωμα ἀριθμ. 6 κ.λ.π.).

Σύντομες βιοβιβλιογραφικὲς παρατηρήσεις

(1) Σχετικὰ μ' αὐτὴ τὴ πολύτιμη μετάφραση τῆς Ἰλιάδος στὴ νεο-ελληνικὴ, βλ. En. Follieri, *Su alcuni libri greci stampati a Venezia nella prima metà del cinquecento*, εἰς *Contributi alla storia del libro italiano*, Miscellanea in onore di Lamberto Donati, Firenze 1969, σελ. 119 - 130.

(2) Ἐνα ἄλλο ἀντίτυπο αὐτοῦ τοῦ βιβλίου (Κανόνες καὶ Δόγματα τῆς ἐν Τριδέντῳ Συνόδου) βρίσκεται καὶ στὴ βιβλιοθήκη τοῦ Ἀλλατίου: B All XVIII 3/16. Ἡ χειρόγραφη ἐνδειξὴ ποὺ μαρτυρεῖ ὅτι ἀνήκει στὴ βιβλιοθήκη τοῦ Ἑλληνα σοφοῦ (*ex Biblioth. Allatij*) δὲν εἶναι γραμμένη ἀπὸ τὸ χέρι του. Ὑπάρχει μία ἄλλη σημείωση ποὺ δείχνει τὴν προέλευση αὐτοῦ τοῦ ἀντιτύπου: «*Ex τῶν τοῦ Modaforou*». Πρόκειται γιὰ τὸν Νικόλαο - Μαρία Modaforo ποὺ ἦταν μαθητὴς τοῦ Κολλεγίου ἀπὸ τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1620 μέχρι τῆς 27 Ἀπριλίου τοῦ 1626. Τὸ πρόβλημα τῶν ἡμερομηνιῶν ποὺ συνάντησε ὁ Legrand (B. H. αἰ. ΙΖ', τ. 5, σελ. 280-283) παραμένει ἀκόμη ἄλυτο. Βλ. ἐπίσης Gauchat, *Hierarchia Catholica Medii et Recentioris Aevi*, Patavii 1967, vol. IV, σελ. 119, Boven. n. 3.

(3) Πρόκειται γιὰ ἕνα εἶδος παρατηρήματος στὸ ὁμώνυμο ἔργο ποὺ τυπώθηκε τὸ 1599, μὲ τὸν ἴδιο τίτλο καὶ ἀφιερώσεις, εἰς Lutetiae Parisiorum, Apud Abrahamum Saugranium et Gulielmum des Rues, viâ Bellonacensi. CIJ IJ XCIX.

Ἀπὸ τὸν τίτλο λείπουν οἱ δύο φράσεις ποὺ ἀναφέρονται στὶς ἐργασίες καὶ στὰ σχόλια τοῦ Ἰανοῦ Gruteri καὶ τῶν δύο κρητικῶν Αἰμιλίου καὶ Φραγκίσκου Πόρτου. Στὴ βιβλιοθήκη κατέχει τὴ θέση B All XIX 5/12.

(4) Αὐτὸ τὸ Εὐαγγελιστάριο τοῦ 1606 εἶναι δεμένον μὲ ἕνα Εὐαγγέλιο ἀπὸ τὸ ὁποῖο λείπουν οἱ πρῶτες σελίδες. Ἐπειδὴ κάθε ἐκδοσὴ Εὐαγγελίου συνοδεύεταν καὶ ἀπὸ τὴν ἐκδοσὴ τοῦ Εὐαγγελισταρίου, ὑποθέτω ὅτι καὶ τὸ Εὐαγγέλιο εἶναι τοῦ 1606, ποὺ εἶναι ἀγνωστὴ

έκδοση μέχρι τώρα. Δέν τὸ συμπεριέλαβα στίς Συμπληρώσεις γιατί δέν ἔχω κανένα θετικό στοιχείο πού νά ἐπιβεβαιώνει αὐτὴ τὴν ὑπόθεσή μου.

(5) Σχετικά μὲ αὐτὸ τὸ ἔργο (Σχόλια εἰς τὸν Προφήτη Ἱερεμία) καὶ μὲ τὴ συμμετοχὴ τοῦ Λέοντος Ἀλλατίου καὶ τοῦ Ματθαίου Καρυοφύλλη, ἔγραψε ὁ Legrand, ὁ L. Petit, *Dictionnaire d' Archéologie chrétienne et de Liturgie*, Paris, I, 1221. καὶ ἡ Jacono, *Bibliografia di Leone Allacci*, 7 - 8.

Στὸ ἀντίτυπο πού ὑπάρχει στὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Ἀλλατίου, ὑπάρχει μία ιδιόχειρη ἀφιέρωση τοῦ M. Ghisleri: «*Auctoris Dono Leoni Allacio amico carissimo*».

(6) Οἱ κώδικες τῆς Μονῆς Βατοπεδίου 394 καὶ 433 περιέχουν τὸ κείμενο αὐτοῦ τοῦ βιβλίου. Ὁ κώδικας 394 εἶναι τῆς ἴδιας περιόδου μὲ τὸ βιβλίον, ἀρχὴ τοῦ ΙΖ' αἰῶνα καὶ δέν φαίνεται νά ἔχει ἀντιγραφῇ ἀπὸ τὸ βιβλίον. Ὁ κώδικας 433 εἶναι τοῦ ΙΗ' αἰῶνα, ὅπως καὶ ὁ ἑλληνικός κώδικας 369 (521) τοῦ Βουκουρεστίου. Αὐτὸς ὁ τελευταῖος ἔχει ἀντιγραφῇ ἀπὸ τὸ βιβλίον. Ὁ κώδικας 394 τοῦ Βατοπεδίου ἔχει τὸν ἐξῆς τίτλο: «*Τοῦ Μακαριωτάτου πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου, ὁ ὁποῖος μετετέθη εἰς τὸν ὑψηλότερον θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Κατὰ Ἰουδαίων (εἰς γλῶσσαν ἀπλῆν)*».

(7) Τὰ φύλλα αὐτῆς τῆς Ὀκτωήχου, τὴν ὁποία γνώρισε ὁ Legrand μόνο ἀπὸ τὸ κατάλογο τοῦ Π. Λάμπρου, εἶναι 60 καὶ ὄχι 58, ὅπως ἀναφέρει ὁ Λάμπρος. Ἐτσι δικαιώνεται ἡ δυσπιστία τοῦ Γάλλου νεοελληνιστῆ.

(8) Στὸ τέλος τοῦ β' τόμου βρίσκονται δύο χειρόγραφες σημειώσεις μαθητῶν τοῦ Κολλεγίου. Ἡ πρώτη: «*Ἐγὼ γε δημήτριος χαλκιᾶς κέχρημαι ταύτῃ τῇ βίβλῳ καὶ ὑπερτεθαύμακα τὴν ἀξιάγαστον εὐγλωτίαν τοῦ πατρὸς ῥικάρδου τῆς συντροφίας τοῦ ἰησοῦ*». Ἡ δεύτερη: «*Τὸ παρὸν βιβλίον ἐν ταῖς χερσὶν πρόκειται εἶναι τῶν τροφίμων τοῦ φροντιστηρίου τούτου (sic), ὁμολογῶ (sic) Πέτρος Τζημάρια τροφίμος τοῦ φροντιστηρίου ἀπὸ τὸ νησι τῆς Κεφαλληνίας*».

Γιὰ τὸν Δημ. Χαλκιᾶ, βλ. Β.Η., ΙΖ' αἰ., τ. 5, σελ. 451 - 454.

Ὁ Πέτρος Τζημάριας (στὸ Α.Ε.Κ. τὸ ὄνομά του γράφεται ἐπίσης Cymera καὶ Cymara) γεννήθηκε τὴν 21 Ἀπριλίου 1751. Γονεῖς του ὁ Βικέντιος καὶ ἡ Κλάρα Τζημάρια. Μπῆκε στὸ Κολλέγιο τὴν 28η Μαΐου 1764 ὅπου σπούδασε γραμματικὴ. Πῆρε τὸ δίπλωμα Φιλοσοφίας καὶ Θεολογίας στὸ Ρωμαϊκὸ Κολλέγιο. Ἀνεχώρησε ἀπὸ τὸ Κολλέγιο στίς 3 Μαΐου τοῦ 1773 καὶ πῆγε στὴ Βενετία. Δέν ἔμεινε ἐκεῖ ὅμως γιὰ πολὺ καιρὸ, ἐξ αἰτίας τῆς ὑγείας του καὶ ἐπέστρεψε στὴν πατρίδα

του (ΑΕΚ τ. 13, φφ. 14β-15α). "Ενας ὄρκος του βρίσκεται στὸν 54 τόμο τοῦ Ἀρχείου, σελ. 10 καὶ ἕνας ἄλλος στὸν τόμο 55, σελ. 7.

(9) Δυστυχῶς καὶ τὸ ἀντίτυπο ποὺ ὑπάρχει στὴ Βιβλιοθήκη μας εἶναι ἐλλιπὲς καὶ δὲν μποροῦμε νὰ δώσουμε τὴν ἀκριβῆ περιγραφὴ τοῦ τίτλου καὶ τὰ ὑπόλοιπα βιβλιογραφικὰ στοιχεῖα ποὺ λείπουν καὶ ἀπὸ τὴ Βιβλιογραφία τοῦ Legrand. Ὑπάρχει ὅμως στὸ πρῶτο φύλλο τοῦ Ἀνθολογίου μιὰ σημείωση στὰ ἰταλικά, γραμμένη ἀπὸ τὸν π. Cirillo Korolevskij ποὺ μπορεῖ νὰ δώσει λίγο φῶς. Τὴν ἀντιγράφουμε: «*Di Nicola Saros, tipografo. Descritto con qualche inesattezza dal Legrand, IZ al., V, p. 162, n. 248. Non aenea visto il volume. Ristampato tale quale nel 1724 da Nicola Saros: questa ristampa trovasi a Grotteferrata, XXII, 1, id'. Ho collazionato. 24. VI. 1939. CK. E' una codificazione dell' ufficio.*

(10) Αὐτὸ τὸ ἀντίτυπο ἔχει πολλὲς σημειώσεις στὰ ἀραβικά, στὸ περιθώριο, γιατί χρησίμευσε σὰν βάση γιὰ τὴ σύνταξη τοῦ πρώτου Ἱερατικοῦ τῶν Μελχιτῶν, μετὰ τὴν ἔνωσή τους μὲ τὴν Ἐκκλησίᾳ τῆς Ρώμης (1729). Ὑπάρχουν πολλὲς διορθώσεις, προσθήκες καὶ ἀφαιρέσεις, ἀνάλογα μὲ τὶς ἀνάγκες τῶν Μελχιτῶν, στὴ Συρία καὶ στὸ Λίβανο ἐκείνη τὴν ἐποχὴ.

Στὸ τελευταῖο φύλλο: *Ex libris monachorum Congregationis SS. Salvatoris.*

Ἀκολουθοῦν 3 σελίδες χειρόγραφες στὰ ἀραβικά, ποὺ περιέχουν Ἀποστολικά Ἀναγνώσματα καὶ Εὐαγγέλια γιὰ τὴ Μελχιτικὴ Λειτουργία. Στὴν ἀρχὴ τοῦ βιβλίου ὑπάρχει μιὰ χειρόγραφη σημείωση, κολλημένη, καὶ ποὺ γράφει στὰ ἀραβικά: «*Ὁ ἱερεὺς Μιχαὴλ ἐτέλεσε τὴ Θεία Λειτουργία μ' αὐτὸ τὸ βιβλίο, πάνω στὸ τάφο τῶν Ἁγίων Πέτρου καὶ Παύλου. στὴ Μεγάλῃ Ρώμῃ, τὸ χριστιανικὸ ἔτος 1735, ὅπως ἐπίσης στὶς γαλλικὲς χῶρες καὶ στὸ Ἑλληνικὸ Ἀρχιπέλαγος.*

Γι' αὐτὸ τὸ ἀντίτυπο βλ. «Χρυσοστομικά», Ρώμη 1908, σελ. 539-560 καὶ C. Korolevskij, *Histoire des Patriarcats Melkites*, Tome III, fasc. I, Rome 1909, σελ. 73 κ.έ.

(11) Ἡ πρώτη ἔκδοση τῆς «Ἀκολουθίας τῆς Μακαρίας Παρθένου Μαρίας», εἶναι τοῦ 1690. Ὁ ἱστορικὸς τοῦ Τυπογραφείου τοῦ Σεμιναρίου τῆς Παδοῦης G. Bellini, στὸ ἔργο του «*La Tipografia del Seminario di Padova*», Padova 1938, σελ. 298, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἔκδοση τοῦ 1690, ἀναφέρει καὶ τὶς ἐκδόσεις τῶν ἐτῶν 1713, 1733, 1745 καὶ 1765. Γνωρίζω ἐπίσης ἄλλη μία ἔκδοση τοῦ 1698, ποὺ συνάν-

της στη Βιβλιοθήκη της Ρωμαϊκής Συνόδου «Περὶ τῆς Διαδόσεως τῆς Πίστεως» (Propaganda Fide). Στὴ προσωπικὴ μου βιβλιοθήκη ἔχω ἓνα ἀντίτυπο τῆς ἐκδόσεως τοῦ 1765 ποὺ εἶναι τελείως ὅμοια μὲ ἐκείνη τοῦ 1745.

(12) Γιὰ τὴν ἐκδοσὴ τοῦ Ρωμαϊκοῦ αὐτοῦ Εὐχολογίου, ὁ Πάπας Βενέδικτος ΙΔ' (1740 - 1758), δημοσίευσε μιὰ ἐγκύκλιο ἐπιστολή, ποὺ ἀπευθυνόταν πρὸς ὅλους τοὺς Καθολικοὺς, ποὺ ἀκολουθοῦσαν τὸ Ἀνατολικὸ Τυπικόν. Αὐτὴ ἡ Ἐγκύκλιος δημοσιεύθηκε τὸ 1756 στὴ Ρώμη καὶ διαιρεῖται σὲ 75 κεφάλαια, ὅπου ἀναφέρεται ὅλο τὸ ἱστορικὸ τῆς ἐκδόσεως, τὰ πρόσωπα ποὺ ἔλαβαν μέρος στὴ σύνταξη, κλπ.

(13) Ὁ Δημήτριος Πεπάνος ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Ἑλληνικοῦ Κολλεγίου ἀπὸ τῆς 16 Ἀπριλίου 1636. Σχετικὰ μὲ τὴ ζωὴ του, βλ. Κ. Σάθας, *Νεοελληνικὴ Φιλολογία*, σελ. 323 - 324 καὶ Β.Η. ΙΖ' αἰ., τόμ. ΙΙΙ, σελ. 524 - 525. Ὁ Κων. Σάθας ἀγνοεῖ τὴν προέλευση τοῦ ἐπιθέτου Δομεστικὸς καὶ τὸ ἀποδίδει σὲ παλαιότερο βυζαντινὸ τίτλο ποὺ εἶχε δοθῇ στὴν οἰκογένειά του. Στὸ Ἀρχεῖο τοῦ Κολλεγίου (τ. 13, φφ. 12β - 13α) ἀναφέρεται πατέρας του ὁ Γεώργιος Πεπάνος καὶ μητέρα του ἡ Μαρία Δομεστική. Πρόκειται λοιπὸν γιὰ συνένωση τῶν δύο οἰκογενειακῶν του ἐπιθέτων.

Ὁ Βερνάρδος Στεφανόπουλος (Stefanopoli) ἀπὸ τὸ Aiaccio τῆς Κορσικῆς, γεννήθηκε στίς 10 Μαΐου τοῦ 1738. Γονεῖς του, ὁ Δημήτριος καὶ ἡ Felicità Palytrina. Σύμφωνα μὲ τὸν τόμο 13 τοῦ Ἀρχείου, φφ. 8β - 9α, σπούδασε μόνον γραμματικὴ, στὰ 12 χρόνια ποὺ ἔμεινε, σχεδόν, στὸ Κολλέγιο (6.11.1750 - 5.5.1762). Ἐνῶ σπούδαζε δίδασκε τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα στοὺς ἄλλους μαθητές. Ἡ διαμονὴ του στὸ Κολλέγιο ὑπῆρξε ὑποδειγματικὴ, ὅπως σημείωσαν οἱ ἀνώτεροί του στὸ Ἀρχεῖο.

Στὸ πρῶτο φύλλο τοῦ βιβλίου ὑπάρχει μιὰ χειρόγραφη σημείωση ποὺ ἀναφέρει τὸν πρῶτο ἰδιοκτήτη του: *ex libris Fris joân Xomi Archiêr Dyrranchien*. Ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος ἐξ Ἰωάννου, γεννήθηκε στὴ Ζαγορά τοῦ Πηλίου καὶ ἔγινε καθολικὸς μοναχὸς τοῦ Τάγματος τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου τῆς Ἀσσίζης (Conventualis). Ὑστερὰ ἀπὸ ἰδιαίτερη ἄδεια τοῦ πάπα ξαναγύρισε στὸ ἑλληνικὸ τυπικόν, στὸ ὁποῖο καὶ εἶχε γεννηθῇ. Μετὰ χειροτονήθηκε ἐπίσκοπος μὲ τὸν τίτλο τῆς πόλεως τοῦ Δυρραχίου καὶ ἔμεινε στὴ Ρώμη γιὰ τῆς χειροτονίες στὸ ἑλληνικὸ τυπικόν, στὸν «Ἅγιον Ἀθανάσιο». Ἐμενε στὸ Ἑλληνικὸ Κολλέγιο καὶ ὅταν πέθανε, ἄφησε ὅλη του τὴν περιουσία καὶ τὴ βιβλιοθήκη του σ' αὐτό, ὅπου καὶ τάφηκε. Πάνω στὸν τάφο του γρά-

φτηκε: A Ω. IO. CHRYSOSTOMUS. DE IOANNE. MINOR. CONVENTUALIS. S. FRANCISCI. VIR. APOSTOLICUS. IN ORIENTE. PERSECUTIONES. DIUTURNUMQ. CARCEREM. STRENNE. PERPRESSUS. EST. AN. MDCCLXX. VI. KAL. MAII. ARCHIEPISCOPUS. DYRACCHOIEN. A. CLEM. XIV. P. M. ELECTUS. PONTIFICALIA. MUNERA. ET. SACRAS. ORDINATIONES. IN. HOC TEMPLO. GRAECO. RITU. PER-SOLVIT. VIXIT. AN. LXXIII. OBIT. AN. SAL. MDCCLXXXV. VIII. KAL. SEXTIL. SUA. HAEREDITATE. HUIC. COLLEGIO. EX. TESTAMENTO. RECLICTA. ZH EN ΘΕΩ.

Βλ. επίσης Ritzler - Sefrin, *Hierarchia Catholica Medii et Recentioris Aevi*, vol. VI, Patavii 1958, σελ. 203, Dyrrachien. rit. graeci, n. 2.

Μία προσωπογραφία του φυλάγεται σ' ένα διάδρομο του Κολλεγίου.

(14) 'Ο Τήνιος ιερέας Νικόλαος Περπινιάν σπούδασε φιλοσοφία και θεολογία στη Ρώμη, κατά την τρίτη δεκαετία του ΙΘ' αιώνα. Γεννήθηκε τὸ 1814 στὴν Τήνο καὶ γιὰ μιὰ ὀρισμένη περίοδο ὑπῆρξε μαθητῆς τοῦ 'Ελληνικοῦ Κολλεγίου. Παρ' ὅλες τὶς προσπάθειές μου νὰ βρῶ στοιχεῖα γι' αὐτὸ στὸ 'Αρχεῖο, δὲν βρῆκα οὔτε τὴν παραμικρὴ νύξη. 'Η ἀρχὴ τοῦ ΙΘ' αἰ. ὑπῆρξε πολὺ ταραγμένη γιὰ τὴν πόλιν τῆς Ρώμης καὶ πολλὰ 'Αρχεῖα διασκορπίσθηκαν (ὁ Ναπολέων πῆρε στὴ Γαλλία πολλὰ 'Αρχεῖα καὶ κώδικες, ὅπως συνέβη μὲ πολλοὺς ἑλληνικοὺς τοῦ Βατικανοῦ). Τὴν ἴδια περίοδο ἐπίσης ἔφυγαν ἀπὸ τὸ Κολλέγιο ὅλοι οἱ Λατίνοι μαθητὲς (ὁ Περπινιάν ἦταν τοῦ λατινικοῦ τυπικοῦ) καὶ πῆγαν στὸ Κολλέγιο τῆς Προπαγάνδας.

Στὸν λατινικὸ κώδικα τοῦ Βατικανοῦ 9565, φ. 197, ὑπάρχει ἓνας κατάλογος τῶν μαθητῶν τοῦ 'Ελληνικοῦ Κολλεγίου ὅσοι βρισκόταν ἐκεῖ τὸ 1837: ὑπῆρχαν τότε μόνο 10 μαθητὲς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ 6 ἦταν λατίνοι καὶ οἱ 4 ἀνατολικοῦ τυπικοῦ. Δημοσιεύουμε ὅλο τὸν κατάλογο:

I. Rito Latino

Niccolò Perpignani, studente di teologia (3° anno), di anni 23, da Tine.

Lorenzo Scutachi, studente di filosofia (2° anno), di anni 22, da Scio.

Ignazio Giustiniani, studente di dogmatica (1° anno), di anni 22, da Scio.

Gaspere Vuccino, studente di filosofia (1° anno), di anni 18, da Costantinopoli.

Giorgio d' Aleggio, studente di grammatica superiore, di anni 18, da Sira.

Giorgio Sargologo, studente di grammatica inferiore, di anni 16, da Sira.

II. Rito Greco

Demetrio Camarda, studente di filosofia, di anni 17, di Piana dei Greci.

Agostino Franco, studente di grammatica superiore, di anni 15, di Mezzojusso.

Filippo Matranga, studente di grammatica inferiore, di anni 15, di Piana dei Greci.

Michele Stefanopoulo, studente di grammatica inferiore, di anni 23, da Cargese in Corsica.

Στὸ Ἀρχεῖο τοῦ Κολλεγίου συναντῶνται δύο-τρία χρόνια μετὰ τὸ 1837, ὅλοι οἱ συμμαθητὲς τοῦ Περπινιὰν ποὺ ἀνῆκαν στὸ ἑλληνικὸ τυπικόν. Ἀπὸ τοὺς λατίνους δὲν συναντᾶμε πιά κανένα.

Ὁ Νικόλαος Περπινιὰν ἄφησε ἓνα ἔχνος ἀπὸ τὸ πέρασμά του ἀπὸ τὸν «Ἅγιο Ἀθανάσιο»: στὸ βιβλίον *Hymni Sacri*, τυπωμένο τὸ 1632 στὴ Ρώμη ἀπὸ τὸν Zannetti, ὑπάρχει μιὰ ιδιόχειρη σημείωσή του: «Νικόλαος Περπινιὰν ἑλληὴν ἐσπούδασε τὸ βιβλίον τοῦτο ἐν ἔτει Κυρ. 1835».

Ὁ Περπινιὰν ἢ Περπινιάνης, δημοσίευσε στὴ Κωνσταντινούπολη, ὅπου καὶ ἐργάσθηκε σὰν ἐφημέριος στὸ Ναὸ τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἄλλη μιὰ συλλογὴ ποιημάτων του μὲ τὸν τίτλο: «*ΑΝΘΗ ΠΑΡΝΑΣΙΑ ΗΤΟΙ ΥΜΝΟΙ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΤΙΝΑ ΜΕΛΥΔΡΙΑ Τῇ ἀρχαίᾳ Δωρίδι διαλέκτῳ καὶ μέλει ποικίλῳ ὑπὸ τοῦ Ἱερῆως ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΠΕΡΠΙΝΙΑΝΗ Ἀποστολικοῦ Ἱεροκλήρυκος καὶ Κανονικοῦ τοῦ ΑΓΙΟΥ ΤΑΦΟΥ*».

Περιέχονται σ' αὐτὴ τὴ συλλογὴ 17 ποιήματα σὲ δωρικὴ διάλεκτο, τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶναι ἀφιερωμένα στὴ γενέτειρα τοῦ ποιητῆ, τὴν Τήνο. Ἀντίτυπο αὐτῆς τῆς συλλογῆς διατηρῶ στὴν προσωπικὴ μου βιβλιοθήκη.

ΠΡΟΣΘΗΚΕΣ ΣΤΙΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΕΣ ΤΩΝ Ε. LEGRAND
ΚΑΙ ΓΚΙΝΗ — ΜΕΞΑ.

1

THEODORI GAZAE THESSALonicensis, Grammaticae institutionis libri duo priores, sic translati per ERASMV ROTERODAMVM, ac titulis et annotatiumculis explanati, ut citra negotiū et percipiqueant, et teneri. IDEM Graece pro ijs qui iam aliquantulū ut conferri commode possint.

[Στὸ τέλος τῆς προτελευταίας σελ.:] Basileae, per Ioannem Frobenium. Mense Februario. Anno à uirginis partu M.D.XXI.

[Στὴ σελίδα 230 :] ΕΤΥΠΩΘΗ ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΤΟΥΤΟ ΒΙΒΑΙΟΝ ΩΣ οἶόντε ἦν ἀκριβέστατον, ἐν κλυτῇ γερμανίας βασιλείᾳ, ὑπὸ Ἰωάννου Φρωβενίου. Εἰ τῷ ἀπὸ τῆς χριστοῦ γενήσεως χιλιοστῷ πεντικοσίο-στῷ ἑικοστῷ πρώτῳ, μηνί θαργηλιῶν ἵσταμένῳ (*sic*).

Σὲ 80 σχῆμα, ἀπὸ 230 ἀριθμημένες σελίδες καὶ 2 χωρὶς ἀρίθμηση, ποὺ ἔχουν μοιρασθῇ σὲ 29 τετράδια, ἀπὸ 4 φύλλα τὸ καθένα. Ὁ τίτλος βρίσκεται μέσα σὲ καλλιτεχνικὸ πλαίσιο, ὅπως καὶ ἡ σελ. 2, ὅπου βρίσκεται ἡ ἀρχὴ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ Ἑράσμου ποὺ τελειώνει στὴ σελ. 4 καὶ ἔχει γιὰ ἡμερομηνία τὴν παραμονὴ τῆς γέννησης τοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστῆ (23 Ἰουνίου) τοῦ 1518. Τὸ τελευταῖο φύλλο, χωρὶς ἀρίθμηση, περιέχει στὴν πρώτη σελίδα τὰ τυπογραφικὰ λάθη μὲ μιὰ μικρὴ σημείωση γιὰ τὸν ἀναγνώστη καὶ τὴ σημείωση ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω. Στὴν ἄλλη σελίδα ὑπάρχει τὸ τυπογραφικὸ σῆμα τοῦ Φρωβενίου: δύο χέρια κρατοῦν μιὰ ράβδο στὴν ἄκρῃ τῆς ὁποίας στηρίζεται ἓνα πτηνόν. Γύρω ἀπὸ τὴ ράβδο ἔχουν τυλχθῇ δύο φίδια. Τὸ λατινικὸ κείμενο βρίσκεται στὶς σελ. 5-136 καὶ τὸ ἑλληνικὸ στὶς 137 - 230.

Ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία τοῦ Legrand (αἱ. ΙΕ' - ΙΣΤ', τ. 3) γνωρίζουμε τὴν ἐκδοσὴ τοῦ πρώτου βιβλίου τῆς Γραμματικῆς ποὺ ἔγινε στὸ Λοβάνιο τὸ 1516 (ἀριθμ. 186). Ὁ Ἰωάννης Φρωβένιος τύπωσε μόνο τὸ πρῶτο βιβλίο τὸ ἴδιο ἔτος (ἀριθμ. 187). Ἡ προηγούμενη ἐκδοσὴ τῶν δύο βιβλίων ἀπὸ τὸν ἴδιο ἐκδότῃ εἶναι τοῦ 1518 (ἀριθμ. 206) καὶ φαίνεται ὅτι αὐτὴ ἡ ἐκδοσὴ τοῦ 1521 εἶναι ἡ ἐπανέκδοσὴ τοῦ κειμένου τοῦ 1518.

B All XIX 4/18.

2

ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΟΥΣ ΚΩΜΩΔΙΑΙ ΕΝΝΕΑ ΜΕΤΑ ΣΧΟΛΙΩΝ ΠΟΛΛΩΝ ΚΑΙ ΠΑΝΤ' ΩΦΕΛΙμων, καὶ δύο ἄνευ σχολίων, σὺν πίνακι ἀφθονοτάτῳ ἀπάντων τῶν ἀξιολόγων. ARISTIPHANIS COMEDIAE NOVEN CVM COMMENTARIIS ANTIQVIS ADmodum utilibus, duaeque sine commentarijs, adiecto copiosissimo indice omnium cognitu dignorum.

Πλοῦτος	Plutus
Νεφέλαι	Nubes
Βάτραχοι	Ranae
Ἴππεῖς	Equites
Ἀχαρνεῖς	Acharnenses
Σφῆκαι	Vespaе
Ὀρνιθες	Aues
Εἰρήνη	Pax
Ἐκκλησιάζουσai	Concionantes
Θεσμοφοριάζουσai	Cereris sacris operantes
Λυσιστράτη	Lysistrata

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΕΙΣ ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗ.

Βίβλοι Ἀριστοφάνους θεῖος πόνος, αἷσιν ἀχαρνεῦς
 Κισσὸς ἐπὶ χλοερὴν πουλὺς ἔσεισε κόμην.
 Ἦνι δ' ὅσον διόνυσον ἔχει σελίς, οἷα δὲ μῦθοι
 Ηχεῦσι, φοβερῶν πληθόμενοι χαρίτων.
 Ω καὶ θυμὸν ἄριστε καὶ ἐλλάδος ἤθεσιν ἴσα
 Κωμικέ, καὶ στίξας ἄξια καὶ γελάσας.

BASILEAE, IN OFFICINA FROBENIANA AN. MDXLVII.

[Στὴν προτελευταία σελίδα:] Ετυπώθη ἐν τῇ βασιλείᾳ παρὰ Ἱερωνύμῳ τῷ φροβεννίῳ, καὶ Νικολεῷ τῷ ἐπισκοπίῳ, ἔτει τῆς σωτηρίας ἡμῶν ,αφμζ.

Σὲ σχῆμα φύλλου. Προηγοῦνται 6 φύλλα χωρὶς ἀρίθμηση, 572 σελίδες ἀριθμημένες, ἀπὸ τις ὅποῖες ἡ τελευταία εἶναι λευκὴ. Στὸ τέλος, ἄλλα 12 φφ. χωρὶς ἀρίθμηση, γιὰ τοὺς πίνακες καὶ τὰ σφάλματα. Τὸ τελευταῖο περιέχει καὶ τὸν κατάλογο τῶν τετραδίων: *α - z A - Z Aa - Dd, συνολικὰ 51, ἀπὸ τὰ ὅποια μόνο τὸ Bb ἔχει 4 φύλλα, ἐνῶ τὰ ἄλλα ἔχουν ἀπὸ 6 τὸ καθένα.

Στὸ φ. 2α: «Μᾶρκος Μουσοῦρος ὁ Κρῆς τοῖς ἐντευζομένοις εὖ πράττειν». Πρόκειται γιὰ τὴν εἰσαγωγὴν ποὺ γράφτηκε γιὰ τὴν ἐκδοσὴ τῶν κωμωδιῶν τοῦ Ἀριστοφάνη τὸ 1498 (B.H. τ. 1, ἀρ. 21). Τὸ περιεχόμενο τῶν 6 πρώτων φύλλων εἶναι ἴδιο μ' ἐκεῖνο ποὺ ἀναφέρει ὁ Legrand στὴ σελ. 50. Τὴν τελευταία σελίδα τοῦ βιβλίου γεμίζει τὸ τυπογραφικὸ σῆμα τῶν Φρεβωνίου (βλ. τὴν περιγραφὴν τοῦ προηγούμενου βιβλίου).

B All XVII 8/19.

3

ΩΡΟΛΟΓΙΟΝ. [Στὸ τέλος:] Venetijs per Bartholomeum Imperatorem. MDLII.

Σὲ σχ. 32ο (9,5 X 6,5). Ἀπὸ 83 φύλλα χωρὶς ἀρίθμηση, ἀπὸ τὰ ὅποια τὸ

τελευταίο είναι λευκό. Τα τετράδια είναι 11, α-λ, που έχουν όλα από 8 φύλλα εκτός από το τελευταίο που έχει 3, μαζί με το λευκό. 'Η στάχωση έχει γίνει με δέρμα και έχουν σταχωθεί μαζί με το 'Ωρολόγιο άλλα 8 λευκά φφ. στην αρχή και άλλα 31 στο τέλος. 'Η ποιότητα του χαρτιού των λευκών φύλλων είναι ανώτερη από την ποιότητα του χαρτιού του 'Ωρολογίου. 'Από το φ. 80 αρχίζει ένα Πασχάλιον, που πηγαίνει από το ,αφνβ' (1552) μέχρι το ,αφξ' (1560).

L

4

ΔΙΑΤΑΓΑΙ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ ΔΙΑ ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΤΟΥ ΡΩΜΑΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΤΕ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΟΥ ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ· διὰ βιβλίων ὀκτώ. ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ τοῦ Τουρριανοῦ προλεγόμενα καὶ σχόλια ἀπολογητικά τε ἐξηγητικά εἰς τὰς αὐτάς διαταγάς. Ταῦτα νῦν πρῶτον ἐτυπώθη. CONSTITUTIONES SANCTORUM APOSTOLORUM DOCTRINA CATHOLICA A CLEMENTE Romano Episcopo, et cive scripta libris octo. FRANCISCI TURRIANI PROLEGOMENA et explanationes apologeticae in easdem Constitutiones. Haec nunc primum impressa sunt. Cum privilegio Caes. Majestatis, et Illustriss. Senatus Veneti. Venetiis, ex officina Iordani Zileti MDLXIII.

Σχ. 8ο, από 18+192 φφ. ἀριθμημένα και άλλα 3 φφ. στο τέλος, που περιέχουν τα τυπογραφικά σφάλματα και ὠρισμένες σημειώσεις (θα έπρεπε να ήταν 4 τα φφ. άλλα το πρώτο έχει χαθεί). Τα πρώτα 18 φφ. περιέχουν: «Φραγγίσκου πρεσβυτέρου του Τουρριανού προλεγόμενα» και ένα επίγραμμα του «Ζαχαρίου Ιερέως σκορδυλλίου κρητός του επιλεγμένου μαραφαρά, και επιτρόπου του της Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχου κυ 'Ιωάσαφ, προς τους έντευξομένους τη βίβλῳ».

Τα φφ. 1 - 164 περιέχουν το κείμενο των 8 βιβλίων των Διαταγών των 'Αποστόλων και από 165-192 τα σχόλια του Φραγκίσκου Τουρριανού που είναι άτελή γιατί έχουν εκπέσει μερικά φύλλα στο τέλος.

'Ο Legrand γνώρισε αυτό το βιβλίο απ' όπου άντέγραψε το επίγραμμα του Σκορδύλλη αλλά δέν έδωσε την περιγραφή του (B.H. τ. 1, σελ. 318). Θεώρησα καλό να δώσω αυτή τη συμπλήρωση, γιατί, πρώτα, συμπληρώνει την ελληνική Βιβλιογραφία (σάν καταλογογράφηση των εντύπων για την έκδοση των όποιων έργασηκαν "Ελληνες) και γιατί, όπως σημειώνει και ό Legrand, το βιβλίο είναι αρκετά σπάνιο. Βλ. επίσης 'Α. Μουστοξύδη, 'Ελληνομνήμων ή Σύμμικτα 'Ελληνικά, 'Αθήνησι 1843, σελ. 306. Το αντίτυπο αυτό δωρήθηκε στη Βιβλιοθήκη του Κολεγίου από το Ματθαίο Καροφύλλη.

B XIII 9/29.

5

ARISTOTELIS STAGIRITAE, RHETORICORVM, Artis-que POETICAE libri, atque etiam PROBLEMATVM Sectiones

omnes, quibus ALEXANDRI APHRODISAEI Omnia Problemata adiuncta fuere. Quorum omnium seriem versa pagina commostrarit. PARS SEXTA. VENETIIS MDLXXVI.

[Στὴ σελίδα 2:] QVAE IN HOC VOLVmine contineantur. Rhetoricorum ad Theodectem Libri III. Georgio Trapezuntio interprete. Rhetorica ad Alexandrum, Francisco Philepho interprete. De Poetica, Alexandro Paccio Patritio Florentino interprete. Problematum Sectiones XXXVIII. Theodoro Gaza interprete. Alexandri Aphrodisaei Problematum Libri II Theodoro Gaza interprete. [Στὴ σελίδα 752:] VENETIIS, EX OFFICINA GASPARIS BINDONI. MDLXXVI.

Σχ. 32ο. Ἀπὸ 752 πυκνοτυπωμένες σελίδες ἀριθμημένες. Τὰ τετράδια Αα-Ζζ, Ααα-Ζζζ, Αααα, ἀποτελοῦνται ἀπὸ 8 φφ. τὸ καθένα.

Β Π 1/15.

6

(ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΤΥΠΙΚΟΝ Τετύπεται ἐνετίησι, ἐν οἰκίᾳ Ἰακώβου τοῦ Λεογκίνου, ἀναλώμασι μὲν τοῖς αὐτοῦ ἀπιμελείᾳ δὲ πολλῇ καὶ ἐπιδιορθώσει, κυροῦ θεοφάνους Ἱερομονάχου, λογαρά, τοῦ κυπρίου, καὶ πρωτοσυγγέλλου). [Στὸ τέλος:] Ἐτεῖ τῷ ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀφοζ'.

Πρόκειται γιὰ τὴ 2η ἐκδοση τοῦ Τυπικοῦ τοῦ Ἀγίου Σάββα (ἡ 1η εἰς Β.Η. αἱ. ΙΕ' - ΙΣΤ', τ. 1, ἀρ. 114, τοῦ 1545). Δυστυχῶς λείπουν τὰ 4 πρῶτα φύλλα καὶ 3 στὸ τέλος. Μπορῶ νὰ δώσω τὴν πλήρη περιγραφὴ γιὰτὶ μπόρεσα νὰ συναντήσω στὴ Βατικανὴ Βιβλιοθήκη (Liturgia B XI 1 Cons') ἕνα πολὺ καλὰ διατηρημένο ἀντίτυπο. Μετὰ τὸν τίτλο, ποὺ βρίσκεται μέσα σ' ἕνα καλλιτεχνικὸ πλαίσιο, ἀκολουθοῦν τὰ τυπογραφικὰ σήματα τοῦ Λεογκίνου (βλ. Μανούσακας, σελ. 47) καὶ τοῦ Κουνάδη (Β.Η. αἱ. ΙΕ' - ΙΣΤ', τ. Ι, σελ. 188). Στὴν ἄλλη σελίδα τοῦ πρώτου φύλλου: «Τοῖς ἐν τῷ ἁγιοτάτῳ Κλήγῳ (sic) ἐναριθμουμένοις χριστιανοῖς ὀρθοδόξοις. Ἀδρόνικος Νούκιος ὁ κερκυραῖος, ἐν κῶ χαίρειν». Γιὰ τὸν Ἀνδρόνικο Νούκιο βλ. Β.Η. ΙΕ' - ΙΣΤ' αἱ., τ. Ι, σελ. 241 - 243, 268 - 270. Ἀπ. Βακαλοπούλου, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τ. Β1, Θεσσαλονίκη 1964, σελ. 256-257. Μιχ. Περάνθη, Ἑλληνικὴ Πεζογραφία, τ. Α', Ἀθήνα, χ.ξ., σελ. 338, ὅπου καὶ βιβλιογραφικὸ σημείωμα. Συγκεντρωμένα βιβλιογραφικὰ βλ. στὸ πρόσφατο ἄρθρο τοῦ Δημ. Κ. Μιχαηλίδη, Βιβλιογραφικὸ σημείωμα γιὰ τὸν Ἀνδρόνικο Νούκιο, «Ὁ Ἑρμηνιστὴς» 8 (1970), Τόμος Δ. Σ. Γκίνη, σ. 220-222.

Σὲ σχ. φύλλου, ἀπὸ ρμβ' (142) φύλλα ἀριθμημένα καὶ ἄλλα 4 χωρὶς ἀριθμηση, ὅπου καὶ βρίσκεται τὸ Πασχάλιον ἀπὸ τὸ ἔτος ἀφοζ' (1577) ἕως τὸ ἀχιν' (1618). Ἐκτύπωση σὲ δύο κολῶνες, μὲ δύο χρώματα, μαῦρο καὶ κόκκινο.

Ὁ συντάκτης τοῦ Πασχαλίου εἶναι ὁ Θεοφάνης Λογαράς, ποὺ δύο χρόνια

πρίν είχε επιμεληθῇ τὴν ἔκδοση ἐνὸς Εὐαγγελίου (B.H., τ. 2, άρ. 155). Τὰ περιεχόμενα εἶναι τὰ ἴδια μὲ ἐκεῖνα τῆς ἐκδ. τοῦ 1545, ἀλλὰ δὲν συμφωνοῦν μὲ τὴν σελιδοποίηση.

Οἱ ἐπόμενες γνωστὲς ἐκδόσεις εἶναι τοῦ 1685 (ἐκδ. Νικ. Σάρου: B.H., τ. II, ἀριθμ. 597 καὶ ἐκδ. Ἀνδρ. Ἰουλιανοῦ: Μανούσακα, άρ. 9) καὶ τοῦ 1738 (B.H., τ. I. άρ. 258). Μιὰ ἄλλη, τοῦ 1615, ἐκδ. Πινέλλι, βρίσκεται στὸ Ἰνστιτοῦτο Ἀνατολικῶν Σπουδῶν τῆς Ρώμης (B.H., τ. I, άρ. 86).

B VI 6/21.

7

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ πατρὸς ἡμῶν ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ Κωνσταντινουπόλεως, Ὁμιλίαι δέκα διάφοροι, ἐξάρετοί τε, καὶ πάνυ ὠφελεῖς. ΠΑΠΑ ΓΡΗΓΟΡΙΩ ΤΩ ΙΓ' δικαίως ἀνιερωμένοι, ὡς τοῦ διδασκαλείου ἐκ γένους ἑλληνικοῦ θεμελιωτῇ. Τανῦν πρῶτον ἐκδεδομένοι. ROMAE Anno MDLXXXI. PERMISSV SVPERIORVM. [Στὸ τέλος:] Apud Franciscum Zannettum Anno Domini MDLXXXI.

Σὲ σχ. 80, ἀπὸ 4 φφ. χωρὶς ἀρίθμηση, 211 ἀριθμημένες σελίδες καὶ ἄλλες 5 στὸ τέλος χωρὶς ἀρίθμηση. Τὰ τετράδια, 28 τὸν ἀριθμὸ, ἔχουν 4 φύλλα τὸ καθένα. Ἡ σελίδα πίσω ἀπὸ τὸ τίτλο, ὅπως καὶ τὸ τελευταῖο φύλλο εἶναι λευκά. Οἱ 5 σελίδες ποὺ ἀκολουθοῦν τὸ πρῶτο φύλλο, περιέχουν τὴν ἀφιέρωση τοῦ τυπογράφου στὸν Πάπα. Στὴν 4η σελ. αὐτῆς τῆς ἀφιέρωσης, γραμμένης στὰ λατινικά, ὑπάρχει μιὰ σημείωση γιὰ τὸ Ἑλληνικὸ Κολλέγιο, ποὺ εἶχε ἰδρυθῇ 4 χρόνια πρίν: «Γιὰ τοὺς Ἕλληνες, ἡ Ἀγιότητά Σας, ἔκτισε ἕνα Ναό, διάσημο γιὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ του καὶ ἕνα δημόσιο Κολλέγιο, σ' αὐτὴ τὴν Πόλιν, ὅπου πολλοί, ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδας μορφώνονται στὴ χριστιανικὴ διδασκαλίᾳ ἀπὸ ἄνδρες εὐσεβεῖς καὶ μορφωμένους».

Στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ πρώτου ἐξωφύλλου ὑπάρχει μιὰ χειρόγραφη σημείωση ἐνὸς μαθητοῦ, γραμμένη μὲ πολὺ μικρὰ γράμματα: «Ἐγὼ Νικόλαος ἀβάσταγος ζακινθινὸς μαθητὴς τοῦ διδασκαλείου. . .» (τὸ ὑπόλοιπο εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ διαβαστῇ). Ξέρουμε, ἀπὸ τὸν τόμο 14 τοῦ Ἀρχείου, ὅτι ὁ Νικόλαος Ἀβάσταγος, γιὸς τοῦ Ἀντωνίου καὶ τῆς Μαρίας, γεννήθηκε γύρω στὸ 1703 στὴ Ζάκυνθο (στὸν τόμο τοῦ Ἀρχείου ἀρχικὰ εἶχε γραφτῇ σὰν πατρίδα του ἡ Κεφαλληνία ἀλλὰ μιὰ διόρθωση μεταγενέστερη ἀναφέρει τὴν πραγματικὴ του πατρίδα). Σὲ ἡλικία 17 χρονῶν μῆκε στὸ Κολλέγιο τὴν 22 Δεκεμβρίου 1720 καὶ σπούδασε ἀπὸ τὸ κληροδότημα τοῦ Ἀλλατίου (πρᾶγμα πολὺ σπάνιο γιατί προοριζόταν, σύμφωνα μὲ τὴ θέληση τοῦ σοφοῦ Χιώτη, μόνο γιὰ χιῶτες μαθητές). Ἀναγνωρίσθηκε σὰν ὑπότροφος αὐτοῦ τοῦ κληροδοτήματος τὴν 7η Ἰανουαρίου 1721. Σπούδασε Γραμματικὴ καὶ Οὐμανιστικὲς ἐπιστῆμες γιὰ δυὸ χρόνια. Ἀναχώρησε ἀπὸ τὸ Κολλέγιο τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1722 γιατί ἄρχιζε νὰ ἀσθενῇ ἀπὸ φθίση (ΑΕΚ, τ. 166, χωρὶς ἀρίθμηση). Γύρισε στὴ πατρίδα του, ὅπου καὶ πέθανε πολὺ σύντομα (ΑΕΚ 14, φφ. 54β - 55α).

Αὕτῃ ἡ ἔκδοση τῶν 10 ὁμιλιῶν τοῦ Ἱεροῦ Χρυσοστόμου εἶναι ἀρκετὰ πολύτιμη γιὰ τοὺς κριτικὸς μελετητὲς τῶν ἐκδόσεων τοῦ Χρυσοστόμου (στοὺς ὁποίους

είναι γνωστή σάν «ἐκδοση τοῦ Καρδινάλιου Sirletti» καὶ σχετικὰ σπάνια. Γι' αὐτὸ πιστεύω ὅτι θὰ ἦταν χρήσιμη ἡ ἀντιγραφή τῆς Ἀρχῆς (incipit) τῆς κάθε ὁμιλίας καὶ ἡ σχετικὴ παραπομπή στὴν Ἑλληνικὴ Πατρολογία τοῦ Migne (M):
 «Χθὲς ἡμῖν ὁ λόγος εἰς τὴν τοῦ μεγάλου ἀετοῦ θεωρίαν»: M 63, 543 - 550.
 «Χθὲς ἡμῖν ὁ λόγος πρὸς τε τὴν αἰρετικὴν πάλην»: M 56, 499 - 516.
 «Εὐλόγητος ὁ Θεὸς καθ' ἐκάστην συναξιν ἀύξανομένην»: M 48, 801 - 812.
 «Πάλιν μαρτυρῶν μνήμη, πάλιν εὐσεβῶν ἑορταί»: M. 52, 827 - 836.
 «Ὅτε τὸν παναρμόνιον τουτονὶ κόσμον ἐξ ἀρχῆς ἐπλαττεν ὁ θεός»: M 59, 507-516.
 «Ἡμεῖς μὲν πρὸ τῆς χθὲς ἡμέρας»: M 49, 263-276.
 «Πολλὴν ὁρῶ τὴν σπουδὴν ἐνδεικνυμένους ὑμᾶς»: M 56, 97 - 107.
 «Τῆς τοῦ Χριστοῦ Βασιλείας τὸ εὐαγγέλιον κηρύττουσιν οἱ προφῆται»: M 56, 397-410.
 «Ἐθαύμασα μεθ' ὑμῶν ὧ φιλόχριστοι τὰ νέα»: M. 56, 553 - 564.
 «Μέγα τῆς ψυχῆς ἐφόδιον εἰς σωτηρίαν τὰ ἱερὰ μαθήματα»: M 63, 531 - 544.
 B Arc XXIII 1/5.

8

ΚΑΛΕΝΔΑΡΙΟΝ ΓΡΗΓΟΡΙΑΝΟΝ Α·Ι·ΔΙΟΝ Ο ΝΥΝ ΠΡΟ-
 ΣΤΑΓΜΑΤΙ ΤΟΥ ἁγιοτάτου καὶ μακαριωτάτου ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΡΙΣ-
 ΚΑΙΔΕΚΑΤΟΥ τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας ἄκρου ἀρχιερέως ἐκ
 τῆς λατίνων φωνῆς εἰς τὴν Ἑλληνίδα διάλεκτον ΙΟΑΝΝΗΣ ΒΑΠΤΙ-
 ΣΤΗΣ Ο ΓΑΒΙΟΣ ΜΕΤΗΝΕΓΚΕΝ. ΕΝ ΡΩΜΗ, ΔΙΑ ΦΡΑΓΚΙ-
 ΣΚΟΥ ΤΟΥ ΖΑΝΕΤΟΥ ΑΦΠΓ'.

Σὲ 80 σχ., ἀπὸ 48 φύλλα χωρὶς ἀρίθμηση, ἀπὸ τὰ ὅποια τὰ 1β καὶ 8β εἶναι λευκά. Ἡ ἐκτύπωση ἔχει γίνει μὲ δύο χρώματα, μαῦρο καὶ κόκκινο. Στὴν ἀρχή (φφ. 2-4) περιέχεται στὰ ἑλληνικά τὸ διάταγμα τοῦ Πάπα Γρηγορίου ΙΓ' γιὰ τὴ μεταρρύθμιση τοῦ Ἡμερολογίου. μὲ τὸ ἐξῆς incipit: «Τῶν σεμνοτάτων τοῦ ποι-
 μενικοῦ ἡμῶν καθήκοντος ἔργου φροντίδων» (πρόκειται γιὰ τὸ Διάταγμα «*Inter gravissimas*», βλ. εἰς : *Bullarium diplomatum et Privilegium sanctorum Romanorum Pontificum*, ed. Taurinii, t. VIII 1863, σελ. 386 - 390), μὲ ἡμερο-
 μηνία «τῇ ἕκτη πρὸ τῶν καλανδῶν μαρτίου, ἀφπα'», δηλαδὴ 24 Φεβρουαρίου. Τὸ λατινικὸ κείμενο ὅμως ἔχει χρονολογία: 24 Φεβρουαρίου 1582, ποὺ νομίζω ὅτι εἶναι ἡ σωστότερη.

Ὅλα αὐτὰ τὰ στοιχεῖα τὰ πῆρα ἀπὸ τὸ δελτίο τῆς δελτιοθήκης τῆς Βιβλιο-
 θῆκης τοῦ Κολλεγίου καὶ ἀπὸ τὸ ἀντίτυπο ποὺ βρίσκεται στὴ Βατικανὴ Βιβλιοθή-
 κη (Barberini N VII 15). Τὸ ἀντίτυπο τοῦ Κολλεγίου δὲν κατώρθωσα νὰ τὸ δῶ
 γατὶ ἔλειπε ἀπὸ τὴ θέση του. Ὁ πρῶτος κατάλογος τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ 1585 (βλ.
 τὴν ὑπόσημειωση 13 στὴν εἰσαγωγή) ἀναφέρει 5 ἀντίτυπα αὐτοῦ τοῦ Ἡμερολο-
 γίου καὶ ποὺ ἀργότερα θὰ πουλήθηκαν σὲ διάφορες βιβλιοθήκες. Πράγματι, τὸ ἀντί-
 τυπο ποὺ εἶδα στὴ Βατικανὴ Βιβλιοθήκη, ἔχει τὶς δυὸ ἀρχαιότερες σφραγίδες
 τοῦ Κολλεγίου καὶ τὴ χειρόγραφη φράση: «*Ex Biblioth. Collegij Graecorum*».

B VII 2/3.

9

ΕΥΧΟΛΟΓΙΟΝ. Ἡ παρούσα Βίβλος νεωστὶ ἐτυπώθη ἐκ τῶν ὑπὸν κουνάδου. Ἀνεθεωρήθη δὲ μετὰ πλήσσης ἐπιμελείας. Ἐτι ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας ἀφπε'. [Στὸ τέλος:] Ἡ τῶν τετραδίων κατὰ τάξιν ἀκολουθία. + αβγ...χψω Α...Μ. Ἀπαντα εἰσὶ τετράδια πλήν + καὶ τοῦ Μ διάδια, τὸ δὲ ε', πεντάδιον, καὶ τὸ δ, μετὰ τοῦ, δ ιι, ἐξάδιον, τριάδιον δὲ τὸ φ. Ἐνετίησιν, Ἐτι ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας, ἀφπε'.

Σὲ σχ. 8ο, ἀπὸ σ'ς' φφ. ἀριθμημένα ἀπὸ τὰ ὅποια λείπουν στὸ ἀντίτυπό μας τὰ τελευταῖα 42 (τελειώνει μὲ τὸ φ. σμε' πὺ στὴν πραγματικότητα εἶναι τὸ φ. σνδ' γιατί ἡ ἀρίθμηση τῶν φύλλων εἶναι πολὺ ἄτακτῃ σὲ πολλὰ σημεία τοῦ βιβλίου, π.χ. ις' = θ', ιη' = κ', μα' = μ', ξδ' = ξβ' καὶ πολλὰ ἄλλα).

Ἡ ἐκτύπωση ἔχει γίνει μὲ δυὸ χρώματα: κόκκινο καὶ μαῦρο. Στὸν τίτλο, τοποθετημένο μέσα σὲ καλλιτεχνικὸ πλαίσιο, καὶ στὴν προτελευταία σελίδα, ὑπάρχει τὸ τυπογραφικὸ σῆμα τοῦ Κουνάδου (B.H. IE' - IΣT' αἰ., τ. I, σελ. 188).

Στὴν πρώτη σελίδα καὶ στὴ σελίδα α', ὑπάρχει ἡ ἐξῆς χειρόγραφη ἐπιγραφή: «E' di Francesco Ma Lopez Arciprete in S. Sofia». Πρόκειται, σίγουρα γιὰ τὸν ἐφημέριο τοῦ ἀλβανικοῦ χωριοῦ τῆς Καλαβρίας Ἀγία Σοφία τῆς Ἡπείρου, πὺ ἐζήσε, κατὰ πᾶσα πιθανότητα, κρίνοντας ἀπὸ τὴν ἐπιγραφή, τὸν περασμένο αἰῶνα. Διατήρησα τὴν ὀρθογραφία τοῦ βιβλίου.

B VII 4/6.

10

(Συμπλήρωση στὸν Legrand IE' - IΣT' αἰ., τ. IV, ἀρ. 863)

ΠΑΡΑΚΛΗΤΙΚΗ ΣΥΝ ΘΕΩ ΑΓΙΩ ΠΕΡΙΕΧΟΥΣΑ ΤΗΝ ΠΡΕΠΟΥσαν αὐτῇ ἀκολουθίαν. Ἐπιμελῶς διορθωθέν, παρὰ Ναθαναήλου ἱεροδιακόνου ἐξ Ἀθηνῶν τοῦ Ἐμπόρου. Ἐνετίησι, παρὰ Δομινίκω τῷ Ἡτεπολωνίω. Τύποις τοῖς τοῦ Σπινέλλου. Ἐτει τῷ ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας, τοῦ κῡ ἡμῶν ἸϚ ΧϚ. ,αχ'.

Ὁ τίτλος βρίσκεται μέσα σὲ ξυλογραφικὸ πλαίσιο, στὸ κάτω μέρος τοῦ ὁποίου βρίσκεται ἡ συνηθισμένη φράση: ΜΙΜΗΤΑΙ ΕΣΤΕ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ. Πίσω ἀπὸ τὸν τίτλο ὑπάρχει ξυλογραφία τῆς Σταύρωσης τοῦ Χριστοῦ.

B VI 3/33.

11

ΑΙΣΩΠΟΥ ΜΥΘΟΙ. [Στὸ τέλος:] Ἐνετίησι παρὰ Ἀντωνίω τῷ Πινέλω. ,αχ'.

Σὲ 16ο σχῆμα (16X10), ἀπὸ 1 τετράδιο τῶν 32 φύλλων, χωρὶς ἀρίθμηση, καὶ ἀπὸ τὰ ὅποια τὸ τελευταῖο εἶναι λευκὸ. Στὴ σελίδα τοῦ τίτλου, ὑπάρχει μιὰ

Ξ Α Λ Ξ Ρ Ο Ξ

Λ Υ Κ Ο Υ

ΚΙ Α Λ Ο Υ Π Ο Υ Σ,

διήγησις ὡραία :-

*Ex
Biblioth.*

May

Ε'ΝΕΤΙΗΣΙΝ. *αχμγ.*

Παρά Γωάννη Α'ντωνίω τῷ Γουλιανῷ :-

Πελιέται κοντὰ εἰς τὸν πόντε τῶ ἀγίῳ Φανίνῳ.

1. Ἡ προμετωπίδα τοῦ βιβλίου 18 τῶν Συμπληρώσεων.

Η Ο Υ Θ Ε Σ Ι Ή Ϊ

Δ Ι Δ Α Κ Τ Ι Κ Α Τ,

τοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν υἱόν :-

ΚΑΤΑΠΟΛΛΑ' Ω'ΦΕΛΙΜΑΙ

εἰς σὺν παῖδας, καὶ εἰς πάντας :-

Conlicentia de' Superiori, & Priuilegio :-

*ἐκ
Biblioth.*

Matij

ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ, α χ μ δ.

Παρὰ Γεώργη Ἀντωνίω τοῦ Γουλιανῶ :-

Πωλεῖται κοινῇ εἰς τὸν πόλεμ τῷ ἁγίῳ Φαντίῳ.

2. Ἡ προμετωπίδα τοῦ βιβλίου 23 τῶν Συμπληρώσεων.

KYFFERBACH OMEGA

ΣΤΑΛΕΧΘΕΙΨΑΙ ΠΑΡΑ' ΑΓΑΠΙΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ
Εκ δ' αφορσων Διδασκάλων.

ΕΠΙΜΕΛΩΣ ΔΙΟΡΘΩΘΕΙΣΑΙ ΚΑΙ ΔΙΑΔΑΠΑΝΗΣ
 Αὐτῇ τυπωθεῖσαι εἰς κοινὴν ὠφελειαν.

E' N E T I' H Σ I N, α χ ζ.

Παρά Α'νδρέα πρ' Ιουλιανῷ.

Πουλίετα, κοντὰ εἰς τὸν Πόντε τῷ Ἀΐου Φαίππου.

CON LICENZA, ET PRIVILEGIO

PEREMPTORIUM
ICONOMACHIÆ,

PER
JACOBUM PICENINUM
REVIVISCENTIS,

A B
ALOYSIO ANDRUZZI
SANTANDREA

Em.^{mo}, ac Rev.^{mo} S. R. E. Card.

FRANCISCO ANTONIO
FINY
DICATUM.

Additi sunt tres Indices, Capitum, SS. Patrum, &
Rerum notatu digniorum.

VENETIIS.
TYPIS ALBRITIANÆ SOCIETATIS.
ANNO SAL MDCCXXIX, ET SOCIETATIS V.

4. 'Η προμετωπίδα τοῦ βιβλίου 45 τῶν Συμπληρώσεων.

εικόνα τοῦ Αἰσώπου μετὰ τὸ ὄνομά του στὰ ἰταλικά: ESOPO. Στὸ φ. 1β καὶ 2α-2β, ὑπάρχουν τὰ περιεχόμενα κατὰ ἀλφαβητικὴ σειρὰ. Αὕτῃ ἡ ἔκδοσις περιέχει 150 μύθους στῇ δημοτικῇ.

B All XVII 2/10.

12

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ Εἰς τὴν ὁποῖαν ὁ Διδάσκαλος ἐρωτᾷ, καὶ ὁ μαθητὴς ἀπηλογᾷται. Καμωμένη ἀπὸ τὸν πατέρα Ἰάκωβον Λεδέσμαν θεολόγον τῆς συντροφίας τοῦ Ἰησοῦ, καὶ γυρισμένη εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν διὰ μέσου τοῦ πατρὸς Βιγκεντίου τοῦ Κασταγνιόλα τῆς ὁμοίας συντροφίας. Διὰ τὸ ὄνομα καὶ σημάδι τοῦ χριστιανοῦ. IN ROMA, Per Luigi Zannetti. MDCIII. Con licenza de' Superiori.

[Στῇ σελίδᾳ λα':] QVesta Dottrina, è la medesima che altre uolte è stata stampata sotto nome del Padre Ledesma in Italiano, et reuista da tre Padri nostri che sono di natione Greca, et huomini sufficienti, i quali dicono esser uoltata fedelmente. In Roma 10. di Maggio 1594. Carlo Règgio Prouinciale della prouincia Romana della Compagnia di GIESV.

Σὲ σχῆμα 16ο (15X10), ἀπὸ λα' (31) σελίδες ἀριθμημέναι καὶ μιὰ στὸ τέλος λευκὴ. Στῇ σελίδᾳ τοῦ τίτλου ὑπάρχει ἓνα μικρὸ πλαίσιο μετὰ τὸ σῆμα τῶν Ἰησουϊτῶν (IHS μετὰ ἓνα Σταυρὸ πάνω στὸ Η). Τὰ τετράδια εἶναι δύο, ἀπὸ 8 φύλλα τὸ καθένα.

Ἡ πρώτη ἔκδοσις αὐτῆς τῆς Κατήχησις εἶναι τοῦ 1595 (B.H., τ. 2, ἀριθ. 286, ὅπου καὶ μιὰ μικρὴ βιογραφικὴ σημείωσις γιὰ τὸ χιῶτῃ Ἰησοῦτῃ π. Βικέντιο Καστανιόλα) καὶ ἡ ἀμέσως ἐπομένη τοῦ 1609, στῇ Βενετίᾳ, ἀπὸ τὸν Μᾶρκο Πινέλλῃ (B.H., τ. I, ἀρ. 47). Ἡ ἔκδοσις τοῦ 1604 διαφέρει ἀπὸ ἐκείνῃ τοῦ 1595 στὸ ὅτι ἔχει τὸ κείμενον μόνον μετὰ ἑλληνικοὺς χαρακτῆρας.

L

13

ΦΩΤΙΟΥ ΜΥΡIOBIBΛON Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ. PHOTII MYRIOBIBLON, SIVE BIBLIOTHECA LIBRORUM QVOS PHOTIUS PATRIARCHA CONSTANTINOPOLITANUS legit et censvuit. GRAECE EDIDIT DAVID HOESCHELIUS AVGVSTANVS, ET NOTIS ILLVSTRAVIT. Latine verro reddidit et scholiis avxit ANDREAS SCHOTTUS ANTVERPIANVS. Opus insigne, è quo Theologi, Medici, Philosophi, Historici, Oratores et Philologi uberimum fructum et incundissimum capere possunt. OLIVA PAVLI STEPHANI MDCXII.

Σὲ σχῆμα φύλλου, ἀπὸ 15 φφ. χωρὶς ἀρίθμηση, στὴν ἀρχή, ὅπου βρίσκονται διάφορες ἀφιερώσεις, ἐπιγράμματα καὶ πρόλογοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων τοῦ Μαξίμου Μαργουνίου, Ἐπισκόπου Κυθήρων: «ΜΑΞΙΜΟΣ Ο ΜΑΡΓΟΥΝΙΟΣ, ΤΑΠΕΙΝΟΣ ΚΥΘΗΡΩΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ, ΤΟΙΣ ΤΩΝ ΛΟΓΩΝ ΕΡΑΣΤΑΙΣ, ΕΝ ΤΟΙΣ ΚΑΛΟΙΣ ΕΠΙΔΟΣΙΝ» (φ. 4β.), καὶ τὸ ὁποῖο ὁ ἐκδότης πήρε ἀπὸ τὴν ἔκδοση τῆς Μυριοβίβλου τοῦ 1601 (βλ. Β.Η., τ. Ι, ἀρ. 2, σελ. 2 - 3) καὶ τὸ κείμενο καὶ ἡ λατινική του μετάφραση, περιέχονται σὲ 1624 κολῶνες καὶ οἱ παρατηρήσεις σὲ ἄλλες 104. Ὁ τίτλος, μέσα στὸν ὁποῖο ὑπάρχει καὶ τὸ τυπογραφικὸ σῆμα τοῦ ἐκδότη, εἶναι τυπωμένος μετὰ δύο χρώματα, κόκκινο καὶ μαῦρο.

B All XVII 10/1.

14

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΚΥΠΡΙΑ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΑΠΑ ΤΟΥ ΤΕΤΑΡΤΟΥ. CONSTITVTIO CYPRIA ALEXANDRI PAPAE III. GRAECE NVNC PRIMVM REPERTA LATINEQ. REDDITA, AC NOTIS ILLVSTRATA A VINCENTIO RICCARDO CLER. REG. ROMAE, Excudebat Stephanus Paulinus. MDCX-XXVI. SVPERIORVM PERMISSV.

Σὲ 40 σχῆμα, ἀπὸ 8 σελίδες χωρὶς ἀρίθμηση στὴν ἀρχή, ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἡ 2 καὶ ἡ 4 εἶναι λευκές, καὶ ἄλλες 20, ἀριθμημένες, γιὰ τὸ κείμενο, στὰ ἑλληνικά καὶ λατινικά καὶ γιὰ τὶς σημειώσεις.

Στὴν 3η σελίδα ὑπάρχουν 2 «*Nihil obstat*» γιὰ τὴν ἐκτύπωση, δοσμένα, τὸ πρῶτο ἀπὸ τὸν Πέτρο Ἀρκούδιο (ἡμερομηνία: 4η τῶν Καλενδῶν τοῦ Φεβρουαρίου 1634, ἀπὸ τὸ Κολλέγιο τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου) καὶ ἡ δευτέρα ἀπὸ τὸν Λ. Ἀλλάτιο (ἡμερομηνία: 10η τῶν Καλενδῶν τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1635, ἀπὸ τῆς Ρώμης). Οἱ σελίδες 7 - 8, χωρὶς ἀρίθμηση, περιέχουν τὴν ἱστορία τῆς Διατάξεως, γραμμένη ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἐπιμελητὴ τῆς ἐκδόσεως.

Πρόκειται γιὰ τὴν ἔκδοση ἀπὸ τὴν ὁποία ἀντέγραψε ὁ Migne τὸ κείμενο γιὰ τὴν Ἑλληνική του Πατρολογία: 140, 1527 - 1560.

Στὸ περιθώριο κάθε σελίδας ὑπάρχει γραμμένη, μετὰ ὠραιότητα καλλιγραφία τῆς ἐποχῆς, μιὰ ἄλλη, τελείως διαφορετικὴ μετάφραση στὰ ἑλληνικά αὐτῆς τῆς Διατάξεως: «Ἡ τῆς δικαιοσύνης ἄσκησις τότε μάλιστα τελειοῦται...» (ἡ τυπωμένη μετάφραση ἀρχίζει: «Εἰς τὸ διηγεῖσθαι τὸ τῆς δίκης σέβας ἐκτείνεται ἀριδῶς...»). Στὴν ἀρχὴ αὐτῆς τῆς χειρόγραφης μετάφρασης ὑπάρχει ἡ φράση: «*Ex Codice m(anu)s(cripto) Leonis Allatij*».

Γι' αὐτὴ τὴν Διάταξιν ἔγραψε ὁ Ἀλλάτιος στὸ ἔργο του: *De Ecclesiae Occidentalis atque Orientalis perpetua consensione*, Coloniae Agrippinae, 1648, lib. II, c. XIII, col. 697.

B All XVII 7/16.

15

ΟΚΤΩΗΧΟΣ. ΝΕΩΣΤΙ ΜΕΤΑτυπωθεῖσα, καὶ ἐκ πολλῶν ὧν εἶχε πρότερον σφαλμάτων ἐκκαθαρθεῖσα. ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ Παρ' Ἰωάννη πέτρῳ τῷ Πινέλλῳ Ἐν ἔτει ,αχμ'.

Σὲ σχ. 16ο, ἀπὸ 160 φφ. χωρὶς ἀρίθμηση πού χωρίζονται σὲ 20 τετράδια ἀπὸ 8 φφ. τὸ καθένα (Α—V). Ὁ τίτλος καὶ τὸ πρῶτο τετράδιο εἶναι γραμμένα μὲ δύο χρώματα, κόκκινο καὶ μαῦρο, ἐνῶ μετὰ συνεχίζει μόνο τὸ μαῦρο. Στὴν τελευταία σελίδα ὑπάρχει τὸ τυπογραφικὸ σῆμα τοῦ ἐκδότη. Ὁ τίτλος στολίζεται ἀπὸ 4 ξυλογγραφίες, ἐνῶ στὸ φ. 3α ὑπάρχει μιὰ ξυλογγραφία τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, στὸ φ. 77α μιὰ ξυλογγραφία τῆς Σταύρωσης καὶ στὸ φ. 152α μιὰ ξυλογγραφία τῆς Ἀνάστασης τοῦ Χριστοῦ.

B All VII 1/23.

16

ΒΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΜΟΣΧΟΒΙΑΣ. ΣΑΝΤΟ-ΜΗΡΟΥ ΒΟΙΒΟΝΤΟΥ, καὶ ἀρχόντων τῆς Λεχίας: —CON PRIVILEGIO: — ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ ,αχμβ'. Παρὰ Ἰωάννη Ἀντωνίῳ τῷ Ἰουλιανῷ. Πουλιέται κοντὰ εἰς τὸν πόντε τοῦ ἁγίου Φαντίνου.

Σὲ 16ο σχ., ἀπὸ 1 τετράδιο πού περιέχει 16 φφ. χωρὶς ἀρίθμηση. Ἡ σελ. πού ἀκολουθεῖ μετὰ τὸ τίτλο εἶναι λευκή. Στὸν τίτλο ὑπάρχει καὶ τὸ τυπογραφικὸ σῆμα τοῦ ἐκδότη. Πρόκειται γιὰ ποίημα δεκαπεντασύλλαβο πού ἀρχίζει μὲ μιὰ εἰσαγωγή: «Πρῶτον μὲ τὴν βοήθειαν, καὶ χάριν τοῦ Ὑψίστου / Τοῦ οὐρανοῦ τε καὶ τῆς γῆς, τοῦ ποιητοῦ καὶ κτίστου», συνεχίζει (φ. 2β) «Πρὸς τὸν πανιερώτατον Μητροπολίτην φιλαδελφείας Γαβριήλ», «Πρὸς τὸν κοινὸν λαόν» καὶ τὴν «Διήγησιν». Μιὰ προηγούμενη ἔκδοση (τοῦ Πινέλλου, 1612) βλ. Β.Η., τ. I, ἀρ. 71.

B All XVIII 2/26.

17

ΑἰΣΩΠΟΥ ΜΥΘΟΙ, Καταπολλὰ σκεπτικώτατοι, μεταγλωττισθέντες, εἰς κοινὴν γλώτταν διὰ τὴν πάντων ὠφέλειαν:— Ἐνετίησι, παρὰ Ἰωάννη Ἀντωνίῳ τῷ Ἰουλιανῷ. Ἐν ἔτει ,αχμγ'. Πουλιέται κοντά, εἰς τὴν Γέφυραν τοῦ ἁγίου Φαντίνου.

Σὲ σχ. 16ο, ἀπὸ 2 τετράδια πού περιέχουν ἀπὸ 16 φφ. τὸ καθένα. Τὰ φύλλα ἔχουν βιβλιοδετηθῇ λάθος. Ἡ σελίδα πού ἀκολουθεῖ τὸν τίτλο εἶναι λευκή. Ὁ τίτλος περιέχει τὴν εἰκόνα τοῦ Αἰσώπου πού περιγράψαμε στὸν ἀρ. 11, καὶ περιέχει 150 μύθους, ὅπως καὶ ἐκεῖνη ἡ ἔκδοση, τὴν ὁποία μᾶλλον ἀντιγράφει.

B XIV 1/9.

18

ΓΑΔΑΡΟΥ ΛΥΚΟΥ ΚΙΑΛΟΥΠΟΥΣ, διήγησις ώραῖα: — ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ, *αχμγ'*. Παρὰ Ἰωάννη Ἀντωνίω τῷ Ἰουλιανῷ: — Πουλιέται κοντὰ εἰς τὸν πόντε τοῦ ἁγίου Φαντίνου.

Σὲ σχ. 16ο, ἀπὸ 1 τετράδιο ποὺ περιέχει 12 φφ. χωρὶς ἀρίθμηση. Ἡ σελίδα ποὺ ἀκολουθεῖ τὸν τίτλο εἶναι λευκή. Στὸν τίτλο ὑπάρχει μιὰ ξυλογραφία ποὺ εἰκονίζει μιὰ ἀρχαία θυσία. Τὰ πρόσωπα ποὺ εἰκονίζονται εἶναι ντυμένα σύμφωνα μὲ τὴ μεσαιωνικὴ συνήθεια καὶ στὰ πόδια τοῦ καθενὸς ὑπάρχει ἀπὸ ἓνα γράμμα: Α Μ Τ κ.λ.π.

B All XVI 13/16.

19

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΣΩΣΑΝΝΗΣ: — ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ. *αχμγ'*. Παρὰ Ἰωάννη Ἀντωνίω τῷ Ἰουλιανῷ: — Πουλιέται κοντὰ εἰς τὸν πόντε τοῦ ἁγίου Φαντίνου.

Σὲ σχ. 16ο, ἀπὸ ἓνα τετράδιο ποὺ περιέχει 8 φύλλα χωρὶς ἀρίθμηση. Ἡ σελίδα ποὺ ἀκολουθεῖ τὸν τίτλο εἶναι λευκή. Στὴν πρώτη σελίδα, τοῦ τίτλου, ὑπάρχει μιὰ ξυλογραφία ποὺ εἰκονίζει τρία ζευγάρια.

B All XVI 12/10.

20

(ΒΙΟΣ ΑΙΣΩΠΟΥ). [Στὸ τέλος:] ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ, *αχμδ'*. Παρὰ Ἰωάννη Ἀντωνίω τῷ Ἰουλιανῷ. Πουλιέται κοντὰ εἰς τὸν πόντε τοῦ ἁγίου Φαντίνου.

Σὲ 16ο σχ., ἀπὸ 31 φφ. χωρὶς ἀρίθμηση (πρέπει νὰ προστεθῇ ἀκόμη ἓνα φύλλο γιὰ τὸ πρῶτο, τοῦ τίτλου, ποὺ λείπει), ποὺ ἔχουν διαιρεθῇ σὲ 4 τετράδια, ἀπὸ 8 φφ. τὸ καθένα. Τὸ κείμενο ἀρχίζει μὲ τὴν ἐξῆς φράση, ποὺ θὰ μπορούσε νὰ ἦταν ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου: «ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΦΥΣΕΙ Εὐφιεστάτου Αἰσώπου τοῦ Φρυγίου, μεταγλωττισθεὶς εἰς κοινὴν φράσιν διὰ τὴν τῶν πάντων κατάλειψιν».

Τὸ τελευταῖο φύλλο περιέχει τὸ γνωστὸ μῦθο τοῦ «Ὁπωρολόγου»: «Βασιλεύοντος τοῦ πανενδοξοτάτου κηδωνίου . . ».

Τὴν ὑπαρξὴ αὐτοῦ τοῦ Βίου τοῦ Αἰσώπου τὴ γνωρίζαμε μόνο ἀπὸ ἓνα κατάλογο ποὺ ὁ ἴδιος ὁ ἐκδότης δημοσίευσε τὸ 1646 (B.H., τ. II, σελ. 26 - 27) καὶ ἡ ὁποία μέχρι τώρα ἐλάνθανε. Βρίσκεται δεμένο μὲ τὸν ἀρ. 17.

B XIV 1/9.

21

ΑΠΟΛΟΝΙΟΥ ΤΟΥ ΕΝ ΤΥΡΩ ΡΗΜΑΔΑ: — ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ. *αχμδ'*. Παρὰ Ἰωάννη Ἀντωνίω τῷ Ἰουλιανῷ: — Πουλιέται κοντὰ εἰς τὸ Γεφύρι τοῦ ἁγίου Φαντίνου.

Σὲ σχ. 16ο, ἀπὸ 2 τετράδια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ πρῶτο, Α, ἔχει 16 φφ. καὶ τὸ δεῦτερο, Β, 20, ὅλα χωρὶς ἀρίθμηση. Ἡ σελίδα ποὺ ἀκολουθεῖ τὸν τίτλο καὶ τὸ τελευταῖο φύλλο εἶναι λευκά. Μιὰ ξυλογραφία στολίζει τὸν τίτλο ποὺ εἰκονίζει ἓνα δρόμο καὶ τρία σπίτια τῆς ἐποχῆς μὲ δυὸ πρόσωπα. Σ' ἓνα φύλλο ποὺ ἔχει προστεθῇ ἀπὸ τὸν βιβλιοδέτη, ὑπάρχει μιὰ χειρόγραφη σημείωση: «Διὰ τὰ μὴ σὲ στενοχωρῇ ἡ ἀσθένεια. ποιήσεις Κρητικοῦ τινός».

B All XVI 6/27.

22

ΗΜΠΕΡΙΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑ:—ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ. ,αχμδ'. Παρὰ Ἰωάννη Ἀντωνίω τῷ Ἰουλιανῷ. Πουλιέται κοντὰ εἰς τὸ Γεφύρι, τοῦ ἀγίου Φαντίνου.

Σὲ σχ. 16ο, ἀπὸ 1 τετράδιο τῶν 20 φύλλων, χωρὶς ἀρίθμηση. Πίσω ἀπὸ τὸν τίτλο: ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΤΟΥ ΘΑΥΜΑΣΤΟΥ ΗΜΠΕΡΙΟΥ:—Τὸ ποίημα διαίρεται σὲ πέντε κεφάλαια ποὺ χωρίζονται μεταξὺ τους ἀπὸ μικρὰ σχέδια. Ὁ τίτλος περιέχει μιὰ ξυλογραφία ποὺ εἰκονίζει μιὰ μάχη.

B All XVI 3/7

23

ΝΟΥΘΕΣΙΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΑΙ, τοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν υἱόν:—ΚΑΤΑΠΟΛΛΑ ΩΦΕΛΙΜΑΙ εἰς τοὺς παῖδας, καὶ εἰς πάντας:—Con licentia de' Superiori, et Priuilegio:—ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ, ,αχμδ'. Παρὰ Ἰωάννη Ἀντωνίω τῷ Ἰουλιανῷ:—Πουλιέται κοντὰ εἰς τὸν πόντε τοῦ ἀγίου Φαντίνου.

Σὲ σχ. 16ο, ἀπὸ 1 τετράδιο τῶν 16 φύλλων, χωρὶς ἀρίθμηση. Ἡ σελίδα ποὺ ἀκολουθεῖ τὸν τίτλο καὶ ὁλόκληρο τὸ τελευταῖο φύλλο εἶναι λευκά. Τὸ κείμενο ἀρχίζει μὲ τὸν ἐξῆς τίτλο: ΛΟΓΟΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΤΟΥ ΠΑΤΡΟΣ πρὸς τὸν Ὑὸν (sic). Στὴ σελίδα τοῦ τίτλου ὑπάρχει τὸ τυπογραφικὸ σῆμα τοῦ ἐκδότη. Στὸ φ. 7α ἓνα δεῦτερο μέρος μὲ τὸν τίτλο: «Εἰς κοσμικὰ νὰ μιλήσω».

Πρόκειται σίγουρα γιὰ τὸ βιβλίον ποὺ ὁ Legrand ἀγνοεῖ ὅταν προσπαθεῖ νὰ διευκρινήσῃ τὰ βιβλία τοῦ καταλόγου τῶν ἐκδόσεων τοῦ Ἰουλιανοῦ, τοῦ 1646 (B.H., τ. II, σελ. 27, σημ. 5). Πρόκειται πράγματι γιὰ μιὰ νέα ἐκδοση τοῦ ἔργου ποὺ περιγράφει στὴ B.H., IE' - ΙΣΤ' αἰ., τ. I, ἀρ. 105 τοῦ 1543, καὶ ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀντιγράφει τοὺς 8 τελευταίους στίχους. Ἡ ἐκδοση τοῦ 1644 ἔχει τοὺς ἴδιους στίχους ἀλλαγμένους:

Στύχοι τρακόσιοι ἐνεήτα τρεῖς, εἶναι δὲ πᾶ γραμμένοι.

Ὅλοι ναὶ διδακτικοί, ποῦναι ἐδεπὰ βαλμένοι.

Καὶ κείνος ὁποῦ τὸ κάμε, στὴν Βενετιὰν χιμίθη.

Τὰ γωνικά του λέγουσιν στὴν Ζακύνθω ἐγεννήθη.

Εἰς ἐξύντα ἓνα στείχον, ἄρχισε ὡς εὐδομίντα πέντε.

Ναύρης πῶς τὸ ναι κράζουσιν, καὶ τὸ νομα του πόνε.
 Τὸ πρῶτον γράμμα ἔπερνε, ἀπὸ πᾶσα ἓνα στεῖχον.
 Τοῦτο δουκάτον πασανοῦ, δὲν βάνω εἰς τὸν ἥχον.

Οἱ πιδ οὐσιώδεις διαφορές, σ' αὐτὸ τὸ κείμενο, μετὰ τὴν ἔκδοση τοῦ 1543, βρίσκονται στοὺς στίχους: 2 (1644: λείπει ἡ λέξις «λόγοι»), 3 (1543: τιμήθη, 1644: κιμήθη), 8 (1543: τοῦτο δουκάτο καθενὸς δὲν βάνω εἰς τὸν ἥχον).

Γιὰ τὴν «ἀποκρυπτογράφηση» τοῦ ὀνόματος τοῦ ποιητῆ, ὁ Legrand συνάντησε λάθη στὴν ἀρίθμηση τῶν στίχων (βλ. τὴν περιγραφή τῆς ἐκδ. τοῦ 1543, σελ. 245 - 246). Στὴ δική μας ἔκδοση ἀρχίζει πράγματι ἀπὸ τὸ στίχο (2 γραμμές: 1 στίχος) 61 καὶ πηγαίνει μέχρι τὸν 75. Τὸ ὄνομα τοῦ ποιητῆ παραμένει πάντα ΜΑΡΚΟΣ ΔΕΦΑΝΑΡΑΣ. Τὸ λάθος ποὺ συναντᾷ ὁ Legrand γιὰ τὸ Μ (σελ. 245) βρίσκεται καὶ στὴν ἔκδοση τοῦ 1644: στὴν πρώτη ἔκδοση τὸ «μὰ» εἶχε γίνεи, ἀπὸ τυπογραφικὸ λάθος «καά», ἐνῶ τώρα ἔχει γίνεи «καλί» (βλ. φ. 4α - β).

B All XVI 13/11.

24

ΠΡΟΣΚΥΝΗΤΑΡΙΟΝ ΤΩΝ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ. ΗΓΟΥΝ ΔΙ-
 ΗΓΗΣΙΣ ΕΥΜΟΡΦΩΤΑΤΗ εἰς ἐκείνους ὁποῦ ἐπιθυμοῦν νὰ ἀκούσουν
 διὰ τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ ὅστις ἐπιθυμᾷ ἄς ὑπάγει νὰ εἰδῇ, καὶ μετοῦτο
 τὸ Βίβλιον ὑμπορεῖ νὰ τὸ ἔχη εἰς ὅτι θέλει χρειαστεῖ, νὰ ἰδῇ εἰς κείνους
 τοὺς τόπους. Ποιηθὲν παρὰ Ἀντωνίου τοῦ Δαρκεῶς ἐκ τῆς Περιφύμου
 Νύσου Κύπρου. Con licentia de' Superiori, et Priuilegio: — Ἐνε-
 τίησιν, Παρὰ Ἰωάννη Ἀντωνίῳ τῷ Ἰουλιανῷ. ,αχμε'. Πουλιεταί
 κοντὰ εἰς τὸν Πόντε τοῦ ἁγίου Φαντίνου.

Σὲ σχ. 16ο, ἀπὸ 3 τετράδια ποὺ τὸ καθένα ἔχει 16 φύλλα (συνολικὰ φφ. 48) χωρὶς ἀρίθμηση. Ἡ σελίδα ποὺ ἀκολουθεῖ τὸν τίτλο καὶ ἡ τελευταία, εἶναι λευκῆς. Τῇ σελίδᾳ τοῦ τίτλου τῇ στολίζει μιὰ μικρὴ ξυλογραφία ποὺ εἰκονίζει τὴ Σταύρωση τοῦ Χριστοῦ.

Πιστεύω ὅτι τώρα γίνεται γνωστὸ γιὰ πρώτη φορὰ αὐτὸ τὸ ποίημα γιὰτὶ μέχρι στιγμῆς εἶναι τὸ μοναδικὸ ἀντίτυπο ποὺ συναντῶ. Στοιχεῖα γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τούτου τοῦ ποιήματος εἶχαμε ἀπὸ τρεῖς πηγές: α) τὸν κατάλογο τῶν ἐκδόσεων τοῦ Ἰουλιανοῦ τοῦ 1646 (B.H., τ. 2, σελ. 27, σημ. 4) ὅπου ἀναφέρεται ὡς «Προσκυνητάρη, ἥγουν ἀποδημία πρὸς Ἱερουσαλήμ». Ὁ Legrand, ὅπως σημειώνει ὁ ἴδιος, ἀγνοεῖ αὐτὸ τὸ ἔργο καὶ παραπέμπει σὲ μιὰ ἔκδοση τοῦ 1661 ποὺ ἔχει τίτλο παρόμοιο, ἀλλὰ ποὺ εἶναι γραμμμένο ἀπὸ τὸ Μοναχὸ Ἀρσένιο Καλλοῦδη σὲ πεζὸ λόγῳ· β) τὴ φράση τοῦ Λέοντος Ἀλλατίου: «Delli Luoghi santi Ierosolimitani (scritto) da ANTONIO D' ARZE Cipriotto; ed alcune tragedie, tra' quali mi passorno per le mani Eubiena di TEODORO MONDESSE, Rodolino di GIO. ADREA TROILO» (*Poeti antichi*, Napoli 1661, σελ. 30, καὶ B.H., IZ' αἰ., τ. V, σελ. X). Ὁ Ἀλλάτιος γνώρισε τὰ βιβλία αὐτὰ καὶ τὰ ἀγόρασε γιὰ τὴν προσωπικὴ του βιβλιοθήκη, ὅπου καὶ ὑπάρχουν ἀκόμη σήμερα (μόνο τὸ «Ροδολίνο» δὲν συνάντησα). Ὅταν ἔγραφε τὸ κομμάτι ποὺ ἀντιγράψαμε παραπάνω,

δὲν εἶχε μπροστά του τὰ ἀντίτυπα, διαφορετικὰ δὲν θὰ ἔκανε τὰ λάθη στὰ ὀνόματα τῶν συγγραφέων (D' ARZES ἀντὶ γιὰ Δαρκές καὶ MONDESSE ἀντὶ γιὰ Μοντζε-λέζε). γ) τὸν κατάλογο τῶν βιβλίων ποὺ ἔψαχνε νὰ βρῇ ὁ Legrand (BH., IZ' αἰ., τ. III, σελ. 564), ὅπου ἡ «Εὐγεννα» καὶ τὸ «Προσκυνητάρι τῶν Ἱεροσολύμων» πα-ρουσιάζονται χωρὶς κανένα βιβλιογραφικὸ στοιχεῖο (ἀντίθετα ἀπ' τὰ προηγούμενα βιβλία), ἀπ' ὅ,τι εἶχε δώσει ὁ Ἀλλάτιος. Ἡ «Εὐγεννα» ἀνακαλύφθηκε τὸ 1961 στὴ βιβλιοθήκη τοῦ Ἀλλατίου (βλ. τὸ ἐπόμενο βιβλίο). Στὴν ἴδια βιβλιοθήκη ἔπρεπε νὰ ζητηθῇ καὶ τὸ «Προσκυνητάριο».

Πρόκειται γιὰ τὴν περιγραφή, σὲ στίχους δεκαπεντασύλλαβους (ἡ κάθε σελί-δα περιέχει 28 στίχους), ἐνὸς ταξιδιοῦ τοῦ ποιητῆ στοὺς Ἀγίους Τόπους. Ἡ γλῶσ-σα εἶναι δημοτικὴ κυπριακὴ καὶ τὸ γενικὸ ὅφος μαρτυρεῖ ὅτι ὁ ποιητὴς εἶχε μιὰ ὀρισμένη μόρφωση. Στὸ φ. 47α ὑπάρχουν δύο στίχοι ποὺ μαρτυροῦν τὸ ἔτος τῆς συγγραφῆς :

*Ἐγγράφην μὲ τὴν χεῖρα μου, στοὺς χίλιους τριακοσίους,
Τῆς ἐνεννίαντα τοῦ Χριστοῦ, μείναν ἄλλους διακοσίους.*

Τὸ ποίημα ἀρχίζει ὡς ἑξῆς :

*Μίαν φορὰν ἀβάλλθηκα νὰ πᾶ νὰ προσκυνήσω,
τὸν ζωοδόχον τοῦ Χριστοῦ τάφον νὰ τὸν ὑμνήσω.*

καὶ τελειώνει :

*Σφραγίδα νὰ χουν ἀνάπανση, ὅλοι οἱ βαπτισμένοι
παρὰ τὰ πάντα οἱ πτωχοί, ποῦναι τυραγνησμένοι.*

Τὴν ἐπανεκδόση τοῦ ποιήματος, μὲ ἱστορικο-λογοτεχνικὴ εἰσαγωγή, θὰ τὴ παρουσιάσῃ σὰν διδακτορικὴ διατριβὴ στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ρώμης, ὁ συνάδελ-φός μου καὶ μαθητὴς τοῦ Ἑλληνικοῦ Κολλεγίου κ. Πρόδρομος Σαλμανίδης.

B All XVI 11/6 (Ἀρχεῖο).

25

ΤΡΑΓΩΔΙΑ ΟΝΟΜΑΖΟΜΕΝΗ ΕΥΒΙΕΝΑ ΝΕΟΣΤΑ ΔΟΣ-ΜΕΝΗ ΕΙΣ ΦΩΣ, διὰ ὠφέλειαν τῶν πάντων. ΠΟΙΗΘΗΣΑ ΥΠΟ ΤΟΥ Κυροῦ Θεοδώρου Μοντζελέζε. Con licentia de' Superiori, et Priui-legio. ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ, ,αχμς'. Παρὰ Ἰωάννη Ἀντανιώ τῷ Ἰουλιανῶ:
— Πουλιέται κοντὰ εἰς τὸν Πόντε τοῦ Ἀγίου Φαντίνου.

Σὲ σχ. 16ο, ἀποτελεῖται ἀπὸ 2 τετράδια, ἀπὸ 16 φφ. χωρὶς ἀρίθμηση, τὸ καθένα. Ἡ τελευταία σελίδα εἶναι λευκὴ, ἐνῶ ὁ τίτλος ἔχει τὸ τυπογραφικὸ σῆμα τοῦ Ἰ. Ἀ. Ἰουλιανῶ. Στὴ σελίδα ποὺ ἀκολουθεῖ τὸν τίτλο: «Τοῖς ἀναγινώσκουσι χαίρειν», ἐνῶ στὸ φ. 2α: «Ἡ ὑπόθεσις τῆς τραγωδίας» καὶ φ. 2β: «Τὰ τοῦ Δράγ-ματος πρόσωπα».

Τὸ μοναδικὸ ἀντίτυπο αὐτῆς τῆς τραγωδίας βρέθηκε ἀπὸ τὸν καθηγητὴ κ. Mario Vitti, τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Νεάπολης, τὸ 1961 στὴ βιβλιοθήκη τοῦ Ἀλ-λατίου. Τὸ ἀνεκοίωσε στὸ Κρητολογικὸν Συνέδριον τῶν Χανιῶν τοῦ ἴδιου ἔτους καὶ δημοσίευσεν σὲ κριτικὴ ἔκδοσιν τὸ κείμενον τῆς τραγωδίας: Teodoro Montselese, ETTENA, a cura di Mario Vitti, Istituto Universitario Orientale, Seminario

di Greco moderno, Napoli 1965 (βλ. σελ. 11, ὑπόσημ. 10 καὶ γιὰ ἄλλες σχετικές δημοσιεύσεις).

Ἀρχεῖο.

26

ΑΝΔΡΑΓΑΘΕΙΑΙΣ ΤΟΥ ΕΥΣΕΒΕΣΤΑΤΟΥ, ΚΑΙ ΑΝΔΡΕΙΩ-
ΤΑΤΟΥ Μιχαήλ Βοεβόδα: — ΕΤΙ ΔΕ ΚΑΙ ΤΑ ΟΣΑ ΕΣΤΥΝΕΒΗΣΑΝ
εἰς τὴν ΟὐγκροΒλαχίαν ἀπὸ τὸν καιρὸν ὅπου ἀφέντεψεν ὁ Σέρ Μπᾶ-
νος Βοεβότας, ἕως Γαβριήλ Μογίλα Βοεβόδα: Ἔτι δὲ περιέχει, καὶ
τινὰς παραγγελίας πν[ευματ]ικὰς πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Ἡλιάσι Βοεβόδα,
καὶ εἰς ὅλους τοὺς διαδόχους τῆς ἀφεντίας, καὶ θρῆνον περὶ τῆς Κων-
σταντινουπόλεως: — Con licentia de' Superiori, et Priuilegio. ENETI-
HSEIN, Ἔτη ἀπὸ Χϋ. ,αχμζ'. Παρὰ Ἰωάννη Ἀντωνίω τῷ Ἰουλιανῷ:
— Πουλιέται κοντά εἰς τὸν Πόντε τοῦ ἁγίου Φαντίνου.

Σὲ σχ. 16ο, ἀπὸ 5 τετράδια (Α - Ε) ἀπὸ τὰ ὅποια τὰ 4 πρῶτα ἔχουν ἀπὸ
16 φφ. καὶ τὸ τελευταῖο 24, ὅλα χωρὶς ἀρίθμηση. Δυστυχῶς ἀπὸ τὸ ἀντίτυπό μας
λείπουν τὰ φύλλα: Α16, Β1, Β16, C1, Ε23 καὶ Ε24. Ἡ σελίδα ποὺ ἀκολουθεῖ τὸ
τίτλο εἶναι λευκή.

φφ. 2α - 3β: «Πρὸς τοὺς ἐν τυγχάνοντας τῷ παρόντι ποιήματι, πᾶσαν χαρᾶν
καὶ εὐφροσύνην παρὰ Θεοῦ». Ὑπογραφή: Νεόφυτος Ἱερομόναχος. Πρόκειται
γιὰ τὴν ἴδια εἰσαγωγήν ποὺ ξαναδημοσιεύθηκε τὸ 1672: βλ. Β.Η., τ. II, σελ. 277 -
- 281.

φφ. 4α - 5β: «Λεξικὸν διὰ τὰ λόγια τὰ βλάχικα ὅπου περιέχῃ ἡ αὕτη Ἱστορία».

Στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ δευτέρου ἐξωφύλλου, εἶναι γραμμένο μὲ χέρι: «κέ-
χρηται ταύτῃ τῇ βίβλῳ δημήτριος ὁ γιοργούλης ἐτι κυρίου ἀφ' ἐν ῥώμῃ ἐν τῷ τῶν
ἐλλήνων φροντιστηρίῳ. βίβλος γενέσεως χριστοῦ». Ὁ Δημήτριος Γεωργούλης
(αὕτῃ θὰ πρέπει νὰ εἶναι μᾶλλον ἡ γραφή τοῦ ὀνόματός του), γεννήθηκε στίς 26
᾽Οκτωβρίου 1689 στὰ Τρίκαλα τῆς Πελοποννήσου. Γονεῖς του, ὁ Γεώργιος Γεωρ-
γούλης καὶ ἡ Σκαρλάττη Νοταρίου. Εἰσῆλθε στὸ Κολλέγιο τὴν 22 Νοεμβρίου τοῦ
1701 καὶ σπούδασε Γραμματικὴν, Ρητορικὴν καὶ Λογικὴν. Ἀνεχώρησε στίς 21 Ἰου-
νίου τοῦ 1707 γιὰτὶ κινδύνευε νὰ ἀρρωστήσῃ ἀπὸ φθίσιν (ΑΕΚ, τ. 14, φφ. 46β -
- 47α).

Β All XVI 10/17.

27

Βιβλίον ὡραιότατον καλούμενον ΑΜΑΡΤΩΛΩΝ ΣΩΤΗΡΙΑ ΜΕΤΑ
ΠΑΕΙΣΤΗΣ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑΣ συντεθὲν εἰς κοινὴν τῶν Γραικῶν διά-
λεκτον, ΠΑΡΑ ΑΓΑΠΙΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΤΟΥ ΚΡΗΤΟΣ, τοῦ ἐν
τῷ Ἀγίῳ Νύμφ ὄρει τοῦ ἄθω ἀσκήσαντος: — ΚΑΙ ΝΥΝ ΝΕΩΣΤΙ
ΔΙΟΡΘΩΘΕΝ παρ' αὐτοῦ. Καὶ τυπωθὲν οἰκειοῖς αὐτοῦ ἀναλώμασιν:

— Con licentia de' Superiori, e Privilegio: — ΕΝΕΤΙΗΣΙ, Παρὰ Ἰωάννη Ἀντωνίω τῷ Ἰουλιανῷ. ,αχμζ'. Πουλίεται κοντὰ εἰς τὸν Πόντε τοῦ Ἀγίου Φαντίνου: —

Σὲ σχ. 8ο, ἀπὸ 28 τετράδια πού, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ πρῶτο πού ἔχει 6 φφ. χωρὶς ἀρίθμηση, ἀποτελοῦνται ἀπὸ 8 φφ. ἀριθμημένα σὲ σελίδες. "Ὅλο τὸ ἔργο διαιρεῖται σὲ 3 μέρη: τὸ πρῶτο ἀποτελεῖται ἀπὸ 164 σελίδες, τὸ δεύτερο ἀπὸ 148 καὶ τὸ τρίτο ἀπὸ 120. Οἱ σελίδες 2 καὶ 3 τοῦ τρίτου μέρους φέρουν ἀντίστοιχα τὴν ἀρίθμηση 150 καὶ 151, σὰν νὰ συνέχιζαν τὸ δεύτερο μέρος. Τὰ 5 πρῶτα φύλλα πού δὲν ἔχουν ἀρίθμηση περιέχουν δύο εἰσαγωγές τοῦ Ἀγαπίου καὶ τὰ περιεχόμενα (βλ. Μανούσακα, ἀρ. 14, σελ. 67). Στὴ σελίδα τοῦ τίτλου ὑπάρχει τὸ τυπογραφικὸ σῆμα τοῦ Ἰουλιανοῦ καὶ ἡ ἐπόμενη σελίδα εἶναι λευκή. Στὴ σελίδα 164 ὑπάρχει ἡ εἰκόνα τῆς Θεοτόκου βρεφοκρατούσας. Δυστυχῶς ἀπὸ τυπογραφικὴ παράλειψη οἱ σελίδες 14 - 15 καὶ 26 - 27 ἔχουν μείνει λευκές. Λευκὴ ἐπίσης εἶναι καὶ ἡ τελευταία σελίδα τοῦ βιβλίου.

Πρόκειται γιὰ τὴν τρίτη ἔκδοσιν τῆς «Ἀμαρτωλῶν Σωτηρίας» πού ἔγινε ἀπὸ τὸν Ἰουλιανό: ἡ πρώτη τοῦ 1641 (B.H. τ. 1, ἀρ. 300) καὶ ἡ 2η τοῦ 1644 (B.H. τ. 5, ἀρ. 120).

B All XVIII 5/7

28

ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ Ποίημα εὐλαβέστατον, καὶ ὠραῖον διὰ στοίχου:—Ἐνετίησιν, Παρὰ Ἰωάννη Ἀντωνίω τῷ Ἰουλιανῷ. ,αχμη'. Πουλίεται κοντὰ εἰς τὸν Πόντε τοῦ Ἀγίου Φαντίνου.

Σὲ σχ. 16ο, ἀπὸ ἓνα τετράδιο τῶν 8 φύλλων, χωρὶς ἀρίθμηση. Τὸ τελευταῖο φύλλο εἶναι λευκό. Στὴ σελίδα τοῦ τίτλου ὑπάρχει μιὰ ξυλογραφία τοῦ Ἀγίου Νικολάου μετὰ δύο ναῦτες καὶ ἓνα πλοῖο, ἐνῶ ἡ σελίδα πού ἀκολουθεῖ τὸν τίτλο περιέχει μιὰ ξυλογραφία τῆς Σταύρωσης τοῦ Χριστοῦ.

B All XIX 1/27

29

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΤΑΓΙΑΠΙΕΡΑ: — Ποῦ τὴν σημερινὴν ἡμέρα / Σ'αὐτὸν οὐδὲν ἐφάνη, / 'Ε σὸς' ὀρίζουν οἱ Χριστιάνοι. ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ. ,αχμη'. Παρὰ Ἰωάννη Ἀντωνίω τῷ Ἰουλιανῷ. Πουλίεται κοντὰ εἰς τὸν Πόντε τοῦ Ἀγίου Φαντίνου.

Σὲ 16ο σχ., ἀπὸ ἓνα τετράδιο τῶν 8 φύλλων χωρὶς ἀρίθμηση. Τὴ σελίδα τοῦ τίτλου στολίζει μιὰ ξυλογραφία πού εἰκονίζει μιὰ μάχη. Πρόκειται γιὰ τὴν ἴδια ξυλογραφία τοῦ ἀρ. 22.

B All XVI 13/2.

30

ΑΝΘΟΣ ΤΩΝ ΧΑΡΙΤΩΝ: — Βιβλίον πολλά ὠραῖον, καὶ ὠφελιμώτατον, εἰς τὰ παιδία, καὶ νέους, καὶ εἰς κάθε ἄλλον Χριστιανὸν ὁποῦ μὲ ἀρεταῖς ἐπιθυμᾷ νὰ στολίῃ τὸν ἑαυτὸν του. Μετὰ Πίνακος ὅλων τῶν Κεφαλῶν ὁποῦ εἰς αὐτὸ περιέχονται. Ἐκκαθαρθὲν ἐκ πολλῶν ὧν πρότερον, εἶχε σφαλμάτων καὶ νεωστὶ τυπωθὲν μετὰ πάσης ἐπιμελείας παρ Ἰωάννῃ Ἀντωνίῳ τῷ Ἰουλιανῷ: — Con licentia de Superiori, et Priuilegio. ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ. ,αχμθ'. Πουλιέται κοντὰ εἰς τὸν Πόντε τοῦ ἁγίου Φαντίνου.

Σὲ 80 σχῆμα, ἀπὸ 3 τετράδια, ἀπὸ τὰ ὅποια τὰ δύο πρῶτα ἔχουν ἀπὸ 8 φύλλα τὸ καθένα, ἐνῶ τὸ τρίτο ἔχει 12, ὅλα χωρὶς ἀρίθμηση. Ἡ σελίδα ποὺ ἀκολουθεῖ τὸν τίτλο περιέχει τὸν πίνακα τῶν περιεχομένων, ἐνῶ ἡ τελευταία σελίδα εἶναι λευκή. Ὁ τίτλος, ποὺ ἔχει τυπωθῇ μὲ δύο χρώματα, κόκκινο καὶ μαῦρο, στολίζεται ἀπὸ διαφορὰς μικρὰς ξυλογραφίας.

B All XVI 5/26.

31

ΙΣΤΟΡΙΑ ΩΡΑΙΩΤΑΤΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΟΠΟΙΑΝ περιέχεται, ὁ Βίος καὶ ἀνδραγαθεῖαι τοῦ περιβοήτου Βασιλέως ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ τοῦ ΜΑΚΕΔΩΝΟΣ, Υἱοῦ τῶν θαυμαστῶν Βασιλέων Φιλίππου καὶ Ὀλυμπιάδος: — CON PRIVILEGIO. EN BENETIAIS, ,οχνδ'. Παρὰ Ἰωάννῃ Ἀντωνίῳ τῷ Ἰουλιανῷ: — Πουλιέται κοντὰ εἰς τὸν Πόντε τοῦ ἁγίου Φαντίνου.

Σὲ 80 σχ., ἀπὸ 4 τετράδια ποὺ περιέχουν συνολικὰ 64 φύλλα χωρὶς ἀρίθμηση ποὺ μοιράζονται ἀπὸ 16 σὲ κάθε τετράδιο. Ἡ σελίδα ποὺ ἀκολουθεῖ τὴν σελίδα τοῦ τίτλου εἶναι λευκή. Ὁ τίτλος περιέχει καὶ τὸ τυπογραφικὸ σῆμα τοῦ Ἰουλιανῷ. Τὸ ποίημα εἶναι χωρισμένο σὲ μικρὰ κεφάλαια μὲ τίτλους. Ὑπάρχουν 7 εἰκόνες μέσα στὸ κείμενο, ἀπὸ τίς ὁποῖες μιὰ ἐπαναλαμβάνεται δυὸ φορές.

B All XVI 6/17.

32

ΒΙΒΛΙΟΝ ΚΑΛΟΥΜΕΝΟΝ ΚΥΡΙΑΚΟΔΡΟΜΙΟΝ ΗΓΟΥΝ ΔΙΔΑΧΑΙ ΚΑΙ ΟΜΙΛΙΑΙ Εἰς τὰς κυριακὰς ὅλου τοῦ ἐνιαυτοῦ. ΣΥΛΛΕΧΘΕΙΣΑΙ ΠΑΡΑ ΑΓΑΠΙΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ Ἐκ διαφόρων Διδασκάλων. ΠΑΡΑ ΔΕ ΑΚΑΚΙΟΥ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ Τοῦ Διακροῦση τοῦ ἐκ τῆς νήσου Κεφαλληνίας, ΕΠΙΜΕΛΩΣ ΔΙΟΡΘΩΘΕΙΣΑΙ ΚΑΙ ΔΙΑ

ΔΑΠΑΝΗΣ Αὐτοῦ τυπωθεῖσαι εἰς κοινὴν ὠφέλειαν. ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ, ,αχνζ'. Παρὰ Ἀνδρέα τῷ Ἰουλιανῷ. Πουλίεται κοντὰ εἰς τὸν Πόντε τοῦ Ἀγίου Φαντίνου. CON LICENZA, ET PRIVILEGIO.

Σὲ 80 σχῆμα, ἀπὸ 44 τετράδια. Τὸ πρῶτο τετράδιο ἀποτελεῖται ἀπὸ 6 φύλλα χωρὶς ἀρίθμηση. Τὰ ὑπόλοιπα ἔχουν ἀπὸ 4 φύλλα τὸ καθένα. Οἱ συνολικά 344 ἀριθμημένες σελίδες, εἶναι ἀριθμημένες μετ' ἑλληνικοὺς ἀριθμοὺς (τμδ').

Στὴ σελίδα τοῦ τίτλου ὑπάρχει τὸ τυπογραφικὸ σῆμα τοῦ Ἰουλιανοῦ καὶ ἡ ἀμέσως ἐπομένη σελίδα εἶναι λευκὴ. Ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ Διακρούση εἶναι ἀφιερωμένη «Τῷ ἐντιμωτάτῳ καὶ χρησιμωτάτῳ ἐν ἄρχουσι Κυρίῳ Κυρίῳ Πάνῳ Ἱερομνήμονι τῷ ἐξ Ἰωαννίνων». Ἀκολουθεῖ ἓνα ἐπίγραμμα, στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ, τοῦ Ἀρσενίου Καλούδη, ἀπὸ 12 στίχους, ἀφιερωμένο στὸν ἴδιο «Πάνον τὸν Ἱερομνήμονα». Οἱ ἐπόμενες 4 σελίδες περιέχουν ἄλλη μιὰ εἰσαγωγὴ τοῦ Ἀκακίου Διακρούση. Μετὰ βρίσκεται ὁ πίνακας τῶν περιεχομένων: 55 ὁμιλίες στὰ Εὐαγγέλια ὅλου τοῦ Λειτουργικοῦ Ἑτους καὶ ἄλλες 11 στὰ Ἑωθινὰ Εὐαγγέλια.

Τὸ βιβλίον δωρήθηκε στὸ Κολλέγιο ἀπὸ ἓνα πρῶτον μαθητὴ ἰταλοαλβανό, ποὺ ὀνομαζόταν Ἰωσήφ Schirò, σίγουρα ἀπὸ τὴ Σικελία. Δυστυχῶς εἶναι ἀδύνατο νὰ βροῦμε ποῖος εἶναι ἀκριβῶς, γιὰτὶ ἀπὸ τὸ Κολλέγιο πέρασαν πολλοὶ μαθητὲς μ' αὐτὸ τὸ ὄνομα.

Τὴν ὑπαρξὴ αὐτοῦ τοῦ Κυριακοδρομίου τὴν εἶχε ὑποθέσει ὁ Κωνστ. Σάθας, *Νεοελληνικὴ Φιλολογία*, σελ. 314. Γνωρίζουμε ἐπίσης τὴν ἐκδοσὴ τοῦ 1675, τυπωμένη ἀπὸ τὸν Νικόλαο Γλυκὺ (βλ. Β.Η., τ. III, ἀρ. 714) καὶ τοῦ 1779 (βλ. Β.Η., τόμ. II, ἀριθ. 948).

Τὰ ἑνδεκα ἑωθινὰ εὐαγγέλια ἔχουν ἐξηγηθῇ ἀπὸ τὸν Γρηγόριο Ἀρχιεπίσκοπο Ταυρομενίας καὶ ἔχουν μεταφρασθῇ στὰ νεοελληνικά ἀπὸ τὸν Ἀγάπιο Λάνδο. Ὁ Διακρούσης ἐπιμελήθηκε, μόνο, τὴν ἐκδοσὴ (ὁ Σάθας ἔκανε σχετικὰ μιὰ σύγκριση, πιστεύοντας ὅτι τοὺς λόγους τοῦ Γρηγορίου τοὺς μετάφρασε ὁ Διακρούσης, βλ. Κ. Σάθα, *Νεοελληνικὴ Φιλολογία*, σελ. 410).

B XXVI 9/21.

33

ΨΑΛΤΗΡΙΟΝ ΤΩ ΔΑΒΙΔ: - ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ, Παρὰ Ἀνδρέα τῷ Ἰουλιανῷ: — ,αχνη'. Πουλίεται κοντὰ εἰς τὸν Πόντε τοῦ Ἀγίου Φαντίνου.

Σὲ σχ. 160, ἀπὸ 100 φύλλα χωρὶς ἀρίθμηση μοιρασμένα σὲ 12 τετράδια, ποὺ ἔχουν ὅλα ἀπὸ 8 φύλλα ἑκτὸς ἀπὸ τὸ τελευταῖον ποὺ ἔχει 12. Ἡ σελίδα ποὺ ἀκολουθεῖ τὸν τίτλον εἶναι λευκὴ, ἐνῶ στὸν τίτλον ὑπάρχει μιὰ ξυλογραφία τοῦ Δαβίδ.

φ. 2α: «Ὅπως ὀφείλει στιχολογεῖσθαι τὸ Ψαλτήριον ἐν ὅλῳ τῷ ἐνιαυτῷ».

φ. 2β: «Στίχοι εἰς τὸν Θεῖον Δαβίδ».

Τὰ 8 πρῶτα φύλλα στὴν ἀρχή, ἔχουν τυπωθῇ μετ' ὁμοῦ χρώματα, κόκκινο καὶ μαῦρο.

B All VI 1/4.

34

OKTΩHXOC: — CON PRIVILEGIO. ENETIHΣIN. Παρὰ Ἀνδρέα τῷ Ἰουλιανῷ: —, αχνθ'. Πουλίεται κοντὰ εἰς τὸν Πόντε τοῦ Ἀγίου Φαντίνου: —

Σὲ σχ. 16ο, ἀπὸ 8 τετράδια ποὺ τὸ καθένα ἔχει ἀπὸ 8 φύλλα, ὅλα χωρὶς ἀρίθμηση. Ὁ τίτλος, ποὺ ἔχει τρεῖς μικρὲς ξυλογγραφίες, καὶ τὸ φ. 3α εἶναι τυπωμένες καὶ μὲ κόκκινο μελάνι.

φ. 2β: Ξυλογγραφία τοῦ Ἀγίου Ἰωάννη τοῦ Δαμασκηνοῦ.

φ. 55α: Ξυλογγραφία τῆς Σταύρωσης τοῦ Χριστοῦ.

φ. 107β: Ξυλογγραφία τῆς Ἀνάστασης τοῦ Χριστοῦ.

B All VII 1/22.

35

APXIEPATIKON. LIBER PONTIFICALIS ECCLESIAE GRAECAE, NUNC PRIMUM EX REGIIS MSS. Euchologiis, aliisque probatissimis monumentis collectus, Latina interpretatione, Notis ac Observationibus Antiquitatis Ecclesiasticae plenissimis illustratus. Meditatione et labore ISAACII HABERTI, Episcopi Vabrensis, Doctoris Sorbonici, Regi à Consiliis. PARI-SIIS, Apud LUDOVICUM BILLAINE. M. DC. LXXVI. CUM PRIVILEGIO REGIS CHRISTIANISSIMI, ET APPROBATIONIBUS DOCTORUM.

Σὲ σχ. φύλλου, ἀπὸ 8 φφ. χωρὶς ἀρίθμηση στὴν ἀρχή, 750 σελίδες ἀριθμημένες γιὰ τὸ κείμενο καὶ τῇ λατινικῇ του μετάφραση, 9 φύλλα χωρὶς ἀρίθμηση μὲ τοὺς τύπους τῶν ἐπιστολῶν πρὸς τοὺς Πατριάρχες, Ἐπισκόπους καὶ Βασιλεῖς καὶ ἄλλα 4 φφ., καὶ αὐτὰ χωρὶς ἀρίθμηση, μὲ τὸν πίνακα τῶν περιεχομένων. Ὁ τίτλος εἶναι τυπωμένος μὲ δύο χρώματα, κόκκινο καὶ μαῦρο καὶ τὸν στολίζει μιὰ ξυλογγραφία ποὺ εἰκονίζει μᾶλλον τρεῖς Χάριτες. Ἡ ἐπόμενη σελίδα εἶναι λευκή. Στὰ πρῶτα 8 φφ., περιέχονται διάφορες ἀφιερώσεις, δύο Βοῦλλες, στὰ ἑλληνικά καὶ λατινικά τῶν παπῶν Λέοντος τοῦ Ι' καὶ Κλήμεντος τοῦ Ζ', καὶ τὸν «Σύλλαβο τῶν τίτλων» τοῦ βιβλίου.

Ἡ ἐκτύπωση ἔχει γίνῃ σὲ δύο κολῶνες (κείμενο καὶ μετάφραση) καὶ συνήθως στὸ περιθώριο ὑπάρχουν σημειώσεις. Πρὶν ἀπὸ κάθε κεφάλαιο ὑπάρχουν παρατηρήσεις στὰ λατινικά, λειτουργικοῦ περιεχομένου καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κάνουν σύγκριση μεταξὺ τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς λατινικῆς Λειτουργίας.

Οἱ Βοῦλλες τῶν δύο Παπῶν εἶναι μεγάλου ἱστορικοῦ καὶ λειτουργικοῦ ἐνδιαφέροντος, σχετικὰ μὲ τὶς σχέσεις τῶν λατίνων καὶ τῶν ἐλλήνων. Ἡ Βοῦλλα τοῦ Λέοντος τοῦ Ι', ποὺ δημοσιεύθηκε στίς 18 Μαρτίου τοῦ 1521 καὶ τέθηκε σὲ ἐφαρμογή μὲ εἰδικὴ Βοῦλλα τοῦ Κλήμεντος τοῦ Ζ' (26 Μαρτίου 1526): σύμφωνα μὲ τὴν ἀπόφαση τοῦ Λέοντος τοῦ Ι', οἱ Ἕλληνες ποὺ βρίσκονται σὲ κοινωνία μὲ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης εἶναι ἐλεύθεροι νὰ τελοῦν τὰ Ἱερὰ Μυστήριά τους σύμ-

φωνα με τις παραδόσεις τους χωρίς να εξαρτώνται ούτε λειτουργικά ούτε κανονικά από το Λατίνο 'Επίσκοπο του τόπου. 'Απαγορεύεται και στους Λατίνους και στους 'Ελληνες να αλλάζουν τις συνήθειές τους και τις παραδόσεις τους και να λάβουν συνήθειες του άλλου λειτουργικού Τυπικού. Διατάσσεται ακόμη να σταματήσουν όλες τις διαμάχες, πολύ συχνές εκείνη την εποχή, σχετικά με το ποιο Τυπικό είναι ανώτερο από το άλλο. Τα εκκλησιαστικά δικαστήρια πρέπει να κρίνουν σύμφωνα με τους κανόνες των οικουμενικών Συνόδων και των παπικών διαταγμάτων. 'Η τελευταία Σύνοδος του Βατικανού (1962 - 1965) αναγνώρισε την ισχύ αυτού του Διατάγματος, που είναι γνωστή με τις δύο αρχικές λέξεις «Accipimus Nuper» («'Ηκούσαμεν ἄρτι»), στο Διάταγμα «Οἱ 'Ανατολικές 'Εκκλησίες», παράγρ. 2, ύποσημείωση 2 (βλ. την ελληνική μετάφραση «Διάταγμα περί τῶν 'Ανατολικῶν Καθολικῶν 'Εκκλησιῶν», Typis Polyglottis Vaticanis, 1966, σελ. 4, όπου έχει ημερομηνία ἐκδόσεως 18η Μαΐου 1521). Βλ. σχετικά τὸ ἄρθρο τοῦ Γ. Πλουμίδη γὰς τίς Βοῦλλες στὰ «Θησαυρίσματα» 1970, σ. 228-266. 'Απεφάσισα νὰ ἀναφέρω στὸ συμπλήρωμά μου αὐτὸ τὸ 'Αρχιερατικὸ γιὰτὶ συμπληρώνει τὴν παράλληλη ἐκδοση τοῦ 'Ελληνικοῦ Εὐχολογίου ποὺ ἐπιμελήθηκε ὁ Goar (βλ. Β.Η. ΙΖ' αἰ., τ. V, ἔτος 1647, ἀρ. 82 καὶ Β.Η. ΙΗ' αἰ., τ. I, ἔτος 1730, ἀρ. 200).

B VI 5.

36

ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΑΡΙΟΝ ΠΕΡΙΕΧΟΝ τὴν τῶν Εὐαγγελιστῶν διαδοχὴν πόθεν ἀρχονται καὶ ποῦ καταλήγουσιν. 'Ετι δὲ κανόνια λε' ἐν οἷς εὐρίσκεται αἰείποτε τὸ εὐαγγέλιον τῶν κυριακῶν τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ, ὁμοίως καὶ τὸ ἑωθινὸν καὶ ποῖος ἤχος ψάλλεται ἐν ἐκάστη κυριακῇ. καὶ ἕτερα ἀναγκαῖα, περὶ τοῦ εὐρεῖν τὴν ἡμέραν τοῦ ἁγίου πάσχα, καὶ πασχάλιον διηγετικὸς Συντεθὲν παρ' 'Εμμανουήλου τοῦ Γλυζωνίου. CON PRIVILEGIO. 'Ενετίησι, παρὰ Νικολάφ τῷ Γλυκεῖ. ,αρχπς'.

Σὲ σχῆμα φύλλου, ἀπὸ 14 φφ. χωρίς ἀρίθμηση, μοιρασμένα σὲ δύο τετράδια (Α, Β) ποὺ τὸ πρῶτο ἔχει 8 καὶ τὸ δεῦτερο 6 φύλλα. 'Η ἐκτύπωση ἔχει γίνῃ με δύο χρώματα, κόκκινο καὶ μαῦρο. Στὴ σελίδα τοῦ τίτλου, ποὺ πλασιώνεται ἀπὸ μία ξυλογραφία, διακρίνεται τὸ τυπογραφικὸ σῆμα τοῦ τυπογράφου.

Βρίσκεται στὸν ἴδιο τόμο ποὺ περιέχει τὴν ἐκδοση τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Ἰδίου ἔτους (Β.Η. τ. II, ἀρ. 601) ποὺ εἶναι μιὰ ἐπανέκδοση γιὰτὶ τὸ λάθος ποὺ σημειώνει ὁ Legrand «ἀφειδέσει» ἔχει διορθωθῇ σὲ «ἀφειδέσι». 'Η ἐπόμενη ἐκδοση εἶναι τοῦ 1687 ἀπὸ τὸν Νικόλαο Σάρο (Β.Η., τ. II, ἀρ. 613).

B VI 6/11.

37

ΒΙΒΑΙΟΝ ΤΟΥ ΙΑΝΝΟΥΑΡΙΟΥ ΜΗΝΟΣ Περιέχον τὴν πρέπουσαν αὐτῷ ἄπασαν 'Ακολουθίαν. Νεωστὶ Μετατυπωθὲν παρὰ Νικολάφ τῷ Σάρφ. Καὶ μετ' ἐπιμελείας Νικοδήμου 'Ιεροδιακόνου Βαβατενοῦς τοῦ ἐκ Λεβαδείας διορθωθέν. CON PRIVILEGIO. 'Ετει ἀπὸ τῆς

ἐν σάρκου οἰκονομίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ,αχπθ'. ENE-TIHSEIN 1689 Σεπτεμβρίου 15.

Σὲ 4ο σχῆμα, ἀπὸ 18 τετράδια ποὺ τὸ καθένα περιέχει ἀπὸ 8 φύλλα, ἐκτὸς ἀπο τὸ τελευταῖο ποὺ περιέχει 5. Ἔτσι, ὑπάρχουν συνολικὰ 282 σελίδες τυπωμένες σὲ δύο κολῶνες μὲ δύο χρώματα, κόκκινο καὶ μαῦρο. Στὸ κάτω μέρος τοῦ τίτλου διακρίνεται τὸ τυπογραφικὸ σῆμα τοῦ Σάρου καὶ ἡ σελίδα ποὺ ἀκολουθεῖ εἶναι λευκὴ. Οἱ σελίδες ποὺ ἀκολουθοῦν ἀριθμοῦνται μὲ ἀραβικοὺς καὶ ἑλληνικοὺς ἀριθμοὺς.

B VII 4/18

38

CALLIGRAPHIA ORATORIA LINGUAE GRAECAE AD Proprietatem, elegantiam, et copiam Graeci sermonis parandam utilissima. AUCTA, ET EMENDATA Ad usum SEMINARII PATAVINI. PATAVII, Typis Seminarii Patavini. SUPERIORUM PERMISSU. Opera Joannis Cagnolini. MDCXCII.

Σὲ σχῆμα 16ο, ἀπὸ 8 σελίδες στὴν ἀρχή, χωρὶς ἀρίθμηση, ἄλλες 743 γιὰ τὸ κείμενο καὶ στὸ τέλος ἄλλες 129 γιὰ τὸν πίνακα τῶν λατινικῶν καὶ τῶν ἑλληνικῶν λέξεων. Ἡ τελευταία σελίδα, ὅπως καὶ ἐκείνη ποὺ ἀκολουθεῖ τὴ σελίδα τοῦ τίτλου, εἶναι λευκὴ. Τὰ τρία φύλλα ποὺ ἀκολουθοῦν τὸν τίτλο περιέχουν τὴν ἀφιέρωση τοῦ ἔργου «εἰς τὸν Νικόλαο Καλιάχιο ἀπὸ τὴν Κρήτη, δόκτορα τῆς ἱερᾶς Θεολογίας καὶ τῆς Φιλοσοφίας καὶ ἐξαίρετο καθηγητὴ τῶν Οὐμανιστικῶν ἐπιστημῶν στὸ Γυμνάσιο τῆς Παδούης». Αὐτὸς ἦταν καὶ ὁ λόγος ποὺ μὲ ὤθησε νὰ συμπεριλάβω στὸ συμπλήρωμά μου αὐτὸ τὸ βιβλίο. Ἐξ ἄλλου, ξέρουμε ὅτι τὴν ἴδια περίοδο στὸ Ἱεροσπουδαστήριό τῆς Παδούης τυπώνονται μερικὲς ἐκδόσεις στὰ ἑλληνικὰ (βλ. στὶς βιοβιβλιογραφικὲς σημειώσεις, ἀρ. 8) ποὺ προϋποθέτουν τὴν ὑπαρξὴ Ἑλλήνων καθηγητῶν καὶ διορθωτῶν. Ξέρουμε θετικὰ ὅτι διορθωτὴς ὑπῆρξε κάποιος Παπαδόπουλος (Papadopoli, βλ. Gius. Bellini, *La Tipografia del Seminario di Padova*, Padova 1927, p. 22, ποὺ πρόκειται μᾶλλον γιὰ τὸ Νικόλαο Παπαδόπουλο, παλαιὸ μαθητὴ τοῦ Κολλεγίου καὶ ἀργότερα καθηγητὴ στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Παδούης).

Γιὰ τὸν Νικόλαο Καλιάχη (στὸ βιβλίο ἀναφέρεται τὸ ὄνομά του στὰ λατινικὰ CALIACHIO) βλ. Nic. Papadopouli, *Historia Gymnasii Patavini*, Venetiis 1726, t. I, p. 186, 190, 383· B.H., IZ' αἰ., τ. V, σελ. 363-369 καὶ K. Σάθα, *Νεοελληνικὴ Φιλολογία*, σελ. 378 - 379.

B XV 5/8.

39

ΤΡΙΩΔΙΟΝ ΨΥΧΩΦΕΛΕΣΤΑΤΟΝ, Περιέχον τὴν πρέπουσαν ἐν τῇ ἁγία καὶ μεγάλῃ Τεσσαρακοστῇ ἅπασαν Ἀκολουθίαν. Νεωστὶ μετατυπωθέν, καὶ Ἐπιμελεῖα Διορθωθέν. ΕΝΕΤΙΗΣΙ, Παρὰ τῷ Νικολάῳ Σάρῳ. ,αψά'.

Σὲ 4ο σχῆμα, ἀπὸ 492 σελίδες, τυπωμένες μὲ δύο χρώματα, κόκκινο καὶ μαῦρο, καὶ μοιρασμένες σὲ 31 τετράδια πού ἔχει τὸ καθένα ἀπὸ 8 ἐκτὸς ἀπὸ τὸ τελευταῖο (Hh) πού ἔχει 6 φύλλα. Στὸ κάτω μέρος τοῦ τίτλου διακρίνεται τὸ τυπογραφικὸ σῆμα τοῦ Σάρου καὶ ἡ φράση ΜΙΜΗΤΑΙ ΕΣΤΕ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ. Ἡ ἐπόμενη σελίδα εἶναι λευκή. Ἔχουν δυστυχῶς κοπῇ, ἀπὸ τυφλὸ φανατισμό, οἱ σελίδες 191 - 198, πού περιεῖχαν τὴν Ἀκολουθία τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ. Τὸ ἀντίτυπο προέρχεται ἀπὸ ἓνα ἀλβανόφωνο χωριὸ τῆς Καλαβρίας, ἀπ' ὅπου ὁ γνωστὸς βυζαντινολόγος π. Placido de Meester (1873-1950), πρῶν καθηγητῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Κολλεγίου, εἶχε μεταφέρει στὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Κολλεγίου μιὰ καλὴ συλλογὴ ἑλληνικῶν λειτουργικῶν βιβλίων.

Στὸ λευκὸ φύλλο πού εἶναι κολλημένο στὸ δερμάτινο ἐξώφυλλο, εἶναι γραμμένες οἱ ἐξῆς ἱστορικῆς εἰδήσεις :

Σελ. α: «Oggi 10 Maggio 1780 fu compra(to) questo Libro da me Giorgio Smilaro da Giuseppe Magniacauallo di S. Cos.^{no} per Carlini -uenti».

«Alle 8 di 8bre fù accasato Francesco Smilaro con Barbara d' Agostino delli Plataci, acominciare dell' anno [1775] in giorno di Domenica.

à 15 9bre naque Dionigio figlio legitimo di Francesco Smilaro, e Barbara di Agostino giusto al cantar del gallo in giorno di Lunedì, di farmi il compadre fù D. Ignazio Pasquale Governa (... ..), e la comara la fù Camed(e)ca di Castroreggio 1776.

à 3 9bre giusto a mezza notte de la Domca naque Saluatore Smilaro figlio legitimo di Franco Smilaro e Barbara Di Agostino compré Gio. Franco Smilaro l'anno 31 luglio 1782=1782=1782

à lo Xbre 1784 naque Maria Antonia Smilaro giusta nezza notte del Giouedi festa della (...:λέξη σβησμένη, ἴσως Immacolata) Concezzione di Maria Verge figa legitima di Franco Smilaro e Barbara Agostini, commara la mog di Leonardo Buuolo 1784 Ed a 21 7bre 1785 cessò di uiuere per questo mondo ed andiede a godere la gloria di Dio.

a 7 maggio 1787. Nacque Vincenzo Maria Smilaro figo Legitimo di Franco Smilaro e Barbara d' Agostino di Plataci Compré zio Giuseppe Smilaro e la Moge M.S.»

Στὸ τέλος τοῦ βιβλίου:

«Li miei figlioli Piero et Ant. anderno nella Scuola di Don Brigante à 6 Marzo 1724 àgno cinque il mese».

Τὸ χωριὸ πού ἀναφέρεται στὴν ἀρχὴ εἶναι S. Costantino Albanese, στὴν ἐπαρχία τῆς Cosenza στὴν Καλαβρία, ὅπου ὑπάρχει ἀκόμη ἡ οἰκογένεια Magno-cavallo.

B VII 5/17.

SPECIMEN ORIENTALIS ECCLESIAE ab origine ad Concilium Nicaenum primum. Ab alumnis Collegii Graecorum exhibitum: IN QUO Ad usum eiusdem Collegii paucis exponitur,

quae fuerit Orientalis Ecclesia primis tribus à Christo saeculis, et quid senserit de Primatu Petri, et Romani Episcopi. Adjecta brevi Paraenisi, qua Photiani Orientales ad Catholicam unionem sub CLEMENTE XI. Graecae Nationis amantissimo revocantur. AUTHORE JO. BAPTISTA SALERNI SOC. JESU. ROMAE, Typis Antonii de Rubeis, 1702. SUPERIORUM PERMISSU.

Σὲ 160 σχῆμα, ἀπὸ 16 τετράδια. Τὸ πρῶτο (*), ἀπὸ 10 φύλλα χωρὶς ἀρίθμηση, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ 1β, 2β καὶ 10β εἶναι λευκὰ ἐνῶ τὰ ὑπόλοιπα περιέχουν τὴν προσφορὰ τοῦ ἔργου στὸν Πάπα Κλήμη τὸν ΙΑ', τὸν πίνακα τῶν περιεχομένων καὶ τὸν κατάλογο τῶν μαθητῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κολλεγίου ποὺ ἔγραψαν αὐτὸ τὸν τόμο (βλ. παρακάτω). Τὰ ὑπόλοιπα τετράδια ἔχουν ἀπὸ 8 φύλλα τὸ καθένα, δηλ. συνολικὰ 240 σελίδες ἀριθμημένες.

Σελ. 18 (φ. 9β χωρὶς ἀρίθμηση) :

ALUMNORUM NOMINA Qui publicè hoc Specimen exhibuere in Collegio Graecorum de Urbe. Gregorius Arena Monachus Basilianus Cryptaeferr. Exhibuit praefationem. Nicolaus de Marchis Albanensis Oriundus Primam narrationis partem. Apostolus Nina Corcyraeus Alteram narrationis partem. Joannes Patusa Atheniensis Defendit propositiones polemicas. Victor Caridius Cephalenius Habuit Orationem paraeneticam. Joannes Andreas Gritti Typaldus Cephalenius Habuit gratiarum actionem.

Πρόκειται γιὰ Ἀσκήσεις καὶ ὁμιλίες ποὺ συχνὰ ἔπρεπε νὰ παρουσιάσουν οἱ μαθητές. Ξέρουμε, θετικά, ὅτι ἀπ' τὰ παλαιότερα χρόνια οἱ μαθητὲς ἔκαναν μεταξὺ τους διαγωνισμοὺς ποιητικoὺς (βλ. Ζαχ. Τσιρπανλῆ, *Κωνσταντῖνος Καλοκρατῆς, ἕνας ἄγνωστος λόγιος ἀπὸ τῆ Βέροια*, «Μακεδονικά» 9 (1969), σελ. 269 - 270) καὶ ἔπρεπε νὰ μιλήσουν δημόσια στὴ γιορτὴ διαφόρων Ἀγίων καὶ μιὰ ἢ δύο φορές τὸ χρόνο μπροστὰ στὸν Πάπα, στὴν ἑλληνικὴ καὶ στὴ λατινικὴ γλῶσσα (βλ. R. Netzhammer, *Τὸ Ἑλληνικὸν Κολλέγιον ἐν Ρώμῃ*, «Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος» 9 (1926), σελ. 638). Πιστεύω ὅτι βρισκόμαστε μπροστὰ σὲ κάτι τὸ ἀνάλογο: ἕνας μαθητὴς κάνει τὴν εἰσαγωγὴ, ἀκολουθοῦν 4 Ὀμιλίες ἀπὸ ἄλλους 4 μαθητὲς καὶ τελειώνει ἡ τελετὴ μὲ ἕνα ἐπίλογο εὐχαριστιῶν. Αὐτὴ ἡ τελετὴ θὰ πρέπει νὰ ἔγινε μᾶλλον τὸ 1700 ἢ τὸ ἀργότερο τὸ 1701 (πρβλ. καὶ τὴν ἡλικία τῶν μαθητῶν ποὺ παραθέτω παρακάτω). Ἡ ἐργασία τοῦ π. Salerno θὰ ἦταν νὰ συλλέξῃ αὐτὲς τὲς Ὀμιλίες, ἴσως νὰ τὲς διορθώσῃ καὶ νὰ τὲς δημοσιεύσῃ. Ἀργότερα, τὸ 1706, ὁ π. Salerno δημοσίευσε τὴ δική του ἐργασία, μὲ τὸν ἴδιο τίτλο ἀλλὰ κατὰ τρόπο ἐπιστημονικώτερο, ποὺ ἐξετάζει τὸ ἴδιο θέμα ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ προηγεῖται τῆς πρώτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου τῆς Νικαίας (325) μέχρι τὴν ἀρχὴ τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως (381).

Ἕνα σύντομο βιογραφικὸ σημεῖωμα γιὰ ὅλα τὰ πρόσωπα ποὺ ἔλαβαν μέρος στὴ σύνταξη αὐτοῦ τοῦ βιβλίου :

1) Ὁ Giovanni Battista Salerno γεννήθηκε τὸ 1670 στὴ Νεάπολη (DTC, XIV 1, κολ. 1033 - 34) ἢ στὴ Cosenza (*Enciclopedia Cattolica*, 10, 1662). Δίδαξε στὸ Ἑλληνικὸ Κολλέγιο Ἱστορίαν καὶ Ἀπολογητικὴν. Εἶναι ἐσφαλμένη ἡ ὑπόθεση ποὺ κάνει ὁ Rayez στὸ DTC, ὅτι δηλαδὴ ὁ Salerno ὑπῆρξε διευθυντὴς τοῦ

Κολλεγίου για έξι χρόνια. Στο 'Αρχείο της Propaganda (*Scritture riferite nei Congressi, Collegio Greco di Roma*, vol. I (1577-1779), φ. 181) υπάρχει ο όρκος που έδωσε όταν ονομάστηκε αντικαταστάτης-διευθυντής (Pro-Rettore), με ημερομηνία 21 'Οκτωβρίου 1702. Ξέρουμε θετικά (βλ. «Σύνδεσμος» 2 (1939), σελ. 21) ότι την ίδια περίοδο (1701 - 1706) διευθυντής ήταν ο 'Ιησουΐτης Orazio Olivieri. 'Υπήρξε ειδικός άπεσταλμένος του Πάπα Κλήμη ΙΑ' στην Αύλη του 'Ιωσήφ του Α' και του Καρόλου ΣΤ' στη Βιέννη. 'Ονομάστηκε Καρδινάλιος τὸ 1719 και πέθανε στις 30 'Ιανουαρίου 1729. 'Εκτός απ' αυτό τὸ έργο έγραψε και ένα άλλο, στὰ λατινικά πάντα, που χάθηκε και όπου εξέταζε τὸ θέμα: «Περὶ τῆς θεμιτῆς κοινωνίας εἰς τὰ 'Ιερὰ μεταξὺ Λατίνων καὶ 'Ελλήνων». Βλ. επίσης εἰς «Bessarione» 7 (1902), τ. 3, σελ. 295.

2) 'Ο Γρηγόριος Arena γεννήθηκε στὴ Μεσσήνη τῆς Σικελίας τὸ 1678. Γονεῖς του, ὁ 'Αντώνιος καὶ ἡ Angela Arena. 'Εγινε δεκτὸς στὸ Κολλέγιο στίς 17 Νοεμβρίου τοῦ 1696 όπου σπούδασε Λογική, Φυσική καὶ πῆρε τὸ δίπλωμα στὴ Φιλοσοφία καὶ στὴ Θεολογία. 'Ανεχώρησε γιὰ τὴ πατρίδα του, όπου ἀργότερα δίδαξε τὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα, στίς 4 Μαΐου 1703 (ΑΕΚ τ. 14, φφ. 43β-44α).

3) 'Ο Νικόλαος de Marchis γεννήθηκε στίς 4 Νοεμβρίου 1678 στὴν πόλη Lungro τῆς Καλαβρίας. Γονεῖς του ὁ Garlo de Marchis καὶ ἡ Vittoria Conetia. Στίς 23 Νοεμβρίου 1693, σὲ ἡλικία 14 ἐτῶν, ἔγινε δεκτὸς στὸ Κολλέγιο όπου καὶ σπούδασε Λογική, Φυσική καὶ Μεταφυσική. Χειροτονήθηκε ἱερέας στὴν 'Εκκλησία τοῦ Κολλεγίου καὶ ἀφοῦ πῆρε τὸ δίπλωμα στὴ Φιλοσοφία καὶ Θεολογία, ἀνεχώρησε στίς 4 'Ιουνίου τοῦ 1704 (ΑΕΚ τ. 14, φφ. 42β-43α).

4) 'Ο 'Απόστολος Νίνα ἢ Μίχος, γεννήθηκε στὴν Κέρκυρα τὸ 1680. Γονεῖς του ὁ Χριστόφορος Νίνα καὶ ἡ Μαρία Κωνσταντίνου. 'Εγινε δεκτὸς στὸ Κολλέγιο σὲ ἡλικία 12 ἐτῶν, στίς 28 Νοεμβρίου 1692. Σπούδασε στὸ Ρωμαϊκὸ Κολλέγιο γιὰ 3 χρόνια. Τελικά, ἐκτός ἀπὸ τὸ δίπλωμα στὴ Φιλοσοφία καὶ Θεολογία, εἶχε σπουδάσει Γραμματική, Κλασσικὰ μαθήματα καὶ Ρητορική. Χειροτονήθηκε στὴ Βενετία, ὕστερα ἀπὸ ἄδεια τοῦ Καρδινάλιου προστάτη τοῦ Κολλεγίου, ἀπ' όπου ἔφυγε στίς 31 Μαρτίου 1704. Στὴ Βενετία, δίδαξε στὸ Φροντιστήριό τοῦ Θωμᾶ Φλαγγίνη ἀπὸ τὸ 1711 μέχρι τὸ 1714 (βλ. 'Ιωάν. Βελούδου, 'Ελλήνων 'Ορθοδόξων ἀποικία, ἐν Βενετίᾳ, Βενετία 1893, σελ. 120, όπου ἀναφέρεται τὸ ἐπίθετό του «Μῖκος» ἀπὸ τὴν Παραμυθιά). 'Υπηρέτησε ἐπίσης καὶ σὰν ἐφημέριος τοῦ 'Αγίου Γεωργίου ἀπὸ τὸ 1714 (βλ. 'Ι. Βελούδου, 'Ελλήνων 'Ορθοδόξων ἀποικία σελ. 182). Πέθανε στὴ Ρώμη, στίς 5 Μαρτίου 1725 (ΑΕΚ τ. 14, φφ. 41β - 42α).

5) 'Ο 'Ιωάννης Πατούσας γεννήθηκε στὴν 'Αθήνα τὸ 1677. Γονεῖς του ὁ Σταμάτης καὶ ἡ Σαμαλτάνα Πατούσα. 'Εγινε δεκτὸς στὸ Κολλέγιο στίς 11 Νοεμβρίου 1690. Σπούδασε Οὐμανιστικὲς ἐπιστῆμες, Γραμματική, Ρητορική, Φιλοσοφία καὶ Θεολογία όπου καὶ ἔλαβε τὸ δίπλωμα διδάκτορος. Χειροτονήθηκε ἱερέας στὴν 'Εκκλησία τοῦ 'Αγίου 'Αθανασίου. 'Ανεχώρησε ἀπὸ τὸ Κολλέγιο στίς 24 'Οκτωβρίου 1702 (ΑΕΚ φφ. τ. 14, φφ. 40β-41α). Σχετικὰ μετὰ τὴν δράση του, βλ. Κ. Σάθα, *Νεοελληνικὴ Φιλολογία*, σελ. 461 (με ὠρισμένες ἀνακρίβειες), 'Ι. Βελούδου, 'Ελλήνων 'Ορθοδόξων ἀποικία, σελ. 120 καὶ 182, Κ. Μέρτζιου, *Οἱ 'Αθηναῖοι ἱεροδιδάσκαλοι Πατοῦσαι ἐν Βενετίᾳ*, «'Αθηναϊκά» 22 (1963), σελ. 3.

6) 'Ο Βίκτωρ Κ(λ)αρύδης γεννήθηκε στὴν Κεφαλληνία τὸ 1581. Γονεῖς του ὁ Πανδέσιμος Κ(λ)αρύδης καὶ ἡ Μαρία Μετασάνα. 'Εγινε δεκτὸς στὸ Κολλέγιο τὴν

1η Ἀπριλίου 1696 ὅπου καὶ σπούδασε Γραμματική, τοὺς Κλασσικούς, Οὐμανιστικές ἐπιστῆμες, Ρητορική καὶ Φιλοσοφία ὅπου καὶ πῆρε τὸ δίπλωμα. Ἀνεχώρησε ἀπὸ τὸ Κολλέγιο στὶς 20 Ἰουνίου τοῦ 1703, ὕστερα ἀπὸ ἰδιαίτερη ἄδεια τοῦ Καρδινάλιου Προστάτη τοῦ Κολλεγίου γιὰ οἰκογενειακοὺς λόγους. Ὑπηρετήσε σὰν ἀρχίατρος στὸ στόλο τῆς Βενετίας ἀπὸ τὸ 1716 μέχρι τὸ 1718. Ἀργότερα ἔγινε διευθυντὴς τοῦ στρατιωτικοῦ νοσοκομείου τοῦ Ἀργοστολίου (ΑΕΚ τ. 14, φφ. 43β-44α καὶ «Μεγάλη Ἑλληνική Ἑγκυκλοπαίδεια» 13, σελ. 918).

7) Ὁ Ἰωάννης Ἀνδρέας Γρίττης Τυπάλδος γεννήθηκε τὸ 1686 στὴν Κεφαλληνία. Ὁ πατέρας του ὀνομαζόταν Βελισσάριος (ΑΕΚ τ. 53, φ. 329α, ὅπου βρίσκεται ὁ ὄρκος του). Ἐγινε δεκτὸς στὸ Κολλέγιο στὶς 21 Ἰουνίου 1698 καὶ σπούδασε Φιλοσοφία καὶ κλασσικοὺς συγγραφεῖς. Ἀνεχώρησε ἀπὸ τὸ Κολλέγιο στὶς 7 Δεκεμβρίου 1706 γιὰ νὰ γίνη Ἰησοῦτης (ΑΕΚ τ. 14, φφ. 44β-45α). Τὸ 1752 δημοσίευσε ἕνα τρίτομο ἔργο στὰ ἰταλικά μὲ τίτλο: «Ὁδηγὸς πρὸς τὴν ἀληθινὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Β.Η., ΙΗ' αἰ., τ. Ι, ἀρ. 411). Εἰς ΔΤΚ, τ. 15¹, κολ. 1141, ἀναφέρεται σὰν πατρίδα τοῦ Τυπάλδου ἡ Χίος. Πέθανε στὶς 30 Μαΐου τοῦ 1760. Βλ. γιὰ περισσότερα στοιχεῖα στὴ «Μεγάλη Ἑλληνική Ἑγκυκλοπαίδεια» 23, σελ. 492.

Στὸ Ἀρχεῖο τοῦ Κολλεγίου ὑπάρχουν 4 τόμοι χειρόγραφοι ποὺ φέρουν τὸ ὄνομα τοῦ Τυπάλδου, γραμμένοι ὅλοι στὰ λατινικά:

α) Χειρόγραφο 32: *AMDG PHYSICA GENERALIS P. IOANNIS ANDREAE TIPALDI*. Πρόκειται γιὰ ἕνα σύγγραμμα φιλοσοφικὸ ποὺ βασίζεται στὸ βιβλίον τοῦ Ἀριστοτέλη «Περὶ Φυσικῆς ἀκροάσεως».

β) Χειρόγραφο 34: Στὸ τέλος τοῦ τόμου βρίσκεται τυπωμένο ἕνα μονόφυλλο ποὺ περιέχει 45 «Θέσεις» ἀπὸ τὴ «Λογική», ἀπὸ τὸ «Βιβλίον τῶν Φυσικῶν», ἀπὸ τὸ βιβλίον «Περὶ οὐρανοῦ», ἀπὸ τὸ βιβλίον «Περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς», ἀπὸ τὸ βιβλίον «Περὶ Ψυχῆς» καὶ ἀπὸ τὸ βιβλίον «Τὰ μετὰ τὰ φυσικά» τοῦ Ἀριστοτέλη καὶ τὶς ὁποῖες «Θέσεις» ὑπεράσπισε δημόσια ὁ Ἀνδρέας Τυπάλδος στὸ Ρωμαϊκὸ Κολλέγιο στὶς 3 Αὐγούστου 1706. Σ' αὐτὸ τὸν τόμο, ὁ Τυπάλδος ἀναπτύσσει αὐτὲς τὶς «Θέσεις».

γ) Χειρόγραφο 35: Διαιρεῖται ὁ τόμος σὲ δύο μέρη: τὸ πρῶτο, ἀπὸ 307 σελίδες, περιέχει τὴν «Ἐλάσσονα Λογικὴν» καὶ τὸ δεύτερο, ἀπὸ 376 σελίδες, τὴ «Μείζονα Λογικὴν» γραμμένες ἀπὸ τὸν Τυπάλδο ποὺ ἀκολουθεῖ τὴν Ἀριστοτελικο-Σχολαστικὴ ὁρολογία.

δ) Χειρόγραφο 38: Στὸ τέλος καὶ αὐτοῦ τοῦ χειρογράφου ὑπάρχει τὸ μονόφυλλο ποὺ περιέχει 21 «Θέσεις» ἀπὸ τὴ Λογική. Στὸ σημεῖο ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ ἦταν συμπληρωμένο ἀπὸ τὸ ἔτος, μῆνα, μέρα καὶ ὥρα ποὺ ὁ Τυπάλδος θὰ ὑπεράσπιζε αὐτὲς τὶς «Θέσεις» του, ὑπάρχει κενό. Πάντως ἡ ὑπεράσπιση θὰ ἔγινε πάντα στὸ Ρωμαϊκὸ Κολλέγιο ἢ τὸ 1704 ἢ τὸ ἀργότερο τὸ 1705, γιὰ τὸ μονόφυλλο φέρει γιὰ ἔτος ἐκτυπώσεως τὸ 1704.

B XXIX 1/22.

ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ Πράξεις καὶ Ἐπιστολαὶ ἀπ' Ἐκκλησίας καθ' ἑκάστην κηρυττόμεναι. Νεωστὶ μετατυπωθεῖσαι τε, καὶ διορθωθεῖσαι.

‘Η πίστις ἡμῶν οὐκ ἐν σοφίᾳ ἀνθρώπων ἀλλ’ ἐν δυνάμει Θεοῦ. ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ. Παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. ,αψκ’.

Σὲ 8ο σχῆμα, ἀπὸ 20 τετράδια πού τὸ καθένα ἔχει ἀπὸ 16 σελίδες ἀριθμημένες ἐκτὸς ἀπὸ τὸ τελευταῖο πού ἔχει 8. Συνολικὰ ἔχει 312 σελίδες, τυπωμένες μὲ δύο χρώματα, κόκκινο καὶ μαῦρο. Ἡ σελ. 2 εἶναι λευκή. Ὁ τίτλος περιβάλλεται ἀπὸ διάφορες ξυλογραφίες καὶ στὸ κάτω μέρος τῆς σελίδας διακρίνεται τὸ τυπογραφικὸ σῆμα τοῦ τυπογράφου. Τὸ ἐδάφιο τοῦ τίτλου εἶναι παρμένο ἀπὸ τὴν Α’ πρὸς Κορινθίους, κεφ. 2, ἐδάφιο 5.

B VII 3/11.

42

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ Τῶν Βιβλίων τοῦ Κυρίου ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΑΡΟΥ
Τὰ ὅποια κρατεῖ εἰς τὸ σπῆτι τοῦ Ἀντώνιος ὁ Βόρτολις ὁ Τυπογράφος, ὅπου κατοικᾷ σιμὰ εἰς τὸν ἅγιον Γεώργιον τῶν Ρωμαίων, εἰς τὰ φονταμένα τοῦ Σάν Λωρέντζου, εἰς Βενετίαν. ,αψκ’ 1720.

Σὲ σχ. 16ο, ἀπὸ 4 φύλλα χωρὶς ἀρίθμηση. Ὁ κατάλογος περιέχει τοὺς τίτλους 114 βιβλίων, μερικὰ σὲ περισσότερες ἐκδόσεις. Στὸ τέλος τοῦ καταλόγου: «Καὶ ἄλλα διάφορα Σχολαστικά Λατινικά, καὶ Ἰταλικά πάσης λογῆς, εἰς χρῆσιν τῶν σπουδαίων. Ἀντώνιος Βόρτολις ὁ Τυπογράφος».

Ἀμέσως ἔπειτα ὑπάρχει μιὰ σημείωση τοῦ τυπογράφου. Τὴν ἀντιγράφουμε: «Ἐπειδὴ καὶ ἔδειξα ἀπ’ ἀρχῆς ἐγκάρδιον διάθεσιν, καὶ ἐξαίρετον σέβας πρὸς τὸ περιβόητον Γένος τῶν Ρωμαίων, τυπώνοντας μὲ πᾶσαν ἐπιμέλειαν τὰ βιβλία τους, καὶ διορθώνοντας τα ἀπὸ πολλὰ σφάλματα, ὅπου εἶχαν. Διὰ τοῦτο ἔκρινα ἄξιον καὶ τώρα νὰ δηλοποιήσω εἰς ὅλους ἐκείνους, ὅπου ἔχουν χειρόγραφα Βιβλία διδασκαλικά, πολυμαθῆ, καὶ διὰ τὸ Γένος ὠφέλιμα· ὅτι ἐγὼ μὲ κάθε εὐχαρίστησιν καὶ μὲ ἰδίαν μου ἐξοδὸν θέλω τὰ δώσω εἰς φῶς, ἂν ὄντως εἶναι τοιαῦτα, καὶ ἂν οἱ συγγραφεῖς εὐχαριστοῦνται ν’ ἀγοράσουν ἓνα ἀρκετὸν ἀριθμὸν ἀπὸ τὰ ἴδια βιβλία, κατὰ τὴν τιμὴν καὶ τὰς συνθήκας, ὅπου θέλομεν κάμῃ, ὅταν μοῦ γράψουν, καὶ μοῦ πέσουν ἀρχέτυπα χειρόγραφα, νὰ τὰ ἰδῶ καὶ ἐγὼ, διὰ νὰ ἡμπορέσω τοιοῦτοτρόπως νὰ συμφωνήσωμεν συναλλήλως».

Βρίσκεται δεμένο μὲ τὸ ἐπόμενο βιβλίο.

B VII 1/24.

43

ΟΚΤΩΗΧΟΣ, Νεωστὶ μετατυπωθεῖσα, καὶ ἀπιμελῶς διορθωθεῖσα. ΕΝΕΤΙΗΣΙ, Παρὰ Νικολάῳ τῷ Σάρῳ. Ἐν ἔτει ,αψκ’.

Σὲ 16ο σχῆμα, ἀπὸ 13 τετράδια (Α - Ν) πού τὸ καθένα ἔχει ἀπὸ 32 σελ. ὅλες ἀριθμημένες. Συνολικὰ 208 σελίδες, ἀπὸ τίς ὅποιες, ἡ 2 εἶναι λευκή, ἡ 7 καὶ ἡ 8 ἔχουν χαθῆ καὶ ἡ 208 ἔχει γιὰ ἀρίθμηση 206. Στῇ σελίδα τοῦ τίτλου διακρίνεται τὸ τυπογραφικὸ σῆμα τοῦ Σάρου. Στῇ σελ. 6 ὑπάρχει μιὰ ξυλογραφία τοῦ

Ἀγ. Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, στή σελ. 102 τῆς Σταύρωσης τοῦ Χριστοῦ καὶ στή σελ. 200 τῆς Ἀνάστασης.

B VII 1/24.

44

TRIUMPHUS VERITATIS De Reali Praesentia CHRISTI DOMINI in Eucharistia CONTRA JACOBUM PICENINUM A LUDOVICO SANT' ANDREA ANDRUZZI VENETO ELABORATUS. AC SANCTISSIMO D. N. BENEDICTO XIII P.O.M. DEDICATUS. ROMAE MDCCXXV. Typis Antonii de Rubeis in via Seminarii Romani. SUPERIORUM PERMISSU.

Σὲ 8ο σχῆμα, ἀπὸ 272 σελίδες ἀριθμημένες, 16 στὴν ἀρχὴ γιὰ τὴν εἰσαγωγὴ καὶ χωρὶς ἀρίθμηση καὶ ἄλλες 8 στὸ τέλος γιὰ τὰ περιεχόμενα. Ἡ σελίδα τοῦ τίτλου εἶναι τυπωμένη με δύο χρώματα, κόκκινο καὶ μαῦρο. Ἡ σελίδα ποὺ ἀκολουθεῖ εἶναι λευκὴ, ὅπως καὶ ἡ τελευταία.

Γιὰ τὸ συγγραφέα, ἀπὸ τὴν Ἀμμόχωστο τῆς Κύπρου καὶ παλαιὸ μαθητὴ τοῦ Κολλεγίου (1684 - 1757), βλ. «Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαίδεια», 4, 664· DTC 1,664 (μονογραφία γραμμένη ἀπὸ τὸν L. Petit) καὶ Dictionnaire d'Histoire et de Géographie ecclésiastique, 2, 1805 - 6.

B XXX 1/15.

45

REPERTORIUM ICONOMACHIAE, PER JACOBUM PICENINUM REVIVISCENTIS, AB ALOYSIO ANDRUZZI SANTANDREA Em^{mo}, ac Rev^{mo} S.R.E. Card. FRANCISCO ANTONIO FINY DICATUM. Additi sunt tres Indices, Capitum, SS. Patrum, & Rerum notatu digniorum. VENETIIS. TYPIS ALBRITIANAE SOCIETATIS. ANNO SAL. MDCCXXIX. ET SOCIETATIS V.

Σὲ 8ο σχῆμα. Στὴν ἀρχὴ τοῦ βιβλίου ὑπάρχουν 20 σελίδες χωρὶς ἀρίθμηση γιὰ τοὺς πίνακες ποὺ ἀναφέρει στὸν τίτλο καὶ γιὰ τὴν προσφορὰ τοῦ βιβλίου στὸν Καρδινάλιο. Ἀκολουθοῦν XVI σελίδες γιὰ τὸν πρόλογο καὶ ἄλλες 296 γιὰ τὸ κείμενο ποὺ διαιρεῖται σὲ τρία βιβλία. Στὴν τελευταία σελίδα ὑπάρχει ἡ ἄδεια γιὰ τὴν ἐκτύπωση ἀπὸ τὴν Padova, με ἡμερομηνία 8 Ὀκτωβρίου 1729. Ἡ σελίδα ποὺ ἀκολουθεῖ τὸν τίτλο εἶναι λευκὴ.

Στὴ σελίδα τοῦ τίτλου ὑπάρχει τυπωμένο ἓνα νόμισμα τῆς Ἀδελφότητος ποὺ τύπωσε τὸ βιβλίο. Στὴν πρώτη ὄψη: τὸ σῆμα τῆς Ἀδελφότητος με τὴν ἐπιγραφή: SOCIETAS ALBRITIANA MINERVAE SACRA. XII. KAL. AUG. MDCCXXIV.

Στὴ δεύτερη ὄψη: ἡ εἰκόνα τοῦ Ἀνδρούτση με τὴν ἐπιγραφή: ALOYS. ANDRUZZI SANTANDREA NAT. A. 1683. LECT. JUB. BON. SOCIET. PRAES. A. V.

Τὸ σῆμα τῆς Ἀδελφότητος περιέχει ἓνα δένδρο ἀνάμεσα σὲ τέσσερα βου-
νά, ἐνῶ στὸν οὐρανὸ διακρίνεται ἡ εἰκόνα τριῶν ζωδίων. Ὅσοι μέχρι στιγμῆς ἔχουν
γράψει γιὰ τὸν Ἀνδρούτση (βλ. τὸ προηγούμενο βιβλίο μετὰ τὴ βιβλιογραφία γιὰ τὸ
συγγραφέα) τοποθετοῦν τὸ ἔτος τῆς γέννησής του στὸ 1684 γιατί βασίστηκαν
στὸν 14 τόμο τοῦ Ἀρχείου τοῦ Κολλεγίου ποὺ δὲν ἀναφέρει τὸ ἔτος, ἀλλὰ γράφει
ὅτι ὁ Ἀνδρούτσης ὅταν ἔγινε δεκτὸς (1697) ἦταν 13 χρόνων. Τώρα ἔχουμε τὴν
προσωπικὴ μαρτυρία τοῦ συγγραφέα ὅτι γεννήθηκε τὸ 1683. Τὸ βιβλίο δωρήθηκε
ἀπὸ τὸν Π. Τυπάλδο (βλ. ἀρ. 41).

B VII 2/9

46

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΣΥΝ ΘΕΩ ΑΓΙΩ, Νεωστὶ μετατυπωθεὶς καὶ μετ' ἑπιμελείας
Ἐπιμελείας διορθωθεὶς παρ' Ἀλεξάνδρου Καγκελλαρίου. ΕΝΕΤΙΗΣΙ.
1730. Παρὰ Νικολάω τῷ Σάρω. ,αψλ'.

Σὲ 80 σχῆμα, ἀπὸ 20 τετράδια. Ὅλα τὰ τετράδια ἔχουν ἀπὸ 16 σελίδες ἀ-
ριθμημένες, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ τελευταῖο ποὺ ἔχει 20 σελίδες. Οἱ συνολικὰ 324 σε-
λίδες εἶναι τυπωμένες μετὰ δύο χρώματα, κόκκινο καὶ μαῦρο. Ἡ σελ. 2 εἶναι λευ-
κή. Στὸ κάτω μέρος τῆς ξυλογραφίας ποὺ περιλαμβάνει τὸν τίτλο, διακρίνεται τὸ τυπο-
γραφικὸ σῆμα τοῦ Σάρου.

B VII 3/14

47

ΩΡΟΛΟΓΟΠΟΥΛΟΝ Νεωστὶ Μετατυπωθὲν καὶ μετ' ἑπιμελείας
διορθωθὲν. ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ. Παρὰ Νικολάω τῷ Σάρω ,αψλ'.

Σὲ σχῆμα 320 (9 ἐκ.) ἀπὸ 412 σελίδες ἀριθμημένες, τυπωμένες μετὰ δύο χρώ-
ματα, κόκκινο καὶ μαῦρο. Στὴ σελίδα τοῦ τίτλου ὑπάρχει τὸ τυπογραφικὸ σῆμα
τοῦ Σάρου. Ἡ σελ. 2 εἶναι λευκὴ ὅπως καὶ τὸ τελευταῖο φύλλο. Στὴ σελ. 396 ὑ-
πάρχει ὁ «Πίναξ τοῦ Ὁρολογίου». Ἀπὸ τῆς σελίδας 397 μέχρι τὸ τέλος (σελ. 412)
ὑπάρχουν τὰ Πασχάλια τῶν ἐτῶν 1730 - 1753.

B VII 3/14.

48

ΨΑΛΤΗΡΙΟΝ ΤΩ ΔΑΒΙΔ. Νεωστὶ μετατυπωθὲν καὶ μετ' ἑπι-
μελείας διορθωθὲν. ΕΝΕΤΙΗΣΙ, 1734. Παρὰ Νικολάω τῷ Σάρω.
,αψλδ'.

Σὲ σχῆμα 160, ἀπὸ 11 τετράδια τῶν 16 σελίδων ἀριθμημένων, δηλαδὴ συνο-
λικὰ 176. Ἡ σελίδα 2 εἶναι λευκὴ. Στὴ σελ. 3: «Στίχοι εἰς τὸν θεῖον Δαβὶδ» (βλ.
B.H., ΙΕ' - ΙΣΤ' αἰ., τ. Ι, σελ. 23). Στὸ τέλος, σελ. 174 - 176: «Πίναξ τῶν Ψαλ-
μῶν Ἀπάσης τῆς ἡμερονυκτίου Ἀκολουθίας, τῆς οὔσης ἐν τῷ Ὁρολογίῳ». Στὴ

σελίδα τοῦ τίτλου: ξυλογραφία ποὺ εἰκονίζει τὸν Βασιλέα Δαβίδ, στὰ πόδια τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ἡ εἰκόνα τοῦ τυπογραφικοῦ σήματος τοῦ Σάρου.

B VI 1/5.

49

(ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΝ ΣΥΝ ΘΕΩ ΑΓΙΩ Κατὰ τὴν τάξιν τοῦ τυπικοῦ τῆς πανσέπτου Μονῆς τῆς Κρυπτοφέρρης, Ναὶ μὴν καὶ ἔθος τῶν Ἱταλογραικῶν Μοναζόντων τοῦ Μεγάλου πατρὸς ἡμῶν ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ.) [Στὸ τέλος:] Ἐτελειώθη ἅπαντα τῇ δ' τοῦ Δεκεμβρίου μηνός, αψλζ'.

Σὲ σχῆμα φύλλου. Τὸ βιβλίον διαμερίζεται σὲ δύο μέρη: τὸ πρῶτο ἀρχίζει ἀπὸ τῆς σελίδας 269 καὶ τελειώνει μὲ τὴν 286 καὶ περιέχει τὴν Θ. Λειτουργίαν τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Τὸ δεύτερο μέρος ἀρχίζει ἀπὸ τῆς σελ. α' καὶ τελειώνει μὲ τὴν σελίδα κδ'. Τὸ βιβλίον τυπώθηκε, σίγουρα, στὴ Ρώμῃ γιὰτὶ μνημονεύει στὰ Δίπτυχα τὸν Πάπα. Πρόκειται γιὰ ἀνατύπωση, σὲ σχῆμα, χαρακτῆρες καὶ κείμενο τῶν ἀντίστοιχων σελίδων τῆς ἔκδοσης τοῦ Λειτουργικοῦ τῆς Ρώμης τοῦ 1683 (B.H., τ. II, ἀρ. 579, ἀπ' ὅπου καὶ ἀντιγράψαμε τὸ τίτλο ποὺ μᾶλλον δὲν θὰ ξανατυπώθηκε σ' αὐτὴ τὴν ἐπανέκδοση). Ἡ ἐκτύπωση ἔχει γίνῃ μὲ δύο χρώματα, κόκκινο καὶ μαῦρο. Στὸ τέλος τῆς σελ. 286: Μηνὶ Ἀπριλλ. αψλζ'. Ἡ ἔκδοση τοῦ 1683 βγήκε ἀπὸ τὸ τυπογραφεῖο τοῦ Ἰωάννη Βαπτιστῆ Βουσσόττι. Τὸ ἐπόμενο ἔτος ἀρχισε στὴ Ρώμῃ ἡ μεγάλη ἔκδοση ὅλων τῶν ἐλληνικῶν βιβλίων (B.H., τ. I, 1738, ἀρ. 245 - 253).

B VII 5/21.

50

ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΟΥ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ ΗΓΟΥΝ ΤΑ ΣΥΛΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ. Ἐπιδιορθώσει Ἀλεξάνδρου Καγκελλαρίου. ENETIHΣIN, 1740. Παρὰ Νικολάφ τῷ Σάρφ. CON LICENZA DE' SUPERIORI.

Σὲ σχῆμα 12ο, ἀπὸ 2 τετράδια τῶν 8 φύλλων τὸ καθένα, δηλαδὴ συνολικὰ 32 σελίδες ἀριθμημέναι. Στὴ σελίδα τοῦ τίτλου ὑπάρχει τὸ τυπογραφικὸν σῆμα τοῦ Σάρου, ἐνῶ στὴ σελίδα 2 ὑπάρχει μιὰ ξυλογραφία τῆς Σταύρωσης τοῦ Χριστοῦ.

B VI 1/9.

51

BIBLION ΤΟΥ ΜΑΡΤΙΟΥ ΜΗΝΟΣ Περιέχον τὴν πρέπουσαν αὐτῷ ἄπασαν ἀκολουθίαν. Νεωστὶ Μετατυπωθὲν καὶ ἐπιμελῶς διορθωθὲν παρὰ Κυρίου ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΓΚΕΛΛΑΡΙΟΥ. Παρὰ Νικολάφ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. ENETIHΣIN. Ἐτεὶ ἀπὸ τῆς Θεογονίας 1748. Con licenza de' Superiori e Privilegio.

Σε σχῆμα φύλλου. Ἡ σειρὰ τῶν τετραδίων (α'—ι') παρουσιάζεται στο τέλος τοῦ βιβλίου με τὴν ἐνδειξὴ ὅτι ὅλα εἶναι τετράδια ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ι' ποὺ εἶναι τριάδιο. Οἱ σελίδες εἶναι 140, ἀριθμημένες καὶ τυπωμένες με δύο χρώματα, κόκκινο καὶ μαῦρο. Ὁ τίτλος περικλείεται μέσα σὲ μιὰ ξυλογραφία, ποὺ στὸ κάτω μέρος, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ γνωστὴ φράση ΜΙΜΗΤΑΙ ΕΣΤΕ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ, περιέχει καὶ τὸ τυπογραφικὸ σῆμα τοῦ Γλυκῦ. Τὸ ἴδιο σῆμα, σὲ μεγαλύτερες διαστάσεις, βρίσκεται καὶ στὸ τέλος τῆς σελίδας 139. Ἡ σελίδα 2, ὅπως καὶ ἡ σελίδα 140, εἶναι λευκὴς.

B VI 4/19.

52

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΟΥ ΜΑΙΟΥ ΜΗΝΟΣ Περιέχον τὴν πρέπουσαν αὐτῷ ἄπασαν ἀκολουθίαν. Νεωστὶ Μετατυπωθὲν καὶ ἐπιμελῶς διορθοθὲν παρὰ Κυρίου ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΓΚΕΛΛΑΡΙΟΥ. Παρὰ Νικολάφ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ. Ἔτει ἀπὸ τῆς Θεογονίας 1749. Con licenza de' Superiori.

Σε σχῆμα φύλλου. Τὰ τετράδια (Α - Κ) περιέχουν ἀπὸ 6 φύλλα τὸ καθένα. Οἱ 120 σελίδες εἶναι τυπωμένες ἀπὸ δύο χρώματα, κόκκινο καὶ μαῦρο. Στὸ κάτω μέρος τοῦ τίτλου, ποὺ πλαισιώνεται ἀπὸ μιὰ ξυλογραφία, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ φράση ΜΗΜΙΤΑΙ (sic) ΕΣΤΕ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ, ὑπάρχει καὶ τὸ τυπογραφικὸ σῆμα τοῦ Γλυκῦ. Στὴ σελίδα 120 ὑπάρχει καὶ μιὰ μικρὴ εἰκόνα τῆς Θεοτόκου τῆς Βρεφοκρατούσας. Ἡ σελίδα 2 εἶναι λευκὴ.

B VI 4/19.

53

ΣΥΝΟΨΙΣ ΜΙΚΡΑ Περιέχουσα τὸν Ἐξάψαλμον, τὴν Πρώτην Ὠραν, τὸ Ἀπόδειπνον, τὸν Ἀκάθιστον Ὕμνον, τοὺς δύο Παρακλητικούς Κανόνας τῆς Θεοτόκου, τὴν Μετάληψιν, τὸ Μηνολόγιον, Πασχάλια, καὶ ἄλλα πλεῖστα, ἀναγκαῖα πᾶσι τοῖς Ὁρθοδόξοις. Νῦν πρῶτον τυπωθεῖσα καὶ μετ' ἐπιμελείας διορθωθεῖσα. ΕΝΕΤΙΗΣΙ. Παρὰ Νικολάφ τῷ Σάρφ. 1752.

Σε σχῆμα 32ο. Διαιρεῖται σὲ 22 τετράδια τῶν 8 φύλλων τὸ καθένα. Οἱ σελίδες συνολικά, ὅλες ἀριθμημένες ἐκτὸς ἀπὸ τὴν τελευταία, εἶναι 352. Τὰ Πασχάλια πηγαινούν ἀπὸ τὸ 1752 μέχρι τὸ 1770. Ἀμέσως μετὰ τὰ Πασχάλια ἀκολουθεῖ «Σεληνοδρόμιον Παντοτινὸν» ποὺ ἔκαμε ὁ Ἰωνᾶς Γιαλληνᾶς ἀπὸ τὴν Κρήτη. Ἡ τελευταία σελίδα περιέχει τὸν πίνακα τῶν Κύκλων τοῦ Ἡλίου.

Ξυλογραφίες: σελ. 2: τῆς Ἀγίας Τριάδας· σελ. 72: τοῦ Εὐαγγελισμοῦ· σελ. 135: τῆς Θεοτόκου τῆς Βρεφοκρατούσας καὶ σελ. 184: τοῦ Ἀγίου Ποτηρίου μετὸν Ἰησοῦ Χριστό.

B VI 1/22.

54

ΜΗΝ ΙΟΥΝΙΟΣ ΠΕΡΙΕΧΩΝ ΤΗΝ ΠΡΕΠΟΥΣΑΝ ΑΥΤΩ
ΑΠΑΣΑΝ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑΝ, Νεωστὶ Μετατυπωθεὶς καὶ ἐπιμελῶς
διορθωθείς παρὰ Κυρίου ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΓΚΕΛΛΑΡΙΟΥ. ΕΝΕ-
ΤΙΗΣΙΝ 1755. Παρὰ Νικολάῳ τῷ Σάρῳ. Ἔτει ἀπὸ τῆς Θεογονίας
,αψνε'. Con licenza de' Superiori e Privilegio.

Σὲ σχῆμα φύλλου, ἀπὸ 10 τετράδια τῶν 6 φύλλων. Μόνο τὸ τελευταῖο τετρά-
διο (Κ) ἔχει 8 φύλλα. Οἱ συνολικὰ 124 σελίδες, ὅλες ἀριθμημένες, εἶναι τυπω-
μένες με δύο χρώματα, κόκκινο καὶ μαῦρο. Στὴ σελίδα τοῦ τίτλου, ποὺ πλασιώ-
νεται ἀπὸ μιὰ ξυλογραφία, διακρίνονται στὸ κάτω μέρος τὰ δύο ἀρχικὰ γράμματα
τοῦ ὀνόματος τοῦ τυπογράφου Ν. Σ. καὶ ἡ φράση «Μιμηταὶ ἐστὲ τοῦ ΧΡΙΣΤΟΥ».
Ἡ σελίδα 2 εἶναι λευκή.

Β VI 5/17.

55

ΜΗΝΑΙΟΝ ΤΟΥ ΜΑΡΤΙΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΝ ΤΗΝ ΠΡΕΠΟΥΣΑΝ
ΑΥΤΩ ΑΠΑΣΑΝ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑΝ, Μετὰ καὶ τῆς ἀναγκαιότερας
προσθήκης ΤΟΥ ΤΥΠΙΚΟΥ Νεωστὶ μετατυπωθὲν καὶ ἐπιμελῶς διορ-
θωθὲν παρὰ τοῦ Ἱεροδιδασκάλου Κυρίου ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΜΗΛΙΑ.
ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ, ,αψξά'. 1761. Παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννί-
νων. Con licenza de' Superiori.

Σὲ σχῆμα φύλλου, ἀπὸ 9 τετράδια, ποὺ τὸ καθένα ἔχει 8 φύλλα ἐκτὸς ἀπὸ
τὸ τελευταῖο (Ι) ποὺ ἔχει 10. Οἱ συνολικὰ 148 σελίδες, ἀριθμημένες, εἶναι τυπω-
μένες σὲ δύο κολῶνες καὶ με δύο χρώματα, κόκκινο καὶ μαῦρο. Στὴ σελίδα τοῦ
τίτλου, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ φράση «ΜΙΜΗΤΑΙ ΕΣΤΑΙ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ», διακρίνεται
τὸ τυπογραφικὸ σῆμα τοῦ τυπογράφου. Ἡ σελίδα 2 εἶναι λευκή. Τὸ ἀντίτυπο εἶναι
δεμένο με τὸ Μηναῖο τοῦ Ἀπριλίου τῆς ἐκδ. τοῦ Ν. Σάρου, τοῦ 1768 (Β.Η. τ. 2,
ἀριθμ. 685).

Β VI 5/17.

56

ΩΡΟΛΟΓΙΟΝ ΜΕΓΑ Περιέχον πᾶσαν τὴν ἡμερονύκτιον Ἀκολου-
θίαν καὶ Παρακλητικούς Κανόνας τῆς Θεοτόκου καὶ τοὺς Οἴκους. Τρο-
πάρια καὶ Κοντάκια τῶν Ἀγίων τοῦ ὅλου Ἐνιαυτοῦ, μετὰ τῆς Μετα-
λήψεως, καὶ ἄλλων ἀναγκαίων, ΚΑΙ ΠΑΣΧΑΛΙΩΝ ΕΤΩΝ νδ'. Νεω-
στὶ μετατυπωθὲν καὶ μετὰ πλείστης ἐπιμελείας διορθωθὲν. ΕΝΕΤΙΗΣΙ,
,αψξγ'. Παρὰ Ἀντωνίῳ τῷ Βόρτολι 1763. Con Licenza de' Superiori.

Σὲ σχ. 8ο, ἀπὸ 30 τετράδια ποὺ τὸ καθένα ἔχει ἀπὸ 8 φύλλα, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ

τελευταίο που έχει 10 φύλλα. Οί συνολικά 484 σ. είναι τυπωμένες με δύο χρώματα, κόκκινο και μαύρο. Στην αρχή του βιβλίου υπάρχουν άλλες viii σελίδες.

Ἡ σελίδα ii είναι λευκή, ὅπως καὶ ἡ vii. Ἀπὸ τῆ σελίδα iii μέχρι τὴν vi ὑπάρχει ὁ πίνακας τῶν περιεχομένων καὶ τὸ Εὐαγγέλιο τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα. Στὴ σελίδα viii ὑπάρχει μία ξυλογραφία τῆς Ἀγίας Τριάδας. Ἄλλες ξυλογραφίες: σελ. 172, ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς μετὰ τὸ Σταυρό· σελ. 368, ὁ Εὐαγγελισμὸς· σελ. 390, ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς· σελ. 398, ὁ Θεοτόκος ἡ Βρεφοκρατούσα· σελ. 420, ὁ Ἀγγελος Φύλακας· σελ. 430, τὸ Ἅγιο Ποτήριο μετὰ τὸν Ἰ. Χριστὸ καὶ σελ. 456, ἡ εἰκόνα τῶν Ἀγίων Πάντων. Στὸ Μηνολόγιο ἐπίσης, ὑπάρχουν ἀρκετὲς ξυλογραφίες γιὰ τίς μεγαλύτερες ἐορτές. Ἀπὸ τὸ ἀντίτυπο λείπουν οἱ σελίδες 321 - 322 ποὺ περιεῖχαν τὴν ἐορτὴ τοῦ Ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ (βλ. ἐπίσης τὸν ἀρ. 39), ὅπως σημειώνει στὸ πρῶτο φύλλο τοῦ ἀντιτύπου ὁ π. C. Korolevskij.

Τὸ Ὡρολόγιο δὲν περιέχει τὰ Πασχάλια 54 ἐτῶν, ὅπως λέει στὸν τίτλο, ἀλλὰ 51 ἐτῶν (1763 - 1814).

B VII 3/8.

57

ΑΙ ΘΕΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΙ ΤΩΝ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΕΡΩΝ ΗΜΩΝ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ, ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ, Ἦτοι τῶν προηγιασμένων. ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ. 1764. Παρὰ Νικολάφ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων.

Σὲ 8ο σχῆμα, ἀπὸ 4 τετράδια τῶν 8 φύλλων ποὺ τὸ καθένα ἔχει ἀπὸ 8 φύλλα ἐκτὸς ἀπὸ τὸ τελευταῖο ποὺ ἔχει 4. Οἱ συνολικά 56 σελίδες, ὅλες ἀριθμημένες, εἶναι τυπωμένες μετὰ τὰ δύο χρώματα, κόκκινο καὶ μαῦρο. Στὴ σελίδα τοῦ τίτλου, στὸ κάτω μέρος, διακρίνεται τὸ τυπογραφικὸ σῆμα τοῦ Γλυκεῖ. Ἡ σελίδα 2 εἶναι λευκή.

Τὸ ἀντίτυπο εἶναι δεμένο μετὰ τὸν «Ἀπόστολο» τοῦ 1769 (βλ. ἀρ. 59).

B VII 3/12

58

ΙΕΡΟΔΙΑΚΟΝΙΚΟΝ Ἐν ᾧ περιέχεται ἅπαντα ἡ τῆς ΙΕΡΟΔΙΑΚΟΝΙΚΗΣ ΤΑΞΕΩΣ ΔΙΑΤΑΞΙΣ, Ἦν τε τῷ Μεγάλῳ Ἐσπερινῷ καὶ τῷ Ὁρθρῷ, ΚΑΙ ΤΑΙΣ ΤΡΙΣΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΙΣ. Τὰ νῦν μετα-τυπωθὲν καὶ μετὰ πλείστης ἐπιμελείας διορθωθὲν. ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ, 1766. Παρὰ Ἀντωνίφ τῷ Βόρτολι. Con Licenza de' Superiori.

Σὲ σχῆμα 16ο, ἀπὸ 5 τετράδια ποὺ τὸ καθένα περιέχει ἀπὸ 8 φύλλα, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ τελευταῖο ποὺ ἔχει 4. Ὅλες οἱ σελίδες εἶναι συνολικά 72, καὶ τυπωμένες μετὰ δύο χρώματα, κόκκινο καὶ μαῦρο. Ἡ σελίδα 2 εἶναι λευκή.

Ὁ Διάκονος ποὺ τὸ ἐκρησιμοποίησε ἔγραψε σὲ ἓνα λευκὸ φύλλο στὴν ἀρχή, ὅπως καὶ σὲ ἓνα ἄλλο στὸ τέλος, διάφορες λειτουργικὲς προσευχὲς καὶ τροπάρια, ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ χρησιμοποίησιν στίς διάφορες τελετές. Στὸ πρῶτο φύλλο, εἰδικά, ὑπάρχουν οἱ ἐξῆς ἐκφωνήσεις:

«Κύριε σῶσον τοὺς ἐνσεβεῖς Καὶ ἐπάκουσον ἡμῶν Πῶ ἐβδόμῳ τῷ παναγιοτάτῳ ἀρχιεπιμένῳ ἀκροῦ ἀρχιερεῖ μεγίστῳ πατρὶ καὶ μακαριωτάτῳ πάπα πολλὰ τὰ ἔτη. Ἰωάννου τοῦ πανιερωτάτου καὶ θεοπροβλύτου μητροπολίτου, τῆς ἁγιοτάτης μητροπόλεως Δυρρᾶχίου (σβησμένο: ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου τῆς μεγάλης μακαιδωνίας), ἡμῶν δ' ἀνφθέντου καὶ δεσπότης πολλὰ τὰ ἔτη».

Ἡ λέξις «ἐβδόμῳ» ἔχει ἀντικαταστήσει τὴ λέξις «ἐκτῷ», ποὺ ἔχει σβησθῇ. Ὁ Ἰωάννης, Ἐπίσκοπος Δυρραχίου, ὑπῆρξε Ἐπίσκοπος στὸ Ἑλληνικὸ Κολλέγιο (βλ. βιοβιβλιογραφικὴ σημείωση ἀρ. 10).

B VII 1/26.

59

ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ ΠΡΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ Ἐπ' Ἐκκλησίας καθ' ἐκάστην κηρυττόμεναι. Νεωστὶ μετὰ τυπωθεῖσαι καὶ μετ' ἐπιμελείας διορθωθεῖσαι παρὰ τοῦ Ἱεροδιδασκάλου Κυρίου ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΜΗΑΙΑ. ΕΝΕΤΙΗΣΙ 1769. Παρὰ Νικολάφ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. Con Licenza de' Superiori.

Σὲ σχῆμα, ἀπὸ 20 τετράδια ποὺ τὸ καθένα ἔχει ἀπὸ 8 φύλλα ἐκτὸς ἀπὸ τὸ τελευταῖο ποὺ ἔχει 12. Οἱ συνολικὰ 328 ἀριθμημένες σελίδες εἶναι τυπωμένες με δύο χρώματα, κόκκινο καὶ μαῦρο. Στὴ σελίδα τοῦ τίτλου διακρίνεται τὸ τυπογραφικὸ σῆμα τοῦ Γλυκεῦ. Ἡ σελ. 2 εἶναι λευκή. Τὸ βιβλίον εἶναι βιβλιοδετημένο με τὸν ἀριθμὸ 57.

B VII 3/12.

60

ΩΡΟΛΟΓΙΟΝ ΣΥΝ ΘΕΩ ΑΓΙΩ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΛΑΙ ΤΑΞΙΝ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΤΗΣ ΚΡΥΠΤΟΦΕΡΡΗΣ ΠΕΡΙΕΧΟΝ ΜΕΝ ΔΗ ΣΥΝ ΤΩ ΨΑΛΤΗΡΙΩ, ΤΥΠΙΚΟΝ ΚΑΙ ΠΑΣΑΝ ΤΗΝ ΕΞΩ ΤΟΥ ΧΟΡΟΥ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑΝ, ΚΑΤ' ΕΣΧΑΤΗΝ ΤΗΝ ΣΥΓΧΩΡΗΣΙΝ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ Εἰς χρείαν τῶν τῆς Ἱταλίας Μοναζόντων τοῦ οὐρανοφάντορος ΚΑΙ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ. ΕΞΑΜΗΝΟΝ Α'. ROMAE MDC-CLXXII. TYPIS SAC. CONGREG. DE PROPAGANDA FIDE. PRAESIDUM ADPROBATIONE.

Σὲ σχῆμα 12ο. Περιγραφή τοῦ 1ου τόμου: προηγούνται 16 σελίδες χωρὶς ἀρίθμηση, ὅπου περιέχονται διάφορα ἔγγραφα σχετικὰ με τὴν ἐκδοσὴ τοῦ Ὁρολογίου καὶ ὁ πίνακας τῶν περιεχομένων. Ἀκολουθοῦν 16 σελίδες ἀριθμημένες με ρωμαϊκοὺς χαρακτῆρες, ποὺ περιέχουν τὸ Μηνολόγιο καὶ ἡμερολογιακοὺς πίνακες. Τὸ κείμενο τοῦ Ὁρολογίου περιέχεται στὶς ἐπόμενες 700 σελίδες, ὅλες ἀριθμημένες με ἀραβικοὺς χαρακτῆρες καὶ τυπωμένες με δύο χρώματα, κόκκινο καὶ μαῦρο. Ἀκολουθοῦν ἀκόμη 104 σελίδες ἀριθμημένες με ἑλληνικοὺς ἀριθμοὺς (ρδ') ποὺ

περιέχουν διάφορες λειτουργικές ακολουθίες. Τὸ τελευταῖο φύλλο (σελ. ργ' - ρδ') ἔχει χαθῆ. Ἔχει χαθῆ ἐπίσης καὶ ἡ σελίδα τοῦ τίτλου, ποὺ θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἴδια μὲ ἐκείνη τοῦ δεύτερου τόμου, ἀπ' ὅπου καὶ τὴν ἀντιγράψαμε. Οἱ σελίδες 689-696 ἔχουν βιβλιοδετηθῆ μετὰ τὴ σελίδα 700. Ἐπίσης λείπουν οἱ σελίδες ιθ'-λ', ποὺ βρίσκονται ὅμως οἱ ἴδιες στὸ δεύτερο τόμο.

Περιγραφή τοῦ 2ου τόμου: Ἡ σελ. Π εἶναι λευκή. Οἱ ὑπόλοιπες 14, ἀριθμημένες μὲ ρωμαϊκοὺς ἀριθμοὺς, περιέχουν ὅ,τι καὶ τὸν πρῶτο τόμο. Οἱ σελίδες εἶναι καὶ σ' αὐτὸν τὸν τόμο 700. Τὸ περιεχόμενο ὅμως ἀλλάζει ἀπὸ τὴ σελίδα 465 τοῦ δεύτερου τόμου. Ἀκολουθοῦν ἀκόμη οἱ ἄλλες ρδ' σελίδες.

B VII 3.

61 (A1140) *

ΔΙΗΓΗΣΙΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΟΣ Περιέχουσα τὸν βίον αὐτοῦ, τοὺς πολέμους, τὰς ἀνδραγαθίας, τὰ κατορθώματα, τοὺς τόπους ὅπου περιώδευσεν, ὁμοῦ δὲ καὶ τὸν θάνατον αὐτοῦ καὶ ἄλλα πλεῖστα πάνυ περιεργὰ καὶ ὥραῖα. Νεωστὶ τυπωθεῖσα καὶ ἐπιμελῶς διορθωθεῖσα παρὰ Ν.Γ. ,αωγ' ENETIΗΣΙΝ, 1803. Παρὰ Νικολάφ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων.

Σὲ σχῆμα 16ο, ἀπὸ 240 σελίδες. Ὑπὸ τὰ στοιχεῖα Ν.Γ. κρύπτεται ὁ Νικόδημος Γεωργίδης, ἱερομόναχος, γιὰ τὸν ὁποῖο βλ. Γ. Πλουμίδη, *Τὸ βενετικὸν τυπογραφεῖον τοῦ Δημητρίου καὶ Πάνου Θεοδοσίου (1755-1824)*, σ. 66, σημ. 4.

B XIII 6/23.

62 (A1141)

ΚΑΝΩΝ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΑ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΓΙΑΣΜΟΥ. ΡΩΜΗ ΕΝ ΕΤΕΙ 1825. [Στὸ τέλος:] Romae MDCCCXXV. Apud Franciscum Bourlié.

Σὲ σχῆμα φύλλου, ἀπὸ 29 σελίδες καὶ ἄλλες 3 χειρόγραφες μὲ διάφορες ἀκολουθίες. Ἔχουν προστεθῆ καὶ δύο πίνακες τῶν Χριστουγέννων καὶ τῆς Ὑπαπαντῆς.

B XXVII 12.

63 (A1142)

ΨΑΛΤΗΡΙΟΝ ΔΑΒΙΔ ΤΟΥ ΠΡΟΦΗΤΟΥ ΚΑΙ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΩΔΩΝ. ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ. ΠΑΡΑ ΦΡΑΓΚΙΣΚΩ ΤΩ ΑΝΔΡΕΟΛΑ 1830.

* Οἱ ἐντὸς παρενθέσεως ἀριθμοὶ ἀκολουθοῦν τὴ συνεχῆ ἀρίθμηση τῶν προσθηκῶν στὴν Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία Γκίνη - Μέζα.

Σε σχῆμα 16ο. από 184 σελίδες. Στο τέλος: «Ἡ παρούσα Ἑκδοσις πωλεῖται
Λ. Ι. 14. Βενετ.», πρβλ. Γκίνη-Μέξα 2000.

L

64 (A1143)

ΨΑΛΤΗΡΙΟΝ ΔΑΒΙΔ ΤΟΥ ΠΡΟΦΗΤΟΥ ΚΑΙ ΒΑΣΙΛΕΩΣ
ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΩΔΩΝ. ΕΝ ΒΕΝΕΤΙΑ. Παρά Νικολάφ Γλυκεῖ τῷ ἐξ
Ἰωαννίνων. 1844.

Σε σχῆμα 16ο, από 184 σελίδες. Στο τέλος: «Ἡ παρούσα . . . » (βλ. άρ. 64).
B VI 1/2.

65 (A1144)

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ἡ ἔκθεσις ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑ-
ΛΙΑΣ, συντεθεῖσα καὶ ἐκδοθεῖσα ΥΠΟ ΤΟΥ ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤΟΥ Ι.Μ.
ΙΛΛΕΡΩ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΤΗΣ ΠΕΤΡΑΣ, ΚΑΙ ΑΠΟΣΤΟ-
ΛΙΚΟΥ ΤΟΠΟΤΗΡΗΤΟΥ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ. Πρὸς
χρῆσιν τῶν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν του πιστῶν. ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ-
ΠΟΛΕΙ, ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΟΥ Α. ΒΕΝΕΔΙΚΤΟΥ. 1844.

Σε σχῆμα 16ο, από 2 + NZ + ις' + 302 + 8 σελίδες.
B XIV 7/21.

66 (A1145)

ΣΥΝΟΨΙΣ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, Συγγραφεῖσα μὲν
γερμανιστὶ ΥΠΟ ΓΕΩΡΓ. ΟΥΗΒΕΡΟΥ Δ.Φ. ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΚΤΛ.
ΕΝ Ε·Ι·ΔΕΛΒΕΡΓΗ, Μεταγλωττισθεῖσα δὲ ΥΠΟ Α. Ι. ΑΝΤΩΝΙΑ-
ΔΟΥ, Πρὸς χρῆσιν τῆς νεολαίας. Ἑκδίδεται δαπάνῃ Κ. ΑΝΤΩΝΙΑ-
ΔΟΥ. ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ. Ἱστορία νεωτάτη. «Τάχος ἐπὶ πᾶσι
μέγιστον . . . καὶ παραληπτέον πολλά». ΛΟΥΚΙΑΝΟΥ Π.Δ.Ι.Σ. 56.
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ, ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΟΥ Κ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΟΥ. Ἀ-
πέναντι τῆς Ῥόμβης ἀριθ. 177. 1860.

Σε 8ο σχῆμα, από 232 σελίδες. Ὁ α' τόμος, στή βιβλιοθήκη μας, τοῦ 1878· ὁ
β', τοῦ 1877· ὁ γ', τοῦ 1871. Πρβλ. Γκίνη-Μέξα 8043, 8873, 9405, καὶ 10856.
B XIV 6/23.

ΒΙΒΛΙΑ ΑΧΡΟΝΟΛΟΓΗΤΑ

67

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ.

Σὲ 80 σχῆμα, ἀπὸ 26 τετράδια ἀριθμημένα μὲ λατινικά καὶ ἑλληνικά γράμματα. Τὸ κάθε τετράδιο ἔχει ἀπὸ 8 φύλλα, χωρὶς ἀρίθμηση, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ τελευταῖο, ποὺ ἔχει 7. Στὴ σελίδα τοῦ τίτλου ὑπάρχει μία ξυλογραφία ποὺ εἰκονίζει τὴ Σταύρωση τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἐπόμενη σελίδα εἶναι λευκὴ. Μὲ χέρι κάποιος προσπάθησε νὰ ἀριθμῇ τὰ φύλλα, ἀλλὰ ἔκανε διάφορα λάθη: Τὰ φφ. συνολικὰ εἶναι 207 καὶ ὄχι 202. Ἡ ἐκτύπωση τοῦ βιβλίου ἐγίνε πρὸς τὸ τέλος τοῦ ΙΕ' αἰῶνα, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τοὺς τυπογραφικοὺς χαρακτῆρες καὶ τὸ γεγονός ὅτι τὰ φύλλα εἶναι χωρὶς ἀρίθμηση.

B VII 3/19

68

ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΛΩΡΑ. Περὶ ἀνωμάτων ῥημάτων. Περὶ σχηματισμοῦ τῶν χρόνων, ἐκ τοῦ χαλκονδύλου (sic). Τὸ τέταρτον τοῦ Γαζῆ, περὶ συντάξεως. Περὶ ἐγκλητικῶν. Γινώμαι μονόστιχοι ἐκ διαφόρων ποιητῶν. Κάτων. Ερωτήματα τοῦ Γουαρινού. EROTEMATA CHRYSOLORAE. De anomalis uerbis. De formatione temporum ex libro Chalcocondylae. Quartus Gazae de Constructione. De Encleticis. Sententiae monostichi ex uariis poetis. Cato. Erote-mata Guarini. VENETIIS Ex officina Farrea.

Σὲ σχῆμα 240. Τὰ φύλλα, ὅλα ἀριθμημένα, εἶναι 180. Πιθανόν, τὸ βιβλίον, νὰ μὴν εἶναι ὁλόκληρον καὶ νὰ ἔχουν χαθῇ φύλλα ἀπὸ τὸ τέλος. Στὴ σελίδα τοῦ τίτλου ὑπάρχει ἡ εἰκόνα ἐνὸς πτηνοῦ, τυπογραφικὸ σῆμα, μᾶλλον, τοῦ ἐκδότη. Στὴν ἐπόμενη σελίδα ὑπάρχει στὰ λατινικά μιὰ ἐπιστολὴ τοῦ Ἄλδου πρὸς τὸν Καίσαρα ἀπὸ τὴν Ἀραγῶνα, ὅπου ἀναφέρονται ὠρισμένα στοιχεῖα σχετικὰ μὲ τὶς σχέσεις τοῦ Ἄλδου μὲ τὸν Μᾶρκο Μουσοῦρο.

B XIV 2/19.

69

IN HOC LIBRO HAEC CONTINENTVR. Constantini Lascaris Byzantini de octo partibus or[at]ionis Lib. I. Eiusdem de constructione Liber Secundus. Eiusdem de nomine & uerbo Liber Tertius. Eiusdem de pronomine in omni Idiomate loquendi, ac ut poetae utuntur opusculum. Cebetis Thebani Tabula. Plutarchi de his quae apud Homerum linguis. De literis graecis ac diph-tongis, et quemadmodū ad nos ueniāt. De potestate litterarum

graecarum, & quo modo quis per se discat legere graeca uerba. Item quare Christus & Iesus sic scribimus Xps IHS. Cur in alphabeto ypsilon quibusdam sio dicitur. Oratio Dominica & duplex salutatio ad Beatiss. Virginem. Symbolum Apostolorum. Euangelium diui Ioannis Euangelistae. Carmina Aurea Pythagorae. Phocylidis Poema ad bene, beateque uiuendum. Introductio per breuis ad hebraicam linguam. Omnia haec cum interpretatione latina.

Σὲ 80 σχῆμα. Τὰ φύλλα συνολικά εἶναι 285, ὅλα χωρὶς ἀρίθμηση. Ἔχει γίνεи μιὰ ἀρίθμηση μὲ τὸ χέρι σὲ σελίδες (570). Τὸ κείμενο, ὅπως λέει ὁ τίτλος, ὑπάρχει στὰ λατινικά καὶ στὰ ἐλληνικά. Στὴ σελ. 2 καὶ 3 ὑπάρχει μιὰ ἐπιστολή, γραμμένη στὰ λατινικά: «BERNARDUS IVNTA PETRO VICTORIO PAVLI FILIO».

B XIII 1/17.

Μάρκος Φώσκολος
Pontificio Collegio Greco
di S. Atanasio, Roma